

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

“การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนางานหัตถกรรมพื้นบ้าน
อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนตรอ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช”

โดย

อิสระ ตัวตั้ง และคณะ

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

กุมภาพันธ์ 2556

โครงการ “การอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนางานหัตถกรรม
พื้นบ้านอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านคอนตรอ
อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช”

โดย

นายอิสระ	ตัวตั้ง	หัวหน้าโครงการวิจัย
นายทวีสิทธิ์	เมทิโก	นักวิจัย
นางจิระวรรณ	คมขำ	นักวิจัย
นางอภิษฎา	ทองเสมอ	นักวิจัย
นายสุชาติ	ยานแก้ว	นักวิจัย
นายบุญเลิศ	นาคบรรจง	นักวิจัย
นายปัด	ยะพงศ์	นักวิจัย
นายเกษม	ฤทธิพรัด	นักวิจัย
นายสุทิน	หนูดำ	นักวิจัย
นายสุริยา	มาสแก้ว	นักวิจัย
นายสำเร็จ	บุญทอง	นักวิจัย
นายสุทิน	ชูใหม่	นักวิจัย
นายสมพงศ์	ราชบำเพ็ญผล	นักวิจัย
นางนงเยาว์	นาคแก้ว	นักวิจัย
นายชาญยุทธ	ตนเองชวน	นักวิจัย

ภายใต้การสนับสนุนของ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

กุมภาพันธ์ 2556

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ผลลัพธ์ที่จะได้รับ	6
แนวความคิดพื้นฐานในการวิจัย	6
ระยะเวลาดำเนินโครงการ	8
งบประมาณการดำเนินโครงการ	8
ผู้รับผิดชอบโครงการ	8
บทที่ 2 วิธีดำเนินโครงการ	10
การดำเนินงานระยะที่ 1	10
การดำเนินงานระยะที่ 2	17
บทที่ 3 ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชน	19
ภูมิปัญญางานแกะสลักไม้	19
ภูมิปัญญางานต่อเรือ	30
ภูมิปัญญางานตีเหล็ก	40
ภูมิปัญญางานจักสาน	53
ลักษณะเด่นของปราชญ์ที่ส่งผลต่อผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น	59
การตัดสินใจของปราชญ์ในการเลือกผลิตงานหัตถกรรม	61
บทที่ 4 ทรัพยากรธรรมชาติในงานหัตถกรรมของบ้านคอนตรอ	65
ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม	65
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม	71
บทที่ 5 การค้นหาอัตลักษณ์เพื่อสร้างงานหัตถกรรม	74
บทเรียนจากกลุ่มกะลามะพร้าวบ้านควนขนุน และกลุ่มแกะสลักไม้เทพทาโร ถ้าเลเขากอบ	74
สืบค้นเรื่องราวทางวัฒนธรรมของคอนตรอและจังหวัดนครศรีธรรมราช	76
คัดเลือกชนิดไม้สร้างงานหัตถกรรม 12 นักษัตริย์	77
การแกะสลัก 12 นักษัตริย์ด้วยไม้ตะเคียนทอง	78

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

บทที่ 6	กระบวนการฝึกฝนงานหัตถกรรม	80
	การฝึกฝนทักษะการแกะสลักสมัยใหม่ให้แก่ปราชญ์และผู้สนใจ	80
	การฝึกฝนการแกะสลักเหล็กชุดแก่เยาวชนกลุ่มน้ำใส	85
	การฝึกฝนการแกะสลักแก่กลุ่มผู้สูงอายุ	96
บทที่ 7	บทเรียนจากความพยายามรวมเป็นศูนย์กลางงานหัตถกรรมชุมชน	99
	กลุ่มปราชญ์งานหัตถกรรม	99
	ชมรมผู้สูงอายุบ้านคอนตรอ	100
บทที่ 8	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	103
	สรุปผลการศึกษา	103
	ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย	105
	ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป	106

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา การขยายตัวของธุรกิจนากุ้งในภาคใต้เป็นไปอย่างกว้างขวาง บางพื้นที่กลายเป็นแหล่งเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำแหล่งใหญ่ เช่น ลุ่มน้ำปากพนัง ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ลุ่มน้ำปะเหลียน

การเฟื่องฟูของธุรกิจนากุ้งดังกล่าวไม่เพียงก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนและการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวางแต่ยังก่อให้เกิดการหมุนเวียนชิงเงินทุนและแรงงานอย่างกว้างขวางด้วย

กล่าวเฉพาะแรงงานพบว่าธุรกิจนากุ้งได้ดึงกลุ่มคนงานรับจ้างเข้ามาเกี่ยวข้องมาก เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น แรงงานในการเลี้ยงและเฝ้าบ่อกุ้ง แรงงานในการจับกุ้ง แรงงานเกี่ยวกับการขนส่ง และงานรับจ้างอื่นๆที่ต่อเนื่องกับธุรกิจนากุ้ง ทำให้มีแรงงานจากกลุ่มคนหลายพื้นที่ที่เข้ามาอยู่ในธุรกิจเลี้ยงกุ้ง ดังนั้นเมื่อธุรกิจนากุ้งส่วนใหญ่ล่มสลายลง ไม่เพียงผู้เลี้ยงกุ้งเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบและมีหนี้สินติดตัวจำนวนมาก แต่ยังมีกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบซึ่งไม่ค่อยมีใครกล่าวถึงคือกลุ่มแรงงานรับจ้างดังกล่าว ซึ่งที่จะกล่าวถึงในที่นี้โดยตรงได้แก่แรงงานรับจ้างจากชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชุมชนดังกล่าวครอบคลุมพื้นที่ตำบลคอนตรอทั้งตำบล พื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบลทางพูน และพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลสวนหลวง

ชาวบ้านจากชุมชนดังกล่าวไม่ได้เลี้ยงกุ้ง เนื่องจากอยู่ห่างจากน้ำเค็มหรือน้ำกร่อย แต่ว่าแรงงานส่วนใหญ่ของชุมชนได้เข้าไปอยู่ในธุรกิจนากุ้งหลายลักษณะ เช่น **ลักษณะแรก** การเป็นกรรมกรรับจ้างทำงานในนากุ้ง เนื่องจากคนในวัยทำงานส่วนใหญ่ใน 3 ตำบลนี้จะมีอาชีพรับจ้าง ซึ่งเป็นมาก่อนที่นากุ้งจะเกิดแล้ว โดยแต่เดิมจะทำงานเป็นคนงานก่อสร้างในเขตเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งอยู่ห่างชุมชนไปประมาณ 20 กิโลเมตร และเป็นแรงงานรับจ้างเลี้ยงวัวชน ทั้งนี้แต่เดิมคนในชุมชนดังกล่าวจะมีอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ระยะหลังนอกจากการทำนาจะเสียหายอย่างต่อเนื่องด้วยฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลแล้ว ต้นทุนการทำนาก็สูงขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนมาใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในขณะที่ผลผลิตก็มีราคาต่ำมาโดยตลอด ดังนั้นชาวบ้านจึงค่อยๆ เลิกทำนา และอาศัยทำเลที่ตั้งชุมชนอยู่ใกล้ถนนการเคลื่อนย้ายแรงงานแบบชั่วคราวหรือไปเช้าเย็นกลับในการไปขายแรงงานยังนอกชุมชนจึงเป็นไปโดยสะดวก เมื่อเกิดนากุ้งขยายตัวมากในเขต อ.ปากพนัง อ.เชียรใหญ่ อ.หัวไทร แรงงานรับจ้างจำนวนหนึ่งจากชุมชนดังกล่าวจึงเข้าไปเป็นลูกจ้างในนากุ้งต่างๆ ในช่วงนั้นมีแรงงานจาก 3 ตำบลนี้ไปอยู่ในธุรกิจนากุ้งไม่ต่ำกว่า 400 คน คิดเป็นประมาณร้อยละ 10 ของคนในวัยทำงานของ 3 ตำบลทั้งหมด **ลักษณะที่สอง** คือการ

ต่อเรือขายสำหรับใช้ในนาุ้ง ทั้งนี้เนื่องจากในบริเวณทั้ง 3 ตำบลนี้เป็นเขตที่มีต้นตะเคียนขึ้นมากจนมีลักษณะเป็นป่าตะเคียนมาแต่อดีต แม้ว่าในปัจจุบันที่ดินจะเป็นที่ส่วนบุคคลหมดแล้ว แต่ชาวบ้านก็ยังรักษาต้นตะเคียนไว้ และต้นตะเคียนยังคงขึ้นต่อเนื่องกันเป็นป่า ชาวบ้านในเขตนี้จึงมีฝีมือในการต่อเรือใช้มาแต่อดีตโดยใช้ไม้ตะเคียน การทำเรือขายให้แก่บ่อกุ้งของชาวชุมชนบ้านคอนตรอเป็นไปอย่างกว้างขวาง และสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านจำนวนมาก เพราะมีคนเข้ามาเกี่ยวข้องกับหลายฝ่าย เช่น ช่างเลื่อยไม้ ช่างทำกงเรือ ช่างทำหัวเรือ ช่างประกอบเรือและสุดท้ายตัวแทนจำหน่ายเรือ ประมาณว่าในช่วงดังกล่าวมีแรงงานในชุมชนเข้าไปอยู่ในงานต่อเรือดังกล่าวถึง ร้อยละ 80 ของแรงงานทั้งหมดของคนในวัยทำงานของทั้ง 3 ชุมชน **ลักษณะที่สาม** คือในช่วงที่ธุรกิจนาุ้งเฟื่องฟูนั้นมีการจ้างงานหลายอย่างเกิดขึ้นมาก เช่น การก่อสร้าง การจ้างรถรับจ้าง ซึ่งคนจากชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ ก็เข้าไปทำงานในส่วนนี้มากพอสมควร เพราะฉะนั้นในช่วงที่ธุรกิจนาุ้งเฟื่องฟูนั้นคนในชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติจำนวนมากยังชีพอยู่ด้วยการประกอบอาชีพที่ต่อเนื่องกับธุรกิจนาุ้งสามารถกล่าวสรุปได้ว่านอกจากผู้รับราชการและค้าขายแล้วครัวเรือนเกือบทั้งหมดอยู่รอดได้โดยมีสมาชิกของครัวเรือนเข้าไปทำงานที่ต่อเนื่องกับธุรกิจนาุ้ง

เมื่อธุรกิจนาุ้งเริ่มมีปัญหา สมาชิกของครัวเรือนในชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติก็ได้รับผลกระทบไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อเกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังซึ่งส่งผลต่อการล่มสลายของชวานาุ้งอย่างรุนแรงและรวดเร็วที่สุด ทำให้แรงงานจากชุมชนบ้านคอนตรอดังกล่าวกลายเป็นคนว่างงานจำนวนมาก ซึ่งก็อยู่ในช่วงที่เศรษฐกิจของประเทศประสบภาวะฟองสบู่แตกทำให้การหางานรับจ้างเป็นเรื่องยาก แรงงานที่หลุดลอยมาจากกิจการนาุ้งดังกล่าวต้องพยายามดิ้นรนทุกทางเพื่อความอยู่รอดซึ่งชาวบ้านที่เคยต่อเรือขายให้บ่อกุ้ง พอมีไม้เหลือจึงเกิดความคิดทำเรือออกมา แล้วนำมาวางไว้บริเวณหน้าบ้านซึ่งอยู่บริเวณริมถนนและมีผู้ขับรถผ่านมาเห็น จึงแวะมาขอซื้อเพื่อนำไปตกแต่งสวน เมื่อมีคนทำเรือมาวางไว้หน้าบ้านอีกก็มีผู้ขอซื้ออีก ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวจึงทำเรือขนาดเล็กเพื่อขายให้ผู้สนใจซื้อไปตกแต่งบ้านหรือสวน ซึ่งปรากฏว่าพอขายได้ จึงมีผู้พยายามสร้างผลผลิตอย่างอื่นออกมาขายอีก เช่น เหยิง กระต่ายขูดมะพร้าว รำหมากขุม ก็ปรากฏว่าพอขายได้ จึงมีชาวบ้านบางคนขยับขยายทำร้านวางผลผลิตไว้ริมถนน ช่วงเดียวกันนั้นเองก็มีพ่อค้าคนกลางจากที่อื่นนำเครื่องจักสานจากภายนอกมาเสนอให้ชาวบ้านรับไว้ขายแบบแบ่งเปอร์เซ็นต์กัน¹ จึงทำให้เกิดร้านขายเครื่อง

¹ เครื่องจักสานดังกล่าวผลิตจากประเทศกัมพูชาและชายแดนประเทศไทยต่อเนื่องกับกัมพูชา เป็นผลิตภัณฑ์ที่พ่อค้าคนไทยไปซื้อมาราคาถูก และนำไปหาตัวแทนวางทั่วไปทุกภาค ในจังหวัดนครศรีธรรมราชเองก็มีวางขายอยู่ทั่วทุกอำเภอ ที่ถนนสายสำคัญผ่าน เครื่องจักสานเหล่านี้ได้แก่เครื่องจักสานที่เห็นได้ทั่วไป เช่น ฝาชี ภาชนะบรรจุอาหาร ตะกร้า

หัตถกรรมขึ้นหลายร้านบริเวณริมถนนหน้าชุมชนบ้านคอนตรอดังกล่าว โดยร้านขายผลผลิตหัตถกรรมจะมีทั้งผลผลิตของชาวบ้านซึ่งยังมีน้อยและเครื่องจักสานที่ถูกส่งมาจากภายนอก

เมื่อการขายหัตถกรรมดังกล่าวพอให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งในชุมชนบ้านคอนตรอมิรายได้ จึงมีคนในชุมชนพยายามสร้างสรรค์งานหัตถกรรมชนิดอื่นขึ้นอีก โดยการนำรากไม้ตะเคียนมาผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ เช่น ชุดรับแขก ชั้นประดับ เฟอร์นิเจอร์เหล่านี้เป็นงานฝีมือจึงมีราคาแพง แต่ว่าก็มีคนนิยมมาก ขณะนี้ผู้ผลิตผลิตให้ไม่ทันเนื่องจากต้องใช้ฝีมือในขณะที่ช่างฝีมือในชุมชนมีน้อย

หากพิจารณาความพร้อมที่ชุมชนบ้านคอนตรอในอำเภอเฉลิมพระเกียรติจะพัฒนางานหัตถกรรมของตนต่อไปนั้นน่าจะมีโอกาสมาก โดยประการแรกมีทรัพยากรที่สามารถนำมาดัดแปลงหรือสร้างผลผลิตได้มาก โดยเฉพาะไม้ประเภทต่างๆ เนื่องจากบริเวณที่ตั้งชุมชนเป็นที่สันทราย มีป่าหลายชนิดขึ้นกระจายทั่วไป เช่น ป่าตะเคียน ป่าพรุ ป่าสาकु ตาล มะพร้าว ป่าไผ่ ซึ่งไม้เหล่านี้เป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับสร้างงานหัตถกรรม

ประการที่สอง ในเขตชุมชนบ้านคอนตรอมีภูมิปัญญาหลายอย่างที่ยังหลงเหลืออยู่และน่าจะเป็นทุนเดิมสำคัญอีกอย่างหนึ่งของชุมชนที่สามารถรื้อฟื้นขึ้นมาเพื่อสร้างสรรค์งานหัตถกรรม โดยแต่เดิมมาจนถึงท้องถิ่นในแถบอำเภอเฉลิมพระเกียรติจะมีผู้มีฝีมือในทางการช่างอยู่มาก เนื่องจากเป็นแถบที่มีไม้หลายชนิดดังกล่าวมาแล้ว ชาวบ้านจึงรู้จักที่จะนำไม้ดังกล่าวมาสร้างประโยชน์ใช้สอยต่างๆ และส่วนหนึ่งก็มีการประดิษฐ์ตกแต่งให้สวยงามในเชิงช่าง นอกจากนี้ในแถบดังกล่าวชาวบ้านยังนิยมเลี้ยงวัวชนและไก่ชน ซึ่งในการชนวัวและชนไก่มีสิ่งของมากมายที่ต้องอาศัยช่างฝีมือ ที่สำคัญได้แก่ช่างเหล็ก ซึ่งต้องทำมิดสำหรับขุดและเสียมเขาวัว มิดพดสำหรับนักเลงวัว มิดตัดหญ้าวัว เคียวไถ ต่อมาช่างฝีมือลักษณะนี้ก็ขยายงานไปทำงานอื่นที่หลากหลายขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของคนกลุ่มอื่น เช่น พบว่าช่างตีเหล็กได้สร้างงานประเภทมิดสำหรับใช้ในครวเรือน ดิจอบ เสียม และอื่นๆ เพื่อใช้ในงานเกษตรกรรม

ในปัจจุบันความรู้ด้านงานหัตถกรรมดังกล่าวก็ยังคงหลงเหลืออยู่ โดยหลงเหลืออยู่ในตัวบุคคลบางคน แต่่ายังไม่มีการถ่ายทอดออกมาเพื่อสร้างผลผลิตสำหรับตอบสนองความต้องการในยุคปัจจุบันอย่างจริงจัง

ดังนั้นหากพิจารณาเงื่อนไขของชุมชนบ้านคอนตรอในปัจจุบันน่าจะเอื้อต่อการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมเพื่อเป็นอาชีพเสริมให้แก่คนในชุมชนได้ เงื่อนไขที่สำคัญคือ มีวัตถุดิบพออยู่ในชุมชน โดยเฉพาะไม้ประเภทต่างๆ มีภูมิปัญญาสำหรับสร้างงานหัตถกรรมประเภทต่างๆ ที่สืบทอดมาแต่อดีตอยู่มากพอ และมีทำเลที่ตั้งชุมชนอยู่ริมถนนสายหลักที่มีผู้สัญจรไปมามาก ซึ่งเอื้อต่อการนำงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านจะสร้างสรรค์ขึ้นมาวางขาย

อย่างไรก็ตามก็มีปัญหาสำคัญที่ทำให้งานหัตถกรรมของชาวบ้านในชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติยังไม่พัฒนาจนสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านเท่าที่ควร ปัญหาเฉพาะหน้าในปัจจุบันคือผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากภายนอกที่เข้ามาวางขายอยู่ริมถนนร่วมกับผลิตภัณฑ์ของชาวบ้านดังกล่าวแล้ว ผลิตภัณฑ์ที่ว่านี้กล่าวได้ว่าเป็นของโหล วางขายทั่วไป ไม่มีลักษณะเด่น ที่สำคัญคือแม้ผลิตภัณฑ์ที่แต่เดิมผลิตโดยคนใน 3 ชุมชนนี้ก็ถูกผลิตเลียนแบบมาจากภายนอกด้วยฝีมือที่หยาบกว่าแต่ราคาถูกกว่า ไม่ว่าจะเป็นเชียง กระต่ายขูดมะพร้าว กระดานหมากรุก ขี้ผึ้ง เครื่องดักปลา เรือขนาดเล็ก ในที่สุดผลิตภัณฑ์ที่วางขายริมถนนก็ไม่มีใครสนใจ เพราะหาซื้อที่ไหนก็ได้ และไม่มีคุณค่าของการนำไปเป็นเครื่องตกแต่ง โดยเฉพาะไม่สะท้อนถึงความเป็นท้องถิ่น สถานการณ์ขณะนี้คือร้านค้าริมถนนต้องตั้งอยู่อย่างเกะกะเก้งก้างขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมไม่ได้เลย ดังนั้นในส่วนนี้ชุมชนจะต้องแก้ปัญหาโดยด่วน โดยการทำให้ผลิตภัณฑ์ของชุมชนเกิดจุดเด่น จนสามารถช่วงชิงพื้นที่ความสนใจมาจากการหัตถกรรมภายนอกให้ได้ ซึ่งหมายความว่าชุมชนจะต้องสามารถสร้างงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าออกมาได้อย่างเหมาะสม

ส่วนปัญหาที่น่าจะเป็นพื้นฐานก็คือปัญหาการสร้างเสริมงานหัตถกรรมของชุมชนเอง กล่าวคือยังได้รับการส่งเสริมให้มีการสร้างเสริมงานด้านนี้น้อย โดยในด้านหนึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนว่ายังไม่ได้มีการรื้อฟื้นภูมิปัญญาในการสร้างผลผลิตให้หลากหลายและมีความงดงามละเอียดอ่อนพอที่จะสร้างความสนใจให้แก่ผู้สนใจมากนัก และยังไม่ได้มีการศึกษาและส่งเสริมกันอย่างจริงจังว่ารูปแบบและคุณลักษณะของงานศิลปหัตถกรรมที่จะสร้างความสนใจให้แก่คนในยุคปัจจุบันนั้นน่าจะเป็นอย่างไร ในปัจจุบันชาวบ้านจึงยังคงมีงานหัตถกรรมในลักษณะเล็กๆ น้อยที่เป็นงานแบบตอบสนองการใช้ในชีวิตประจำวันแต่เดิม เช่น เรือ เชียง มีด ซึ่งปัจจุบันความต้องการมีจำกัด แม้จะมีผู้นำไปเป็นของประดับความต้องการก็มีโอกาสขายตัวน้อย อีกประการหนึ่งการผลิตงานหัตถกรรมในปัจจุบันเป็นลักษณะต่างคนต่างผลิตรายละเอียดเล็กๆ น้อย ไม่มีการรวมกลุ่มกัน ทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาความรู้ การลงทุนสูง เพราะต่างคนต่างลงทุน เช่น การจัดหาเครื่องมือ การไม่สามารถขยายตลาดได้ ที่สำคัญก็คือไม่สามารถยึดโยงกับความเป็นชุมชน คือไม่สามารถทำให้งานหัตถกรรมเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม หรือเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นชุมชนหรือเป็นตัวแทนของความเป็นชุมชน ซึ่งหมายถึงว่าผู้ซื้องานหัตถกรรมก็ยังคิดเพียงว่าเป็นวัตถุชิ้นหนึ่ง แต่ไม่ได้นึกว่างานหัตถกรรมดังกล่าวสะท้อนถึงความเป็นชุมชนที่เขาสนใจ หากยังเป็นเช่นนี้ก็ยังมีผู้สนใจซื้อหางานหัตถกรรมน้อย และยังเป็นสินค้าที่ไม่มีราคานอกจากนี้ยังหมายถึงว่างานหัตถกรรมทั้งหมดจะต้องยึดโยงกับความเป็นชุมชนในลักษณะของการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชุมชน และการคืนกำไรบางส่วนให้แก่ชุมชน เพื่อให้เกิดการหมุนเวียนซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องระหว่างงานหัตถกรรมกับความเป็นชุมชน

อีกประการหนึ่งที่จะต้องหยิบยกตั้งไว้เป็นประเด็นสำคัญด้วย คือประเด็นของการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยเฉพาะการอนุรักษ์ป่า เพราะป่าเป็นทุนสำคัญของชุมชน หากป่าถูกทำลายนอกจากเป็นการทำลายระบบนิเวศของชุมชนแล้ว ทุนทรัพยากรที่เป็นฐานของงานหัตถกรรมของชุมชนก็หมดไป อีกทั้งภาพพจน์ของชุมชนก็จะกลายเป็นผู้ทำลายป่าด้วย ซึ่งอัตลักษณ์ลักษณะนี้ไม่ใช่สิ่งที่ดีสำหรับชุมชนที่จะเลือกวิถีทางการพัฒนาโดยอาศัยภูมิปัญญาของชุมชน

ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาวิจัยประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้นให้เกิดความชัดเจน ทั้งในแง่ของการสร้างความรู้ความเข้าใจ และนำความรู้ดังกล่าวมาเป็นแนวทางการขับเคลื่อนพัฒนางานหัตถกรรมของชุมชนให้เป็นแนวทางที่พึงประสงค์ ซึ่งเกิดรูปธรรมทั้งในแง่ที่ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เป็นอาชีพเสริมและอาจถึงอาชีพหลักได้ เป็นงานที่มีความยั่งยืน และสร้างภาพพจน์ที่ดีให้แก่ชุมชน

คำถามการวิจัย

ชุมชนมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมต่างๆ อะไรบ้าง มีทรัพยากรธรรมชาติอะไรบ้างที่สามารถใช้เป็นพื้นฐานในการสร้างงานหัตถกรรมตามภูมิปัญญาดังกล่าว จะสามารถสร้างกระบวนการฝึกฝนให้ชาวบ้านเรียนรู้การทำงานหัตถกรรมบนพื้นฐานการอาศัยทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน และการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับความรู้และทักษะฝีมือแผนใหม่ จนสามารถสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมด้านต่างๆ ที่ยังมีเหลืออยู่ในชุมชน
2. เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ที่เป็นฐานสำหรับการผลิตงานหัตถกรรม ในประเด็นเกี่ยวกับ
 - 2.1 มีทรัพยากรอะไรบ้างที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการสร้างงานหัตถกรรม ใช้ทำอะไรได้บ้าง ทำอย่างไร
 - 2.2 จะใช้ทรัพยากรอย่างไรถึงจะมีความยั่งยืน และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จะสร้างระบบการดูแลการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไรถึงจะเกิดผลดังกล่าวได้
3. เพื่อผสมผสานความรู้ทางการสร้างงานหัตถกรรมสมัยใหม่กับภูมิปัญญาที่ศึกษาได้ เพื่อให้สามารถผลิตสร้างงานหัตถกรรมที่ในด้านหนึ่งสามารถสะท้อนความเป็นท้องถิ่น ในอีกด้านหนึ่งก็สามารถสร้างความสนใจให้แก่สาธารณะถึงขั้นที่จะซื้อหาไปใช้ประโยชน์หรือเป็นเครื่องประดับต่างๆ โดยเป็นการตระหนักถึงการซื้อผลผลิตที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
4. เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางการสร้างกลุ่มและการจัดการบริหารกลุ่มเพื่อเป็นพื้นฐานการบริหารโครงการและการขับเคลื่อนการสร้างงานหัตถกรรมของชาวบ้านในทุกๆ ด้าน

5. เพื่อศึกษาแนวทางและสร้างศูนย์ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนให้เป็นกลไกในการแสดง และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับเครือข่ายอื่นๆ

6. เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้แก่คนในชุมชนในการเห็นความสำคัญของงานหัตถกรรมที่จะมีความหมายต่อชุมชนทั้งในแง่ของการเป็นรายได้เสริมและเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ สาธารณะทั่วไปรู้จักชุมชนดีขึ้น

ผลลัพธ์ที่จะได้รับ

1. ได้ความรู้ที่มีความชัดเจนพอที่จะก่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาชาวบ้านกับ ความรู้สมัยใหม่จนสามารถสร้างงานหัตถกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นท้องถิ่น และเป็นที่น่าสนใจของ คนทั่วไปได้ ในขณะที่สามารถดูแลจัดการทรัพยากรที่เป็นฐานการสร้างงานหัตถกรรมที่มีความยั่งยืน และเป็นธรรมต่อทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. ครัวเรือนในชุมชนบ้านคอนตรอจำนวนหนึ่งสามารถใช้การผลิตงานหัตถกรรมเป็นอาชีพ เลี้ยงครอบครัวได้

3. สามารถค้นหาทุนของชุมชนที่สามารถนำมายกระดับการผลิตงานหัตถกรรมให้มีคุณค่ามากขึ้น ทั้งคุณค่าในการใช้ประโยชน์ คุณค่าทางวัฒนธรรม และคุณค่าทางสังคม และสามารถสร้าง กระบวนการเคลื่อนไหวจนสามารถบรรลุผลที่ต้องการดังกล่าว ซึ่งท้ายสุดจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนใน ชุมชน เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็งมากขึ้น และคนเห็นความสำคัญที่จะรักษาทุนของชุมชนและทำให้มี ความหมายมากขึ้นสำหรับยุคปัจจุบัน ทั้งทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา

4. ได้องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนการเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ตั้งแต่กระบวนการฝึกฝน เรียนรู้เกี่ยวกับการสร้างงานหัตถกรรม กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม บริหารกลุ่ม และพัฒนากลุ่ม กระบวนการพัฒนางานด้านการตลาดและการเงิน กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่างๆ เป็นต้น (ส่วนนี้จะนำเสนออยู่ในรายงานการวิจัยด้วย)

5. ชุมชนบ้านคอนตรอ อำเภอเฉลิมพระเกียรติ เป็นที่รู้จักมากขึ้นกระทั่งเกิดอัตลักษณ์แบบใหม่ ที่สังคมให้ความสนใจ ผ่านการผลิตและการจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมที่สามารถสะท้อนอัตลักษณ์ของ ชุมชนได้

แนวความคิดพื้นฐานในการวิจัย

สภาวะการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจไม่ได้ทำให้ภาคการเกษตรมีความเติบโตพอที่จะรองรับ แรงงานรับจ้างที่เพิ่มขึ้นมากในการล้มละลายของการผลิตภาคเกษตรได้ จะมีอยู่บ้างก็เป็นสภาพชั่วคราว ชั่วคราวและไม่ยั่งยืน เพราะการผลิตในภาคเกษตรกรรมที่ใหญ่พอและสามารถจ้างแรงงานได้มากนั้น มักจะเป็นการผลิตที่ทำลายสภาพแวดล้อมในขณะที่เกิดการพึ่งพิงตลาดสูง ดังกรณีการเฟื่องฟูของการ

ทำนากุ้งในภาคใต้ ในขณะที่การจ้างงานในเมืองก็อยู่ในสภาพที่ชะงักงัน โดยเฉพาะนับแต่ยุคฟองสบู่แตกเป็นต้นมา ดังนั้นกลุ่มคนในชนบทที่หากินเลี้ยงครอบครัวด้วยการขายแรงงานจึงเป็นกลุ่มคนที่ขาดความมั่นคงในอาชีพการงานเป็นอย่างยิ่ง ในระยะหลังจึงเกิดขบวนการของกลุ่มคนที่พยายามใช้ทุนด้านต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางภูมิปัญญา สร้างงานและสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนที่จะนำไปสู่การเกิดรายได้ที่พอจะอาศัยเลี้ยงชีพได้

อย่างไรก็ตามผลผลิตที่เกิดขึ้นลักษณะดังกล่าวต้องเกิดขึ้นมาด้วยวิธีคิดใหม่ ไม่ใช่เป็นการผลิตภายใต้อิทธิพลและแรงกระตุ้นของกลไกตลาดตามปกติ เพราะไม่เช่นนั้นชุมชนก็จะเปื้อนฝ่ายถูกดูดซับทุกอย่างที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นทุนทรัพยากรธรรมชาติ ทุนวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา ออกไปหล่อเลี้ยงความเติบโตของทุนในระบบเศรษฐกิจ โดยที่ชุมชนก็จะอ่อนแอลงเป็นลำดับ ในกระบวนการความสัมพันธ์เช่นนี้ความคิดใหม่ที่ชุมชนที่พอจะใช้สร้างฐานการผลิตเพื่อความอยู่รอดก็คือเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ให้ความสำคัญต่อการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากร การฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้าน การใช้วัฒนธรรมของท้องถิ่นสร้างกระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยและการเอาธุระของส่วนรวม

ทั้งนี้มิได้หมายความว่าชุมชนจะหันกลับไปสู่อดีตและปลีกตัวเองออกจากโลกของความเป็นจริง แต่เป็นการที่ชุมชนจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่ตัวเองเพื่อที่จะสัมพันธ์กับโลกภายนอกได้อย่างมีโอกาสเลือกสรรและต่อรอง

ดังนั้นการที่จะสนับสนุนให้ชุมชนสามารถใช้กระบวนการเรียนรู้และสร้างงานหัตถกรรมขึ้นมาจนเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของชุมชนนั้น จะต้องอยู่บนหลักการอย่างน้อย 5 ประการ คือ **ประการแรก** กระบวนการดังกล่าวต้องไม่เป็นเหตุของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกลับเป็นพลังสำคัญที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้อุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้นถึงแม้งานหัตถกรรมจะต้องอาศัยไม้ต่างๆ เป็นวัตถุดิบก็ตาม โดยชาวบ้านจะต้องรู้จักเลือกใช้เท่าที่จำเป็นและปลูกทดแทนในส่วนที่ถูกใช้หมดไป **ประการที่สอง** การขับเคลื่อนในเรื่องการสร้างสรรคงานศิลปหัตถกรรมนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะของผู้ที่ต้องการประกอบอาชีพนี้หรืออาชีพที่เกี่ยวข้องเท่านั้น แต่ถือว่าการสร้างสรรค์วัฒนธรรมของชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ซึ่งในที่สุดชุมชนก็จะได้ประโยชน์จากความเข้มแข็งดังกล่าว คือชุมชนเกิดอัตลักษณ์ใหม่ที่ทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเองในขณะที่คนภายนอกก็รู้จักชุมชนและคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้คนในชุมชนสามารถสร้างพื้นที่ทางสังคมมากขึ้น ผ่านการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมที่มีลักษณะเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ดังนั้นการเคลื่อนไหวสร้างสรรค์งานหัตถกรรมของชุมชนนั้นจะต้องเป็นเรื่องที่คนทุกกลุ่มช่วยกันสร้างสรรค์ **ประการที่สาม** การสร้างสรรค์งานหัตถกรรมจะต้องสืบทอดภูมิปัญญาชุมชนหรือท้องถิ่นเกี่ยวกับหัตถกรรมให้ได้ โดยสามารถนำมาปรับใช้กับเทคโนโลยีหรือความรู้สมัยใหม่อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อให้งานหัตถกรรมสามารถสะท้อนความเป็นตัวตนของท้องถิ่นได้ ในขณะที่เดียวกันก็อาศัยความเป็น

ตัวตนของท้องถิ่นทำให้งานหัตถกรรมมีลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม หรือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ผู้ซื้อไม่เพียงซื้อเพราะคุณค่าของตัววัตถุเท่านั้นแต่ยังพึงพอใจในฐานะที่วัตถุนั้นเป็นตัวแทนวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นด้วย **ประการที่สี่**ต้องสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ถ่ายทอดข้อมูลอย่างกว้างขวาง โดยมีหลักการและเป้าหมายให้เกิดกระบวนการคิดและพัฒนาได้จากฐานเครือข่ายของชุมชนอย่างแท้จริง **ประการที่ห้า**ต้องสร้างกระบวนการจัดการทั้งการผลิตและการตลาดโดยกลุ่ม เพื่อให้มีพลังการสร้างสรรค์และขับเคลื่อนมากที่สุดพร้อมกับสร้างข้อเชื่อมต่อกับชุมชนได้อย่างเหมาะสม

ทั้งนี้การเคลื่อนไหวเรียนรู้และพัฒนางานหัตถกรรมดังกล่าวจะอยู่ภายใต้หลักการเศรษฐกิจแบบพอเพียง เพราะหากการเคลื่อนไหวดังกล่าวเพื่อการแข่งขันในท้องตลาด เพื่อแสวงหากำไรให้มากที่สุด ก็จะมีปัญหาตามมาอีกมากในที่สุดแล้วก็ยากจะแข่งขันกับสินค้าอุตสาหกรรม และคนในชุมชนเองก็อาจจะแตกแยกกันเอง ในที่สุดทรัพยากรป่าและไม้ที่มีอยู่ก็อาจถูกทำลายไป ทั้งนี้เศรษฐกิจแบบพอเพียงมีฐานคิดสำคัญอยู่ที่ให้ความสำคัญระหว่างคุณภาพชีวิต วัฒนธรรม และระบบนิเวศ มีเป้าหมายทางเศรษฐกิจอยู่ที่ การผลิตแบบพออยู่พอกิน พร้อมด้วยกระบวนการเรียนรู้ยกระดับขึ้นสู่การผลิตแบบยั่งยืน โดยมีจุดหมายปลายทางอยู่ที่เศรษฐกิจชุมชน ในที่สุดการพัฒนางานหัตถกรรมในชุมชนบ้านดอนตรอกของงานวิจัยนี้จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะสนับสนุนให้ท้องถิ่นทวีความหลากหลายมากขึ้นทั้งในด้านอาชีพ ทักษะ กิจกรรมงานธุรกิจ และอื่นๆ

ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

1 ปี

งบประมาณการดำเนินโครงการ

งบประมาณสนับสนุนจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 300,000 บาท

ผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 15 คน

1. นายอิสระ	ตัวตั้ง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายทวีสิทธิ์	เมทิโก	นักวิจัย
3. นางจิระวรรณ	คมขำ	นักวิจัย
4. นางอภิษฎา	ทองเสมอ	นักวิจัย
5. นายสุชาติ	ยานแก้ว	นักวิจัย
6. นายบุญเลิศ	นาคบรรจง	นักวิจัย
7. นายปัด	ยะพงศ์	นักวิจัย

8. นายเกษม	ฤทธิ์พริค	นักวิจัย
9. นายสุทิน	หนูดำ	นักวิจัย
10. นายสุริยา	มาสแก้ว	นักวิจัย
11. นายสำเร็จ	บุญทอง	นักวิจัย
12. นายสุทิน	ชูใหม่	นักวิจัย
13. นายสมพงศ์	ราชบำเพ็ญผล	นักวิจัย
14. นางนงเยาว์	นาคแก้ว	นักวิจัย
15. นายชาญยุทธ	ต้นเองชวน	นักวิจัย

บทที่ 2

วิธีดำเนินโครงการ

การดำเนินงานของโครงการนี้จะแบ่งเป็น 2 ระยะ โดยระยะแรกเป็นระยะของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความหมายครบถ้วนตามคำถามการวิจัย จากนั้นจึงเอาผลการศึกษาดังกล่าวไปวางแผนเพื่อดำเนินงานระยะที่ 2 คือการจัดการความรู้ให้เกิดการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและเกิดการเคลื่อนไหวทางสังคมตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

การดำเนินงานระยะที่ 1

1. วิธีศึกษาข้อมูล

เพื่อให้การดำเนินโครงการระยะที่หนึ่งเกิดประสิทธิผลสูงสุด ทีมงานวิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1 การรวมทีมงานวิจัยและการจัดเตรียมความพร้อมของทีมงาน

นักวิจัยพยายามรวมตัวกันเพื่อให้ทีมงานมีประสิทธิภาพที่สุด จึงได้คัดเลือกหัวหน้าทีมที่มีความสามารถ ได้รับการยอมรับจากกลุ่มและมีเวลาให้แก่งานวิจัยอย่างเต็มที่ ส่วนทีมงานได้เลือกสรรตัวแทนของคนกลุ่มต่างๆ กระจายไปหลายกลุ่ม เพื่อให้ทีมวิจัยเกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง ตั้งแต่ประชาชนชาวบ้านในแขนงต่างๆ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในงานหัตถกรรมเป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังประกอบไปด้วยครูศูนย์เด็กเล็ก ข้าราชการเกษียณ อบต.และชาวบ้านผู้มีความพร้อมที่ต้องการทำงานเพื่อชุมชน โดยได้ใช้เครือข่ายเดิมคือกลุ่มคนรักถิ่นซึ่งเป็นผู้ทำงานร่วมกับชุมชนในส่วนของภาคประชาชน โดยตั้งศูนย์ประสานงานเล็กๆ ขึ้นในชุมชน คอยทำงานช่วยเหลือ เคลื่อนไหวพัฒนาในชุมชน ซึ่งที่ผ่านกลุ่มได้มีการสื่อสารภายในชุมชนโดยมีการจัดทำจดหมายข่าวขึ้นในชุมชน ซึ่งจากการดำเนินงานเดิมนี้จึงเป็นประโยชน์ในการร่วมมือกันทำงานวิจัยโดยใช้บ้านของหัวหน้าทีมวิจัยเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงานวิจัยของทีมวิจัยด้วย

ความตั้งใจและความพร้อมที่จะทำงานของทีมวิจัยกล่าวได้ว่ามีความพร้อมเต็มที่ แต่ในการปฏิบัติงานให้ได้ผลสมบูรณ์นั้นจำเป็นต้องเพิ่มเติมความสามารถในเชิงวิจัย เพื่อว่าทีมวิจัยจะสามารถรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความหมายที่มีพลัง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ ทั้งนี้ทีมวิจัยได้ร่วมประชุมกับศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ. นครศรีธรรมราช 3 ครั้ง เพื่อพัฒนาความเข้าใจและทักษะด้านการวิจัยให้แก่ทีมวิจัยเพิ่มขึ้น

ครั้งที่หนึ่ง พัฒนาเกี่ยวกับวิธีการศึกษารวบรวมข้อมูล

เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานฯชี้แจงวิธีการศึกษาข้อมูลโดยวิธีการจัดเวทีชุมชน การสัมภาษณ์เดี่ยว การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยกระบวนการเหล่านี้มีการแลกเปลี่ยนร่วมกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยที่ทำหน้าที่หลักในการหนุนเสริมให้ทีมวิจัยได้เข้าใจกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากทีมวิจัยมีความคุ้นเคยกับเจ้าหน้าที่ตั้งแต่กระบวนการพัฒนาโจทย์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นโอกาสให้ทีมวิจัยสามารถซักถามได้อย่างสนิทใจ โดยกระบวนการพัฒนาความเข้าใจนั้นจะแทรกในการประชุม พูดคุย ก่อนและหลังดำเนินกิจกรรมซึ่งวิธีการเช่นนี้ทีมวิจัยเห็นว่ามีความประโยชน์ต่อทีมเพราะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานที่ใหม่กับชุมชนและทีมวิจัยพร้อมทั้งผู้ที่สนใจนั้นก็มีความหลากหลาย ไม่สามารถสร้างความเข้าใจโดยการจัดเวทีอบรมเพียงแค่หนึ่งครั้ง สองครั้งได้ จำเป็นต้องใช้วงพูดคุยแลกเปลี่ยนและติดตามผลจากการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ซึ่งที่ผ่านมาทีมวิจัยสังเกตว่า บุคคลในทีมมีความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้นว่า “ข้อมูล” เป็นสิ่งสำคัญเป็นฐานในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทีมวิจัยเห็นพ้องต้องกันว่าเราได้เข้าใจคำว่า “วิจัย” แล้วระดับหนึ่ง

ครั้งที่สอง พัฒนาเกี่ยวกับวิธีให้ความหมายและวิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูล วันที่ 28 เมษายน 2552 มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยและเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 5 คน ได้นำข้อมูลที่ได้อธิบายไว้มาทดลองวิเคราะห์แบ่งหมวดหมู่ เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมน้อยเกินไปจึงทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ยังขาดผู้มีความรู้บางด้านช่วยเชื่อมโยงประเด็นจากข้อมูลดิบที่ได้ จึงมีการมอบหมายให้นักวิจัยที่มาร่วมวันนี้ได้นำข้อมูลบางส่วนไปร่วมกันวิเคราะห์กับนักวิจัยที่ยังไม่ได้เข้าร่วมวันนี้เพิ่มเติม

ครั้งที่สาม พัฒนาเกี่ยวกับวิธีการเขียนรายงานผลการศึกษา เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม 2552 มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัย ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 35 คน นำข้อมูลที่รวบรวมได้และที่ผ่านการวิเคราะห์เบื้องต้นจากครั้งที่ 2 มานำเสนอต่อที่ประชุม ชาวบ้านและนักวิจัยที่เข้าร่วมประชุมได้แสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลบางเรื่องยังไม่ชัดเจนต้องศึกษาเพิ่มเติม บางเรื่องที่ยืนยันข้อมูลตรงกันก็เป็นการสรุปผลการศึกษาในส่วนนั้นได้

1.2 การจัดเวทีชุมชน

ทีมงานวิจัยใช้วิธีการจัดเวทีชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างเข้มข้น ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนจบโครงการ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เกี่ยวข้องมาร่วมเวทีด้วยเพื่อให้เวทีของการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดเวทีชุมชนทั้งหมด 5 ครั้ง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนดังนี้

ครั้งที่ 1 เพื่อชี้แจงความเป็นมาของโครงการ และเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอย่างเต็มที่ว่าจะดำเนินการอย่างไรเพื่อประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน จัดเวทีในวันที่

13 พ.ค. 2551 เวลา 08.30 น.เป็นต้นไป สถานที่จัดเวทีคือ สำนักงานกลุ่มคนรักถิ่น อ.เฉลิมพระเกียรติ จ. นครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ทีมวิจัย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผู้นำท้องถิ่น ตัวแทนภาครัฐ วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ประสานงานภาคใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่ม อาชีพ และประชาชนทั่วไป รวมทั้งสิ้นจำนวนประมาณ 100 คน

ในการนี้ทีมวิจัยใช้โอกาสในกิจกรรมเปิดเวทีชุมชน เปิดที่ทำการสำนักงานพร้อมๆ กันไปด้วย ซึ่งถือเป็นการเปิดตัวและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนทราบว่า ขณะนี้ได้มีการนำกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเกิดขึ้นในชุมชนแล้ว เริ่มต้นโดยการการกล่าวรายงาน เพื่อสรุปความเป็นมาของโครงการและ แนะนำทีมวิจัยต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง และจัดทำแผ่นพับเพื่อเผยแพร่หลักการและอุดมการณ์ของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จากนั้นมีการแสดงมโนราห์ เพื่อปลุกจิตสำนึกผู้เข้าร่วมโดยเชื่อมโยงกับศิลปวัฒนธรรมของ ชุมชน และดึงดูดความสนใจจากคนในชุมชนให้รู้สึกสนุกสนาน ทั้งนี้ทีมวิจัยเห็นว่าวิธีการดังกล่าวนี้ ได้รับ ความสนใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี

เมื่อการแสดงมโนราห์จบแล้ว ทีมวิจัยพยายามแทรกเนื้อหาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่าน การ ปลูกถั่วเหลือง “ชุมชนกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดย คุณสมบุรณ์ อภากาศกิจ ซึ่งเป็นผู้ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นภาคใต้ ทีมวิจัยได้ร่วมพูดคุยในเรื่องแนวคิด องค์ความรู้ อุดมการณ์ความตั้งใจ ของผู้นำ ชุมชนและชาวบ้านที่เข้าร่วมประชุมและการเชื่อมโยงทุนด้านต่างๆ(ของดีชุมชน)เพื่อแทรกเข้าใน กิจกรรม อีกทั้งมีการพูดคุยปัญหาในเรื่องการส่งเสริมจากรัฐ การตลาดสินค้าหัตถกรรม การทำลายป่า และการหาแนวทางแก้ไขเพื่อให้ชาวบ้านเข้าใจกระบวนการอย่างลึกซึ้งชัดเจนยิ่งขึ้น โดยการปลูกถั่ว เหลืองนั้นทีมวิจัยได้เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

จากนั้นก็ให้ชาวบ้านช่วยกันฟื้นฟูความทรงจำหรือช่วยซักถามผู้เฒ่าผู้แก่ในครอบครัวเกี่ยวกับ ความรู้เรื่องป่าไม้ งานหัตถกรรม และปราชญ์ชาวบ้านผู้มีฝีมือด้านหัตถกรรมเพื่อทีมวิจัยได้ตามไป พุดคุยที่บ้านในวันหน้า นอกจากนี้ภายในงานทีมวิจัยได้ ลงทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อจัดทำเป็น ระบบข้อมูลของชุมชน และเป็นเครื่องมือที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกภูมิใจว่าความรู้ของตนนั้นมีค่าต่อสังคม ที่ตนเองอยู่ทั้งนี้ยังรับสมัครกลุ่มสนใจเพื่อฝึกอบรม ศึกษาดูงาน สำรวจความต้องการ เพื่อกำหนด แผนงานระยะต่อไป ภายในงานประกอบไปด้วยนิทรรศการผลงานปราชญ์ชาวบ้าน เรียนรู้เรื่องราว ความเป็นมา ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกของชิ้นงานต่างๆ ให้ผู้ที่สนใจได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนซักถาม

ครั้งที่ 2 การรายงานผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ให้ชาวบ้านและผู้ร่วมเวทีอื่นๆ ช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการทำงานในช่วงต่อไปของทีมวิจัย วันที่ 2 กรกฎาคม 2552 มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัย ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด นครศรีธรรมราช รวม 25 คน

ครั้งที่ 3 นำเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้กับ สกว.ภาค เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2553 ผู้เข้าร่วมประมาณ 20 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ครูจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางยวน เจ้าหน้าที่จาก สกว.ภาค

ครั้งที่ 4 นำเสนอและแลกเปลี่ยนความรู้กับ สกว.ภาค เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2553 ผู้เข้าร่วมประมาณ 20 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ครูจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางยวน เจ้าหน้าที่จาก สกว.ภาค

ครั้งที่ 5 เสนอข้อค้นพบที่สมบูรณ์ทั้งหมด เพื่อให้เวทีพหุภาคีวิจารณ์และให้ข้อเสนอแนะครั้งสุดท้ายสำหรับเขียนสรุปเป็นรายงานการวิจัย จัดขึ้นเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2554 เวลา 10.00-12.00 น. ณ วัดคอนตรอ เวทีปิดโครงการ ผู้เข้าร่วมประมาณ 50 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย ผู้ประสานงานและผู้ช่วยผู้ประสานงานจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ครูจากศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางยวน เจ้าหน้าที่จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช

รายงานผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผลจากการดำเนินงานวิจัยทีมวิจัยสามารถดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้เกือบทั้งหมด ยกเว้นในเรื่องการสร้างกลุ่มและสร้างสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน งานวิจัยยังไม่สามารถไปถึงวัตถุประสงค์นี้ได้ ที่ผ่านมานงานวิจัยให้ความสำคัญไปที่กระบวนการค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนแต่ยังไม่มีการตัดสินใจว่าต้องเป็นอะไร ในระหว่างการทำงานตามระยะเวลาของงานวิจัยขึ้นนี้ทีมวิจัยได้ผลลัพธ์เพียงขึ้นสร้างจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนในการเล็งเห็นความสำคัญของงานหัตถกรรม ความคาดหวังต่อการสืบสานงานหัตถกรรมบ้านคอนตรอจากชุมชนและหน่วยงานสนับสนุน

1.3 การศึกษาดูงาน

มีการศึกษาดูงาน 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ชุมชนบ้านคีรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช จัดขึ้นในวันที่ 19 พฤษภาคม 2551 มีผู้ร่วมเดินทางได้แก่ ทีมวิจัย กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้านปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวมทั้งสิ้น 40 คน ความรู้ที่ได้จากการศึกษาดูงานครั้งนี้ได้แก่

แนวทางการดำเนินงานหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้ของชาวบ้านชุมชนคีรีวงภายหลังการเกิดภัยพิบัติ

เงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเคลื่อนไหวทำงานหัตถกรรมของชาวคีรีวงคือ ผู้นำมีความสามารถในการทำงานได้จริง มีความเสียสละ มีบุคลิกของผู้นำและชาวบ้านมีประสบการณ์ความสูญเสียที่เกิดจากภัยพิบัติเป็นข้อเตือนใจให้ชาวคีรีวงมีความตั้งใจจริงในการทำงาน

การจัดตั้งกลุ่มและบริหารงานกลุ่ม ขั้นตอนการผลิต และการพัฒนารูปแบบที่มีผลต่อการใช้สอย รวมทั้งการจัดการธุรกิจด้านงานหัตถกรรม และแผนการตลาด รวมถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและถูกวิธี

ครั้งที่ 2 กลุ่มกะลามะพร้าวป่าเรณู อ.ควนขนุน จ.พัทลุง มีนาคม 2553 ผู้ศึกษางานประมาณ 30 คน ศึกษาเรื่องการสร้างกลุ่ม ระดมคนระดมหุ้นในรูปของสหกรณ์ มีการปันผลให้แก่สมาชิก มีความพร้อมอยู่ก่อนแล้ว ผลิตได้แล้วก่อนการตั้งกลุ่มเพราะป่าเรณูเดิมที่เป็นร้านผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้ มีภาครัฐเข้ามาจัดสรรงบประมาณผ่านกลุ่มให้ ปัจจัยของความสำเร็จ ประธานกลุ่มชอบและถนัดเรื่องงานประดิษฐ์งานไม้อยู่ก่อน และเป็นผู้นำชุมชนที่มีความพร้อมในปัจจัยหลายด้าน การเงินความเป็นอยู่ สังคม การประสานงานกับหน่วยงานรัฐสะดวกและรวดเร็วเนื่องจากสามเป็นปลัดอำเภอ ประธานเป็นหุ้นใหญ่ สมาชิกจะมาทำงานที่กลุ่มและแบ่งหน้าที่กันชัดเจน เช่น คนหนึ่งทำเพียงส่วนประกอบชิ้นหนึ่งของชิ้นงานใหญ่ เช่น การผลิตโคมไฟ จะแบ่งหน้าที่ว่าใครทำหน้าที่แกะสลัก ใครทำหน้าที่ผลิตชิ้นส่วนฐาน ใครทำหน้าที่คัดเหล็ก ใครทำหน้าที่ใส่หลอดไฟ นั่นคือในหนึ่งคนไม่ได้ผลิตจนเสร็จชิ้นงาน เป็นข้อสังเกตว่าการเจตนาให้ทำเรื่องเดียวกันๆ เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ การจำหน่ายสินค้า มีสองส่วนส่วนหนึ่งขายหน้าร้าน ส่วนหนึ่งส่งออกญี่ปุ่นและหลายประเทศ ทำตลาดโดยการเปิดบู๊ทที่เมืองทอง และหลายที่ มีเว็บไซต์ มีนางงามจักรวาลมาถ่ายแบบกับโคมไฟกะลามะพร้าว สมาชิกคือคนขึ้นมะพร้าว คนขายมะพร้าวในตลาด คนชุมมะพร้าวในตลาด เป็นการสร้างแรงงานสร้างอัตลักษณ์ของตัวเองและชุมชน

ครั้งที่ 3 กลุ่มหัตถกรรมแกะสลักไม้เทพทาโร ต.เขากอบ อ.เมือง จ.ตรัง (วันเดียวกับพัทลุง) ปัจจัยความสำเร็จ มีถ้าเลเขากอบเป็นสถานที่ท่องเที่ยวมีนักท่องเที่ยวมาทุกวัน เดิมมีเพียงแม่ค้าขายของกิน ส่วนของฝากเป็นสินค้าก็ไปซื้อจากที่อื่นมาวางขายเพื่อหารายได้จากนักท่องเที่ยว อ.สุภาพ ประธานกลุ่มเล่าว่าตนเองเป็นครูสอนวิชาศิลปะมีความเชี่ยวชาญงานฝีมือ ธรรมชาติอาชีพขายส้มคำ การขายส้มคำลูกค้าหลักคือนักท่องเที่ยวซึ่งจำนวนไม่แน่นอนในแต่ละวันจึงพบปัญหาการเตรียมวัตถุดิบที่ใช้ทำส้มคำบางวันขายได้น้อยวัตถุดิบต่างๆก็เหลือและเน่าเสีย บางวันนักท่องเที่ยวมากจนของไม่พอขาย จึงคิดถึงอาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับนักท่องเที่ยวและเป็นสินค้าที่สามารถเก็บไว้ได้นานไม่เน่าเสีย จึงนึกถึงความเชี่ยวชาญของตนเองจากการที่เป็นครูสอนศิลปะอีกทั้งยังสามารถหาเวลาทำนอกเวลา งานบริการลูกค้าที่มาได้ตลอดเวลา และมีคุณค่าทางวัฒนธรรมทางจิตใจเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คุยกับผู้หลักผู้ใหญ่ระดับอำเภอ และเพื่อนฝูง การค้นพบอัตลักษณ์ในช่วงที่เรื่องจุดคามมีชื่อเสียง ก่อนหน้านั้นเขาเห็นประเด็นเรื่องพญานซึ่งเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรังกำลังจะสูญพันธุ์จึงเป็นที่ตกลงกันว่าสร้างหัตถกรรมที่เกี่ยวกับพญาน พร้อมทั้งต้องการให้เป็นของฝากที่มีคุณค่าเป็นสิริมงคลแก่ผู้รับและต้องเป็นวัสดุที่หาได้จากในท้องถิ่นเพื่อเป็นการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนด้วย จึงมองหาวัสดุของท้องถิ่นว่ามีอะไรบ้างที่สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นพญาน พร้อมทั้งเกิดความสำคัญดังกล่าวพบว่ามีไม้เทพทาโรที่ถูก

จัดให้เป็นไม้มงคล มีราคาสูง มีความหอม เนื้อไม้แกะสลักง่าย เศษไม้ที่เหลือจากการแกะสลักสามารถนำมาประกอบเป็นเครื่องหอมบรรจุลงไว้ดับกลิ่น ใส่ในน้ำดื่มเป็นสมุนไพร ประโยชน์อีกอย่างคือในขณะนั้นมีกระแสความเชื่อเรื่องทำວຸດຸຄາມ❷มีการนำไม้เทพทาโรเป็นมวลสารในการทำວຸດຸຄາມ❷ด้วยจึงสามารถใช้เศษไม้ที่เหลือจากการแกะสลักไปใช้ประโยชน์ในด้านนี้ด้วย การบริหารทรัพยากรมีการปลูกไม้เทพทาโรทดแทนส่วนที่ตัดไป และพัฒนางานให้มีขนาดเล็กลงเพื่อประหยัดการใช้เนื้อไม้ การบริหารจัดการกลุ่ม สมาชิกคือ คนที่ทำหน้าที่หาไม้ คนที่ทำหน้าที่แกะสลักมีเพียงอาจารย์สุภาพคนเดียว หากมีรายการสั่งของเข้ามามากจนแกะสลักไม่ทันก็จะสั่งจากคนอื่นมาขายด้วย การตลาด มีการวางจำหน่ายหน้าร้านขายนักท่องเที่ยวรายวัน มีการประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ ในระยะหลังมีการพัฒนาชิ้นงานเพื่อให้เกิดความหลากหลายของสินค้าที่ระลึกมีการจ้างช่างแกะสลักรูปหลวงพ่อบุญรอด เจ้าแม่กวนอิม ใช้ความศรัทธาเข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของสินค้าทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มทำให้ชิ้นงานเหล่านี้มีราคาสูงรูปละประมาณหนึ่งหมื่นบาท งานแกะสลักไม้ได้เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนเป็นความรู้เฉพาะตัวของอาจารย์สุภาพ การตัดสินใจเรื่องการค้า การทำในรูปแบบปัจเจกมีความคล่องตัวในการตัดสินใจออกแบบผลิตภัณฑ์และการลงทุน มีการลงทุนซื้อไม้ไผ่มากและแจกจ่ายให้ผู้อื่นในชุมชนนำไปแกะสลักมาส่ง ในปีแรกที่ทำมีหน่วยงานหนึ่งเข้ามาสนับสนุนโดยการพาไปเปิดบู๊ทที่เมืองทองธานีครั้งนั้นวันที่ขายดีที่สุดสามารถขายได้ประมาณสองแสนบาท เป็นสินค้าที่ไม่มีการจัดเก็บภาษี

1.4 การจัดประชุมกลุ่มย่อย ได้จัดขึ้น 3 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ในวันที่ 27 กันยายน 2551 เวลา 08.30 น.เป็นต้นไป ณ ศาลาการเปรียญวัดคอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ปราชญ์ชาวบ้านงานหัตถกรรม รวมทั้งสิ้น 30 คน ก่อนหน้านี้นี้ทีมวิจัยได้เตรียมความพร้อมของการจัดกิจกรรมนี้ตั้งแต่วันที่ 26 กันยายน 2551 โดยได้ออกหนังสือเชิญกลุ่มเป้าหมาย แบ่งงานให้แก่ทีมวิจัยรับผิดชอบแต่ละด้าน

ประเด็นพูดคุย คือต้องการค้นหาความรู้เรื่องหัตถกรรมในชุมชนบ้านคอนตรอ โดยต้องการทราบว่าชุมชนแห่งนี้ประกอบไปด้วยหัตถกรรมอะไรบ้าง และมีขั้นตอนการผลิตการขายอย่างไร นอกจากนี้ยังมีการพูดนอกประเด็นที่ทุกคนยังไม่รู้จริง เช่นความเชื่อพิธีกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรม

หลังจากนั้นทีมวิจัยได้กำหนดการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกข้อมูลที่ยังขาดหายจากปราชญ์ชาวบ้านแขนงต่างๆ โดยอาสาสมัครกลุ่มนักเรียนยุวชนวายุชี ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ และจัดทำบอร์ดกิจกรรม และทำเนียบปราชญ์ชาวบ้านขึ้น เพื่อเป็นเกียรติประวัติ และควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้ โดยทีมงานครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านยางยวน

ช่วงเวลาที่จัดประชุมใกล้กับวันทำบุญประเพณีสารทเดือนสิบ คนแก่ส่วนใหญ่จะรอคอยลูกหลานมาเยี่ยม และกำลังเตรียมตัวจะทำบุญที่วัดทำให้การแสดงความคิดเห็นครั้งนี้ไม่เต็มที่ทุกคนต่างจะรีบกลับบ้าน

ครั้งที่ 2 วันที่ 25 พฤษภาคม 2552 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ปราชญ์ชาวบ้านงานหัตถกรรม รวมทั้งสิ้น 20 คน

ครั้งที่ 3 วันที่ 26 กรกฎาคม 2552 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แก่ ทีมวิจัย ที่ปรึกษา ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ปราชญ์ชาวบ้านงานหัตถกรรม รวมทั้งสิ้น 20 คน

1.5 การสัมภาษณ์เดี่ยว

ทีมวิจัยใช้การสัมภาษณ์เดี่ยวเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก ซึ่งสัมภาษณ์ผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการทำงานหัตถกรรมด้านต่างใน 3 ชุมชน ประเด็นที่ได้สัมภาษณ์คือ ประวัติการเรียนรู้งานหัตถกรรม ประวัติการทำงานหัตถกรรม การใช้ทรัพยากรในการทำงานหัตถกรรม ขั้นตอนการทำงานหัตถกรรม ประสบการณ์การจำหน่ายงานหัตถกรรม การพัฒนาฝีมือและปรับปรุงรูปแบบงานหัตถกรรม

พื้นที่สำหรับศึกษาประกอบไปด้วยพื้นที่ตำบลคอนตรอกทั้งตำบล (5 หมู่บ้าน) พื้นที่หมู่ที่ 6 ตำบล ทางพูน และพื้นที่หมู่ที่ 1 ตำบลสวนหลวง โดยพื้นที่ทั้งหมดอยู่ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พื้นที่ดังกล่าวนี้มีลักษณะพิเศษ 4 ประการ คือ ประการแรก เป็นชุมชนที่แรงงานส่วนใหญ่หลุดลอยหรือตกงานจากการล่มสลายของนาุ้งในเขตลุ่มน้ำปากพนัง ประการที่สอง เป็นชุมชนที่มีไม้เป็นวัตถุดิบสำคัญในการสร้างงานหัตถกรรมที่หลากหลาย ประการที่สาม ในชุมชนดังกล่าวมีภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมที่สืบทอดมาแต่เดิม ทั้งงานไม้ งานจักสานและงานโลหะ โดยในปัจจุบันยังมีความรู้ที่สามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าวได้ ประการที่สี่เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ถนนสายหลัก มีผู้สัญจรไปมามากในแต่ละวัน ดังนั้นชาวบ้านจึงสามารถตั้งร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์บริเวณริมถนนได้

ทีมวิจัยใช้เวลาศึกษาในช่วงเดือนมิถุนายน – กรกฎาคม 2551 ได้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการทั้งเป็นผู้ผลิตงานหัตถกรรม และผู้จำหน่าย ชาวบ้านในพื้นที่ดังกล่าว รวมทั้งสิ้น 60 คน การสัมภาษณ์ใช้แบบสอบถามประกอบ ผลจากการสัมภาษณ์แบ่งข้อมูลที่ได้ออกเป็น หัตถกรรมประเภทงานแกะสลักไม้ หัตถกรรมประเภทงานตีเหล็ก หัตถกรรมประเภทงานจักสาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ครั้งที่ 1 วันที่ 28 เมษายน 2552 มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัย และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 5 คน ได้นำข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้มาทดลองวิเคราะห์แบ่งหมวดหมู่ เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมน้อยเกินไปจึงทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ยังขาดผู้มีความรู้บางด้านช่วยเชื่อมโยงประเด็นจากข้อมูลดิบที่ได้ จึงมีการมอบหมายให้นักวิจัยที่มาพร้อมวันนี้ได้นำข้อมูลบางส่วนไปร่วมกันวิเคราะห์กับนักวิจัยที่ยังไม่ได้เข้าร่วมวันนี้เพิ่มเติม

ครั้งที่ 2 วันที่ 30 มิถุนายน 2552 มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัย ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 30 คน นำข้อมูลจากการศึกษามาร่วมกันวิเคราะห์ว่าการศึกษาข้อมูลที่ผ่านมาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ครบถ้วนหรือไม่ สรุปเป็นความรู้ที่จะนำไปวางแผนปฏิบัติต่อไป

การดำเนินงานระยะที่ 2 การนำความรู้มาวางแผนและปฏิบัติการตามแผน

มีกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อวางแผนและปฏิบัติการตามแผน 17 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 ปรับปรุงโรงงานผลิตหัตถกรรมพร้อมจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ วันที่ 8 เมษายน 2552 มีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นทีมวิจัย รวม 4 คน

ครั้งที่ 2 การประชุมจัดตั้งกลุ่มเยาวชนน้ำใส ในวันที่ 9 เมษายน 2552 มีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นทีมวิจัยและเยาวชน รวม 35 คน

ครั้งที่ 3 การจัดกิจกรรม ลานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย วันที่ 14-15 เมษายน 2552 มีผู้เข้าร่วมประชุมเป็นทีมวิจัย ชาวบ้าน กลุ่มเยาวชนน้ำใส อบต.คอนตรอ ชมรมผู้สูงอายุ เจ้าหน้าที่จากวัฒนธรรมจังหวัด ครูและนักเรียนโรงเรียนคอนตรอ รวม 15 คน

ครั้งที่ 4 การต้อนรับคณะผู้ดูงานจากเทศบาลตำบลร้อนพิบูลย์ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2552 ผู้เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย 5 คน

ครั้งที่ 5 การประชุมเพื่อสืบราคาอุปกรณ์และเครื่องมือสร้างงานหัตถกรรมให้แก่กลุ่มเยาวชนน้ำใส เพื่อยื่นขอสนับสนุนจากมูลนิธิศุภนิมิต ประชุมเมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2552 โดยผู้เข้าร่วมประชุมเป็นปราชญ์ชาวบ้านและทีมวิจัยรวม 6 คน

ครั้งที่ 6 กลุ่มเยาวชนน้ำใส ลงพื้นที่เยี่ยมบ้านปราชญ์ ในระหว่างวันที่ 16-18 พฤษภาคม 2552 ผู้เข้าร่วมประชุมเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ทีมวิจัย และเยาวชนรวม 10 คน

ครั้งที่ 7 จัดประชุมผู้ปกครองของกลุ่มเยาวชนน้ำใสและผู้ปกครองท้องถิ่นเพื่อจัดหางบประมาณสนับสนุนกิจกรรมกลุ่ม ในวันที่ 17 มิถุนายน 2552 ผู้เข้าร่วมเป็นผู้ปกครอง เยาวชน ตัวแทนจากอบต. นักวิจัย รวม 8 คน

ครั้งที่ 8 จัดนิทรรศการวิทยาศาสตร์กับภูมิปัญญาไทย เมื่อวันที่ 18-19 กันยายน 2552 เป็นงานที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ณ อบต.สวนหลวง ผู้เข้าร่วมคือนักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน รวม 8 คน

ครั้งที่ 9 เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่การพัฒนางานนวัตกรรม เป็นการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญาของชาวบ้านกับความรู้ของอาจารย์สถาปัตยกรรม ม.วลัยลักษณ์ วันที่ 14 ธันวาคม 2552 ผู้เข้าร่วม 13 คน เป็นนักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนกลุ่มน้ำใส เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ 10 ร่วมจัดนิทรรศการงานศิลปะนักเรียนภาคใต้ ในระหว่างวันที่ 17-19 ธันวาคม 2552 ณ หุ่นจำลอง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช มีผู้เข้าร่วมในการจัดนิทรรศการเป็นนักวิจัย เยาวชนกลุ่มน้ำใส ปราชญ์ชาวบ้าน รวม 23 คน

ครั้งที่ 11 ประชุมระดมสมองเจาะลึกฐานข้อมูลภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อวันที่ 15 และ 17 มีนาคม 2553 ผู้เข้าร่วม 10 คน เป็นนักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนกลุ่มน้ำใส เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช

ครั้งที่ 12 ฝึกอบรมระดมความคิดสร้างสรรค์เพื่อสร้างงานหัตถกรรม เมื่อวันที่ 5-11 พฤษภาคม 2553 มีผู้เข้าร่วมคือ นักวิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน เยาวชนกลุ่มน้ำใส เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช รวม 20 คน

ครั้งที่ 13 การสาธิตและร่วมฝึกทักษะการผลิตงานหัตถกรรมใช้เองแบบประหยัดทรัพยากร เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2553 เป็นการฝึกทักษะให้แก่ผู้สูงอายุโดยปราชญ์ชาวบ้าน มีผู้เข้าร่วม 5 คน

ครั้งที่ 14 กิจกรรม เพาะเลี้ยงกล้าไม้ ปลุกป่าทดแทน ของกลุ่มเยาวชนน้ำใส วันที่ 20 พฤษภาคม 2553

ครั้งที่ 15 กิจกรรม แบ่งปันรอยยิ้ม อิ่มบุญ เหล็กชุบแฉะสี ของกลุ่มเยาวชนน้ำใส วันที่ 13-14 พฤศจิกายน 2553 มีนักวิจัยและเยาวชนเข้าร่วม 12 คน นอกจากนั้นเป็นชาวบ้านและผู้มาเที่ยวชมงานจากภายนอก

ครั้งที่ 16 การจัดนิทรรศการวันเด็กแห่งชาติ เมื่อวันที่ 7 มกราคม 2554 ณ อบต.คอนตรอ มีผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัยและเยาวชน 5 คน ได้นำผลงานหัตถกรรมของปราชญ์และเยาวชนจัดนิทรรศการ

ครั้งที่ 17 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักศึกษาคณะสถาปัตยกรรม ม.วลัยลักษณ์ วันที่ 9 มีนาคม 2554 ผู้เข้าร่วมเป็นนักวิจัย 9 คน

บทที่ 3

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชน

การสืบค้นความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมที่ยังมีเหลืออยู่ในชุมชน ทีมวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบลึกผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์หรือเรียกกันว่าปราชญ์ของแต่ละสาขา ในชุมชนบ้านคอนตรอซึ่งประกอบด้วย 3 ชุมชน คือ หมู่ที่ 1-5 ตำบลคอนตรอ หมู่ที่ 6 ตำบลทางพูน และหมู่ที่ 1 ตำบลสวนหลวง ทั้งหมดอยู่ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดนครศรีธรรมราช ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ 2 เดือนในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2551 ก่อนหน้านี้ได้มีเวทีประชุมกลุ่มย่อยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 30 คน ได้ให้ข้อมูลและจัดแบ่งงานหัตถกรรมของชุมชนบ้านคอนตรอ ออกเป็น 3 หมวดหมู่ ได้แก่ งานแกะสลักไม้ งานจักสาน และงานตีเหล็ก เมื่อสำรวจจำนวนผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในแต่ละสาขามีทั้งสิ้น 29 คน คือ งานแกะสลักไม้ 9 คน งานจักสาน 18 คน งานตีเหล็ก 2 คน จากข้อมูลข้างต้นทีมวิจัยได้ลงไปสัมภาษณ์ปราชญ์แต่ละคนที่บ้านได้ทั้งสิ้น 8 คน งานแกะสลักไม้ 4 คน งานจักสาน 2 คน และงานตีเหล็ก 2 คน ได้ความรู้ภูมิปัญญาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมทั้ง 3 หมวดดังนี้

ภูมิปัญญางานแกะสลักไม้

งานแกะสลัก ไม้ของคอนตรอแบ่งเป็นงานแกะสลักไม้ และงานแกะสลักรากไม้ตะเคียน แต่เดิมงานแกะสลักไม้ทำขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและใช้สอยในครัวเรือน ได้แก่ คันไถ ค้ำมพร้า ค้ำมขวาน ครกตำข้าว แต่ในปัจจุบันเครื่องมือเครื่องใช้ดังกล่าวไม่ได้ใช้งานในปัจจุบันอีกแล้วเนื่องจากใช้รถไถนา และเครื่องสีข้าวทดแทน งานแกะในปัจจุบันจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นงานตกแต่งหรือเครื่องใช้ในบ้านแทน งานแกะสลักไม้นี้ใช้ไม้ที่หาได้จากในท้องถิ่นคือ จามจุรี กระท้อน ขนุน หว้า นนเสม็ด กระท้อนหมู ในอดีตต้นไม้นี้เหล่านี้อยู่ตามธรรมชาติมีอยู่เกือบทุกบ้านและตามบริเวณป่าหัวไร่ปลายนา แม้ปัจจุบันจะลดน้อยลงจากการแผ้วถางเพื่อปลูกพืชหรือขยายครัวเรือนแต่ก็ยังคงมีพอสำหรับแกะสลัก ส่วนงานแกะสลักรากไม้ตะเคียน เป็นงานที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานจากแต่เดิมที่นำรากไม้ตะเคียนมาเผาไฟเพื่อไล่ยางให้วับ เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปไม่ต้องใช้วาวในการเป็นแรงงานแล้วก็มีคนคิดนำรากไม้ตะเคียนมาแกะสลักเป็นเฟอร์นิเจอร์ใช้งานในบ้าน ซึ่งรากไม้ตะเคียนมีอยู่เป็นจำนวนมากฝังดินอยู่ทั่วไป เมื่อมีการปรับพื้นที่เพื่อปลูกพืชก็จะพบรากไม้ตะเคียนฝังดินอยู่ ผู้พบก็จะนำมาขายให้กับปราชญ์เพื่อแกะสลักเฟอร์นิเจอร์

ปราชญ์งานแกะสลักไม้และการสืบทอด

ปราชญ์งานแกะสลักที่ยังคงมีการแกะสลักอยู่ในปัจจุบันมีจำนวน 10 คนคือ

1. นายสุชาติ ยานแก้ว
2. นายปิยะ อ่อนคำ(เสียชีวิตแล้วเมื่อปี 2552)

3. นายบุญเลิศ นาคบรรจง

4. นายสุริยา มาสแก้ว

5. นายสุทิน หนูดำ

6. นายปัด ยะพงศ์

7. นายสัน ชุกลิน

8. นายบุญศิลป์ พุ่มทิม

9. นายวิรัตน์ แก่นจันทร์

10. นายช่วย อ่อนคำ

จากการศึกษาข้อมูลสามารถพุดคุยกับปราชญ์ได้ 4 คน ที่เชี่ยวชาญงานแกะสลักแตกต่างกันดังนี้

นายปัด ยะพงศ์ – แกะสลักไม้ทุกประเภท

ลุงปัดหรือนายปัด ยะพงศ์ เกิดเมื่อ พ.ศ.2488 ที่บ้านบ่อล้อ อำเภอยะหริ่งใหญ่ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 5 ตำบลคอนตรอ อำเภอยะหริ่งใหญ่ ประกอบอาชีพทำสวนปาล์มและนาข้าว แต่เวลาส่วนใหญ่ใช้กับงานแกะสลักไม้เพราะเป็นงานเบาทำในร่มสามารถทำอยู่กับบ้านได้ตลอดทั้งวันอีกทั้งสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงชีวิตของท่านคลุกคลีอยู่กับการแกะสลักไม้ตลอดมาตั้งแต่การทำเพราะความชอบจึงทำไว้ดูเล่น หรือเพื่อนฝูงไหว้วานให้ทำ และกระทั่งทำเป็นอาชีพสร้างรายได้เลี้ยงชีพในปัจจุบัน

งานแกะสลักไม้ของลุงปัดเริ่มจากความสนใจทางด้านศิลปะมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กด้วยบรรพบุรุษในตระกูลมีความถนัดในช่างศิลป์หลากหลาย ความสามารถด้านงานศิลป์จึงสืบทอดมาและโดดเด่นกว่าเพื่อนๆ วัยเดียวกันตั้งแต่เด็ก เมื่อครั้งเรียนหนังสือที่โรงเรียนวัดบ่อล้อ ลุงปัดมักได้คะแนนดีเยี่ยมในวิชาเรียนเกี่ยวกับศิลปะ เช่นในวิชาการฝีมือ ครูไสว สารมาศ เป็นครูสอนวิชาการฝีมือ ได้มอบหมายให้นักเรียนในห้องปั้นรูปสัตว์ ลุงปัดได้คะแนนเต็มและเป็นลำดับ 1 ของห้องได้รับคำชมจากครูและเพื่อนๆ ในวิชาวาดเขียนครูให้วาดภาพเหมือนจริงลุงปัดก็วาดได้คะแนนเป็นลำดับที่ 1 ของห้องอีกเช่นกัน และเมื่อเพื่อนๆ ในห้องทำไม่ได้ก็จะมาจ้างให้ลุงปัดวาดรูปให้ครั้งละ 25 สตางค์ หรือจ่ายเป็นยางวงใหญ่ 5 เส้น เพราะในสมัยนั้นเด็กๆ นิยมเอายางวงใหญ่มาเล่นยิงราว

เมื่อลุงปัดเข้าสู่วัยหนุ่มความเป็นศิลปินเริ่มแสดงออกชัดเจนขึ้นได้ลองหัดเล่นหนังตะลุงจากอาจารย์หนังเจริญ คาราคัน ลุ่มน้ำเข็ญใหญ่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมารับงานลูกคู่หนังเป็นมือซอด้วงของหนังตะลุงหลายคณะ และฝึกฝนเล่นเครื่องดนตรีจนสามารถเล่นดนตรีไทยได้หลายชนิดและสามารถเล่นเครื่องดนตรีที่สร้างด้วยไม้หรือกะลามะพร้าวได้ดีเป็นพิเศษ เช่น ซออู้ และในช่วงนี้เองที่ลุง

ปิดได้เริ่มงานแกะสลักอย่างจริงจังจนสร้างชื่อเสียงให้แก่ตัวเอง ผลงานการแกะสลักที่โดดเด่นในขณะนั้นได้แก่ การแกะสลักรูปหนูมาน รูปมังกร สัตว์โบราณในจินตนาการจนเป็นที่กล่าวขานของเพื่อนฝูง เมื่อมีงานต่างๆ จะมีผู้มาไหว้วานให้แกะสลักไม้ เช่น ค้ำมิด ผักมิดดาบ ได้รับการกล่าวถึงปากต่อปากเรื่อยมาจนเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในละแวกนี้

เมื่อคลุกคลีอยู่กับงานแกะสลักไม้บ่อยขึ้นทำให้ลุงปิดสร้างสรรค์ผลงานแกะสลักที่หลากหลายมากขึ้นบนพื้นฐานของการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ บางอย่างเป็นสิ่งที่คนอื่นไม่เห็นประโยชน์ในแง่หัตถกรรมแต่ลุงปิดสามารถนำมาประยุกต์เป็นงานหัตถกรรมและเพิ่มมูลค่าให้ทรัพยากรชิ้นนั้นได้ เช่น รากไม้ตะเคียนที่ฝังอยู่ในป่าพรุแต่เดิมเมื่อมีใครพบเห็นก็มักจะทิ้งไว้หรือนำมาก่อไฟให้วับ แต่เมื่อลุงปิดเห็นก็ได้นำรากไม้ตะเคียนมาลงถากด้วยมีดให้สามารถนั่งหรือวางสิ่งของได้ก็กลายเป็นโต๊ะหรือเก้าอี้ยาวสำหรับนั่ง หากเป็นรากไม้ตะเคียนที่มีลักษณะใหญ่ก็สามารถออกแบบเป็นเก้าอี้ยาวและแกะสลักพนักพิงเป็นรูปสัตว์ได้อย่างสวยงาม

การสั่งสมประสบการณ์การแกะสลักไม้มายาวนานทำให้ลุงปิดมีความสามารถในการออกแบบงานแกะสลักให้เหมาะสมกับรูปร่างของไม้ที่ได้มาจนกระทั่งชิ้นไม้ที่ได้มามากไม่เคยมีส่วนที่ต้องตัดทิ้งเลย หากมีส่วนที่ต้องตัดออกก็ยังสามารถนำมาสร้างสรรค์เป็นชิ้นงานอย่างอื่นที่เล็งลงได้อีก

เริ่มงานแกะสลักเพื่อการค้าเมื่อประมาณปีพ.ศ.2540 เป็นช่วงที่ธุรกิจนาุ้งเฟื่องฟู ชุมชนริมถนนมีการผลิตเรือไม้ตะเคียนเป็นเรือพายขนาด 4 เมตร ใช้ในนาุ้งวางขายเป็นลำเป็นคัน ยุคนี้เองที่ลุงปิดได้เริ่มงานแกะสลักไม้เพื่อการค้าอย่างจริงจัง โดยมีนายถวิล อาศัยอยู่บ้านทุ่งคาหมู่ที่ 4 ได้มาจ้างให้ลุงปิดแกะสลักเหล็กชุด(กระต่าย)เป็นรูปสัตว์ต่างๆ วางขายคู่กับเรือดังกล่าว ลุงปิดได้รับค่าจ้างตัวละ 300 บาท ผู้รับซื้อนำไปขายตัวละ 800 บาท ในยุคนี้งานแกะสลักเหล็กชุด(กระต่าย)นับว่ามีของลุงปิดเป็นเจ้าแรกได้รับความสนใจจากลูกค้าที่สัญจรไปมาหยุดซื้อจนผลิตแทบไม่ทัน เมื่อธุรกิจนาุ้งซบเซาร้านค้าต้องเลิกขายเรือ แต่การขายเหล็กชุดยังสามารถขายได้เรื่อยมา

ปัจจุบันลุงปิดยึดงานแกะสลักไม้เป็นอาชีพหนึ่งนอกจากการดูแลสวนปาล์มและทำนา มีผู้มาว่าจ้างให้แกะสลักไม้หลายประเภทอย่างต่อเนื่อง เช่น พระพุทธรูปปางค์ประจำวัน รูปเหมือนพระเกจิอาจารย์ พญานาค หัวเรือพระลาก โล่รางวัล หัวสัตว์นานาชนิด และเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้ ลุงปิดมีรายได้จากงานแกะสลักประมาณ 10,000-20,000 บาท/เดือน

ความเชี่ยวชาญงานแกะสลักไม้ของลุงปิดได้ถ่ายทอดให้ลูกชายสืบทอดต่อ กระทั่งวันนี้ลูกชายสามารถรับงานบางชิ้นได้โดยลุงปิดคอยให้คำแนะนำอยู่ห่างๆ

นายบุญเลิศ นาคบรรจง- เหล็กชุด

เกิดเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ.2490 ก่อนการรับงานแกะสลักอย่างจริงจังได้ทำนาเป็นอาชีพหลักและรับจ้างทั่วไปเมื่อมีเวลาว่าง ขณะนั้นยังไม่มี ความสนใจในงานแกะสลัก ความสนใจงานแกะสลักเริ่ม

ขึ้นเมื่อมีโอกาสชมผลงานการแกะสลักไม้ของภาคเหนือ บวกกับโดยพื้นฐานแล้วลุงเลศมีความสามารถในการงานศิลปะอยู่แล้วเมื่อเห็นแล้วจึงเกิดความสนใจขึ้นมาอย่างมาก จึงเริ่มต้นในการทบทวนถึงไม้ที่หาได้ในท้องถิ่นเพื่อนำมาทดลองแกะสลัก ไม้ที่นำมาใช้เป็นประเภทไม้เนื้ออ่อนที่หาได้จากในท้องถิ่น งานแรกที่ลุงเลศลองแกะสลักคือการแกะสลักเป็นรูปวัวชนซึ่งเป็นกีฬาที่นิยมของชาวบ้านในแถบอำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอเชียรใหญ่ ปรากฏว่างานแกะสลักวัวชนสามารถขายได้ประมาณชุดละ 6,000-7,000 บาท แต่ต้องใช้เวลาในการแกะสลักประมาณหนึ่งเดือน จากนั้นลุงเลศใช้เวลาว่างฝึกหัดแกะสลักรูปต่างๆ เช่น ไอ้เท่ง ม้า รูปสำหรับประดับบ้านเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้ ต่อมาเมื่อมีผู้คนรู้จักชื่อเสียงในการแกะสลักของลุงเลศจึงมีร้านค้าริมถนนจากบ้านสระเพลงที่วางจำหน่ายงานหัตถกรรมมาติดต่อให้แกะสลักเหล็กขูด(กระต่ายขูดมะพร้าว) เพื่อวางจำหน่ายที่ร้านจึงรับงานแกะสลักเหล็กขูดซึ่งสามารถขายได้ทั้งหมดที่ทำได้ นับแต่นั้นมาลุงเลศก็ได้พัฒนาการแกะสลักเหล็กขูดจากแบบธรรมดาเป็นรูปสัตว์และอื่นๆ ได้หลากหลายแบบ ได้แก่ รูปไอ้เท่ง รูปวัว รูปเงือก รูปสิงโต รูปนก รูปควาย รูปม้า รูปกระต่าย เป็นต้น การแกะสลักเป็นรูปต่างๆ นี้ต้องใช้เวลาในการแกะสลักนานกว่าการแกะสลักเหล็กขูดแบบธรรมดาโดยใช้เวลาทำประมาณตัวละ 3 วัน แต่หากรูปที่มีลวดลายซับซ้อนกว่านั้นต้องใช้เวลาแกะสลักเป็น 2 อาทิตย์ เช่น รูปแม่นอนให้ลูกกินนม

ความสามารถในการแกะสลักของลุงเลศได้รับการยอมรับจากหลายหน่วยงานในจังหวัดนครศรีธรรมราช ลุงเลศมักได้รับคำเชิญจากหน่วยงานจัดงานให้ส่งผลงานแกะสลักเข้าประกวดทุกครั้งที่มีการจัดประกวดในโอกาสต่างๆ และมักได้รับรางวัลทุกครั้งจนกระทั่งมีเกียรติบัตรติดไว้ที่บ้านลุงเลศหลายใบมีทั้งประเภทบุคคลและกลุ่ม ประเภทบุคคลนั้นลุงเลศได้รับเกียรติบัตร 4 ใบ คือ

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดผลิตภัณฑ์กระต่าย(เหล็กขูด) กองประกวดและแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานเดือนสิบ ประจำปี 2550 เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2550 จาก นายวิชม ทองสงค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดผลิตภัณฑ์กระต่าย(เหล็กขูด) กองประกวดและแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานเดือนสิบ ประจำปี 2551 เมื่อวันที่ 30 กันยายน 2551 จาก นายวิชม ทองสงค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดกระต่ายขูดมะพร้าว กองประกวดและแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานประเพณีเทศกาลเดือนสิบ ประจำปี 2552 เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2552 จากนาย ภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดกระทายชุมชนพะริ้ว กองประกวดและแข่งขัน
หัตถกรรมพื้นบ้าน งานประเพณีเทศกาลเดือนสิบ ประจำปี 2552 เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2552 จากนาย
ภาณุ อุทัยรัตน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

สำหรับประเภทกลุ่มมี 1 รางวัลคือ

กลุ่มรากแก้ว รางวัลชนะเลิศ การประกวดผลิตภัณฑ์กระทาย(เหล็กขูด) กองประกวดและ
แข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานเดือนสิบ ประจำปี 2550 เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2550 จาก นายวิชม ทอง
สงค์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครศรีธรรมราช

รางวัลทั้งหมดเป็นสิ่งยืนยันหนึ่งที่แสดงถึงความสามารถในการแกะสลักเหล็กขูดของลุงเลิศ
ปัจจุบันลุงเลิศจึงมีงานแกะสลักเหล็กขูดเป็นหลัก โดยแกะสลักเหล็กขูดส่งให้แก่ร้านค้าที่บ้านสระเพลง
ประมาณเดือนละ 50 ตัว ราคาการรับซื้อเหล็กขูดหากเป็นแบบธรรมดาราคา 350 บาทต่อตัว หากขึ้นเป็น
รูปต่างๆ มีราคา 1,500-3,000 บาทต่อตัว และรับงานแกะสลักทั่วไปตามความต้องการของผู้สั่งทำตาม
โอกาส เป็นรายได้ที่ลุงเลิศสามารถเลี้ยงครอบครัวที่อยู่กันสองคนสามภรรยาได้ สำหรับการสืบทอดภูมิ
ปัญญาเหล่านี้ไปสู่คนรุ่นหลังยังไม่มีผู้ให้ความสนใจเรียนรู้แต่อย่างใด

นายสุทิน หนูดำ-เฟอร์นิเจอร์รากไม้ตะเคียน

นายสุทิน หนูดำ เกิดเมื่อพ.ศ.2511 ที่บ้านบางจัน อ.เชียรใหญ่ จ.นครศรีธรรมราช และย้ายมา
อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ 1 ต.สวนหลวง อ.เฉลิมพระเกียรติ จ.นครศรีธรรมราช ก่อนหน้านี้ช่วงวัยรุ่นเคย
จ้างรถจักรยานยนต์รับจ้างและทำงานจ้างที่กรุงเทพฯ แต่ด้วยเป็นคนใจร้อน มีปัญหาครอบครัวกันไม่เว้นวัน
จึงต้องออกจากงานกลับมาอยู่บ้านคือบ้านมะม่วงสองต้น อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช แต่เมื่อแต่งงานมี
ลูกก็คิดว่าจะต้องหาอาชีพที่มั่นคงเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวแต่ด้วยความรู้น้อยจบการศึกษาแค่ชั้น
ประถมศึกษาคิดว่าหากจะไปสมัครงานอะไรเขาก็คงไม่รับ เคยตัดสินใจจะทำงานรับจ้างก่อสร้างในตัว
เมืองนครฯแต่ด้วยนิสัยเดิมที่ใจร้อน วู่วาม และไม่ยอมให้ใครมาบงการ รักอิสระก็คิดว่าจะต้องทำงาน
ธุรกิจเป็นของตัวเองให้ได้ แต่ยังสับสนไม่รู้จะทำอะไร ด้วยความบังเอิญช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีพ.ศ.
2548 ได้มาเยี่ยมญาติผู้ใหญ่ที่บ้านภรรยา(ดอนตรอ) เห็นหน้าบ้านลุงปัด(นายปัด ยะพงศ์)เขาเอารากไม้
ตะเคียนมากองไว้มากได้ถามภรรยาว่าเขาเอามาทำอะไรจึงชวนกันไปดูลุงปัดทำเฟอร์นิเจอร์จากรากไม้
และแกะสลักไม้เป็นรูปสัตว์ต่างๆ แกะสลักเหล็กขูด ตอนนั้นเมื่อเห็นแล้วก็ไม่ได้คิดจะทำเพราะตัวเอง
ไม่ใช่ช่างและคิดว่าคงไม่มีความสามารถจะทำได้

แรงบันดาลใจในการสร้างงานหัตถกรรมของคุณสุทินเกิดขึ้นหลังจากเห็นงานหัตถกรรมที่บ้าน
ลุงปัดผ่านไประยะหนึ่งฐานะทางครอบครัวยิ่งลำบากมากขึ้นเมื่อภรรยาต้องทำงานรับจ้างเย็บผ้าหา
รายได้เข้าครอบครัวเพียงลำพัง วันหนึ่งคุณสุทินหันไปเห็นรากไม้รอเผาไฟวางอยู่ข้างบ้านรูปร่างคล้าย
ปลาเลยตัดสินใจลองนำมาตากด้วยมิดทำครัว(อีโต้)เพียงเล่มเดียว จินตนาการว่าเป็นรูปปลาฉลามใช้

เวลาเกือบ 5 วัน กว่าที่จะมองออกว่าเป็นรูปปลา มีคนที่เห็นทักว่าสวยดีและขอซื้อในราคา 1,000 บาท เกิดความปิติมากที่เศษไม้สามารถขายได้ราคา จึงตัดสินใจขอยืมโฉนดที่ดินของพ่อนำไปกู้เงินมา 30,000 บาท ซื้อรากไม้มา 20,000 บาท ได้รากไม้มาจำนวนหนึ่ง และคงเหลือเงินอยู่ 10,000 บาท นำมาใช้จ่ายในครอบครัวพร้อมทั้งซื้อวัวและสัดกลมาประมาณ 7 ตัว ค้อน และมอเตอร์ลูกหมู ราคา 600 บาท จากห้างโลตัสใช้ได้ 2 เดือนก็พัง คุณสุทินใช้เวลาในการแกะสลักรากไม้อยู่ประมาณ 3 เดือน สามารถผลิตเฟอร์นิเจอร์ได้ประมาณ 5 ชุด แต่ขายไม่ได้เนื่องจากทำเลที่ตั้งอยู่ถนนสายในอีกทั้งเริ่มมีปัญหาที่บ้านใกล้เคียง เช่น เพื่อนบ้านรังเกียจและกลัวไฟไหม้ตะเคียน มีคนรำคาญเสียงค้อนที่ตอกดังในตอนกลางคืนทำให้ถูกต่อว่ามากมาย จึงขนไม้ย้ายหนีมาขออาศัยบ้านภรรยาซึ่งอยู่ริมถนนและเป็นโอกาสดีที่บริเวณริมถนนยังไม่ได้ขยายเป็นถนนสี่เลน ทำให้มีเนื้อที่ว่างสำหรับสร้างโรงผลิตงานและวางแสดงเฟอร์นิเจอร์ได้ มีรถแวะชมตลอดและเฟอร์นิเจอร์เริ่มขายได้เรื่อยมาจนสามารถเป็นรายได้จุนเจือครอบครัว

หลังจากนั้นคุณสุทินได้พัฒนาทักษะการแกะสลักเรื่อยมาจนกระทั่งสามารถเรียนรู้จนเกิดความเชี่ยวชาญในการออกแบบรูปร่างการแกะสลักให้เหมาะกับลักษณะไม้ที่มีอยู่ จึงกล่าวได้ว่าคุณสุทินได้ยึดอาชีพแกะสลักไม้มาตั้งแต่ปี 2547 จนปัจจุบันคุณสุทินสามารถผลิตงานแกะสลักไม้ได้หลากหลายชนิด โดยการใช้เศษไม้ที่เหลือจากการแกะสลักเฟอร์นิเจอร์แปรรูปเป็นสินค้าได้อีกกว่า 20 ชนิด จนแทบไม่มีเศษไม้ที่เหลือใช้อยู่เลย งานแกะสลักของคุณสุทินที่วางจำหน่ายในร้านได้แก่

- ชุดรับแขกหลากหลายรูปแบบ
- ม้านั่งยาว(หัวล้าน/พนักพิง)
- โต๊ะเครื่องแป้ง /ชั้นวางของ /วางทีวี เครื่องเสียง
- ชิงช้า/เปลแขวน/ศาลาเรือนไม้
- แท่นกล่าวรายงาน
- ซุ้มประตู(ไม้เลื้อย)
- จัดสวนหย่อม สวนถาด น้ำตก
- กระถางกล้วยไม้(แบบตั้งวางโพรง/แขวนห้อย/ติดแปะ)
- ถาดรองกระถาง
- เหล็กชุด
- ไม้ประดิษฐ์(พันด้วยดอกไม้แห้ง)
- ที่แขวนสารพัดประโยชน์/หัวสัตว์ติดฝาผนัง
- โคมไฟ
- ที่ทับกระดาษ
- ป้ายบ้าน/ป้ายร้าน
- พวงกุญแจ

ความหลากหลายของชนิดสินค้าทำให้มีลูกค้าเป็นคนทุกวัยซึ่งเลือกซื้องานที่เหมาะสมกับการใช้งานและกำลังซื้อของแต่ละวัย สิ่งประดิษฐ์จากรากไม้ เป็นที่นิยมของตลาดทุกระดับชั้น มีข้อดีพื้นฐานอยู่ในตัวของมันเอง สวยงามแข็งแรงทนทาน หลากหลายรูปแบบ ที่สำคัญสินค้ามีราคาเหมาะสมแก่กำลังซื้อของคนแต่ละวัยตั้งแต่ 10 บาท-100,000 บาท

นอกจากการจำหน่ายสินค้าดังกล่าวข้างต้นแล้วปราชญ์ยังประยุกต์เศษวัสดุเหลือใช้จากงานแกะสลักมาใช้ประโยชน์หรือเป็นรายได้อีกด้วยได้แก่ เศษเกล็ดไม้ที่เหลือจากการตากออก นำมาบรรจุขนาด 1 กิโลกรัม สามารถขายได้ราคา 10 บาท สำหรับทำปุ๋ยใส่กระถางก่อนปลูกกล้วยไม้ จี้เหลือนำมาผสมกาวสำหรับอุดรอยต่อ รอยตำหนิ รุขฉีกต่าง ๆ

รายได้จากงานแกะสลักและส่วนเหลือใช้ดังกล่าวข้างต้นสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ในบางเดือนสามารถสร้างรายได้ถึง 50,000 บาท ซึ่งมีต้นทุนเพียงประมาณ 5,000 บาท

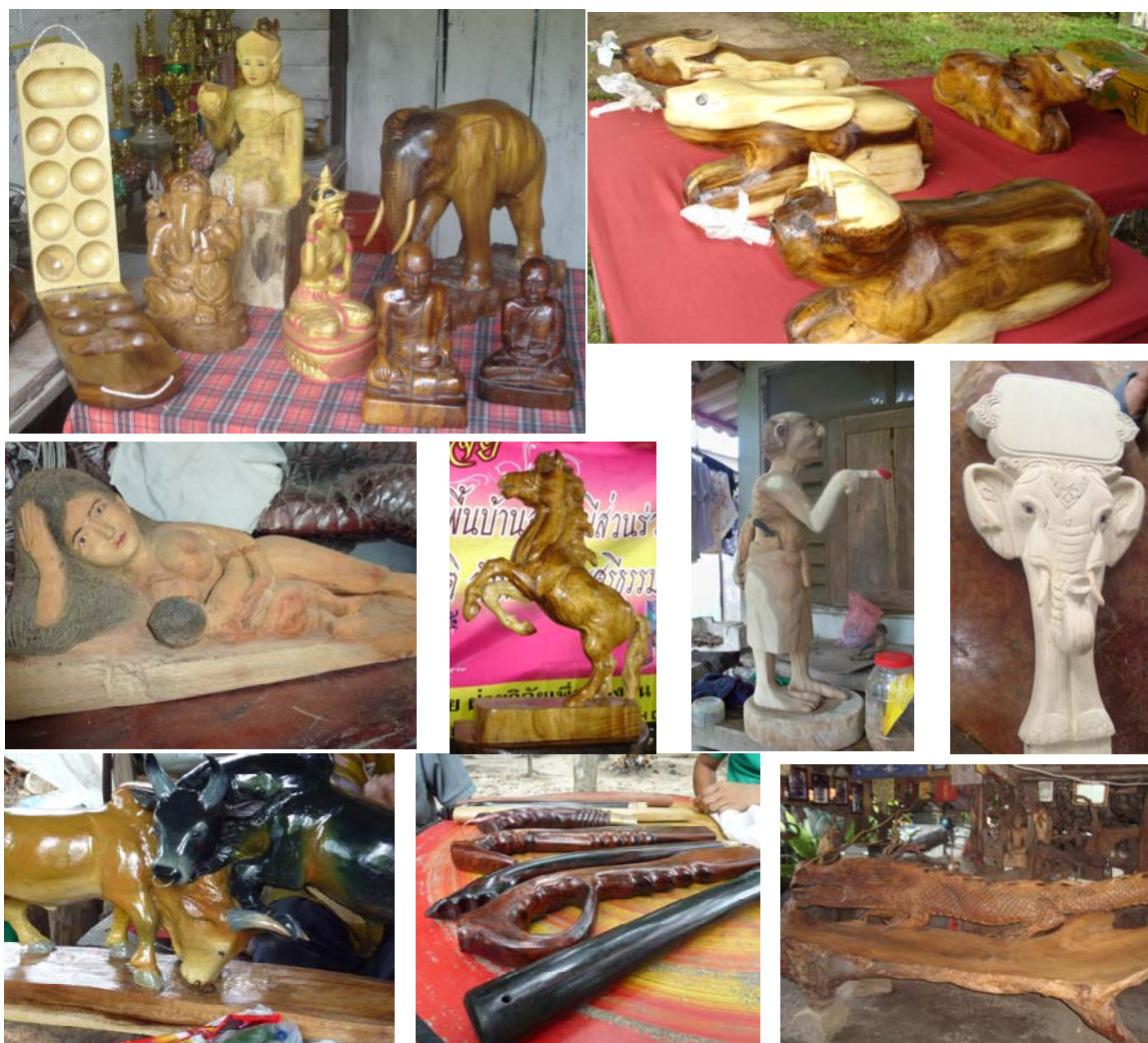
นายสุชาติ ยานแก้ว-รางหมากชุม

เกิดเมื่อพ.ศ.2504 ช่วงหนึ่งเคยมีอาชีพรับทำวงกบบานประตูหน้าต่าง โดยเช่าบ้านอยู่แถวหมู่ที่ 5 คอนตรอ จนมีคนทำเรือแถวสระเพลงมาจ้างวานให้ขุดเจาะรางหมากชุมให้บ่อยครั้ง เนื่องจากที่ร้านมีเครื่องมือที่ทันสมัย ช่วงนั้นเป็นช่วงที่นาทุ่งรุ่งเรืองมีคนที่มาซื้อเรือนาทุ่งแถวสระเพลง (หมู่ 4 คอนตรอ / หมู่ 6 ทางปูน) ถามหาของแถมจากเศษไม้นอกเหนือจากไม้พายที่ทำคู่กับเรืออยู่แล้ว ได้ให้ว่วานช่างให้ช่วยทำรางหมากชุมรูปเรือให้ด้วย เมื่อมีรางหมากชุมวางจำหน่ายอยู่ในร้านจำหน่ายเรือด้วยลูกค้าที่มาซื้อเรือมักซื้อทั้งเรือและรางหมากชุม เท่ากับสร้างรายได้อีกหนึ่งทางด้วย ตนเลยเห็นว่ามันมีรายได้ดี และทำง่ายกว่าวงกบจึงรับงานอยู่พักหนึ่งเห็นว่ารางหมากชุมขายดีมองเห็นช่องทางการสร้างรายได้ จึงตัดสินใจย้ายไปตั้งกลุ่มที่บ้านตัวเองชื่อ กลุ่มรางหมากชุมบ้านสระเพลง ที่บ้านเลขที่ 717 หมู่ 6 บ้านสระเพลง รวบรวมสมาชิกได้ 10 คน โดยขณะนั้นตัวเองมีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่ม หลังจากก่อตั้งกลุ่มแล้วก็มีผลงานออกวางจำหน่ายอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งมีผลงานที่ได้รับการชื่นชมจากหน่วยงานราชการ และสนับสนุนงบประมาณในการจัดซื้อเครื่องมือที่มีมูลค่าหลายแสนบาท ในภายหลังได้รับการส่งเสริมให้เป็นสินค้าโอท็อปของชุมชนระดับ 3 ดาว และได้รับตราสินค้ามาตรฐานชุมชน สามารถสร้างรายได้เดือนละหลายหมื่นบาท มีคำสั่งซื้อเข้ามาจากทั่วประเทศอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงผลิตไม่ทันกับความต้องการเนื่องจากยังขาดแรงงาน

ปัจจุบันมีการผลิต 2 รูปแบบ คือแบบรูปเรือ และแบบพับ ราคาประมาณ 300-500 บาทต่อชิ้น และวางจำหน่ายที่ร้านคำริมถนนของกลุ่มและร้านของบุคคลทั่วไปได้อย่างต่อเนื่อง

ประเภทของงานแกะสลักไม้ในปัจจุบัน

จากผลงานแกะสลักของปราชญ์ทุกท่านที่กล่าวมาพอจะสรุปผลงานการแกะสลักที่มีให้เห็นอยู่ในปัจจุบันได้แก่ เหล็กขูด(กระต่ายขูดมะพร้าว) เพอร์นิเจอร์ ราวไม้ตะเคียน รางหมากขุม และงานแกะสลักเป็นรูปร่างต่างๆ เช่น พระพุทธรูปปางประจำวัน รูปเหมือนพระเกจิอาจารย์ พญานาค หัวเรือ โล่รางวัล หัวสัตว์นานาชนิด รูปหนังตะลุง ไอ้เท่ง ไอ้ทอง

ตัวอย่างผลงานแกะสลักของปราชญ์บ้านคอนทรอ

อุปกรณ์และเครื่องมืองานแกะสลักไม้

เลื่อยโค้ง เป็นเลื่อยที่หาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป ใช้สำหรับตัดไม้ให้เป็นชิ้นขนาดใกล้เคียงกับชิ้นงานมากที่สุดก่อนนำไปตกแต่งเป็นรูป

เลื่อยไฟฟ้า ใช้เลื่อยไม้ที่มีขนาดใหญ่ให้เล็กลงเพื่อนำมาขึ้นรูปต่อไป

ปากกาจับหรือคางเสือ ซึ่งใช้งานในการจับยึดไม้ไว้ให้แน่นเพื่อตัดด้วยเลื่อยหรือตัดตกแต่งชิ้นงานด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าได้สะดวก

เลื่อยตัดเหล็ก เป็นเลื่อยขนาดเล็กที่สำหรับตัดเหล็กแต่นำมาใช้ในงานไม้เพื่อเลื่อยตกแต่งไม้ในมุมเล็กๆ ที่เลื่อยใหญ่เข้าไม่ได้ หาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป

ลิ้ว สำหรับแกะสลักไม้ให้เป็นรูปโค้งเว้า เป็นเครื่องมือสำคัญในการแกะสลักไม้ให้เป็นลวดลายสวยงาม มีหลากหลายขนาดมากกว่า 25 เบอร์ แต่ละเบอร์มีลักษณะปากแตกต่างกันเพื่อใช้งานในลักษณะที่ต่างกัน และมีชื่อเรียกตามลักษณะการใช้งาน เช่น ลิ้วโค้งหรือลิ้วเล็บ ใช้งานในการแกะสลักตามซอกโค้ง ลิ้วปากเบอ ใช้งานในส่วนที่ราบเรียบ ลิ้วตัววี ใช้แกะสลักให้เป็นลวดลายคล้ายเกล็ดของมังกร เป็นต้น เครื่องมือชนิดนี้ไม่มีขายในภาคใต้ ประชาชนของบ้านคอนตรอได้ซื้อมาจากภาคเหนือ

ค้อน ใช้คู่กับลิ้วแต่ละขนาดดังนั้นค้อนของประชาชนที่นี้จึงมีประมาณ 30 เบอร์ เล็กใหญ่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะกับการตีลงบนลิ้วแต่ละขนาดเช่นกัน ทั้งหมดสามารถหาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป

ขวาน ที่ใช้งานแกะสลักต้องมีความเฉพาะในการใช้งานจึงต้องสั่งทำขึ้นมาเป็นพิเศษจากร้านตีเหล็กและมีหลากหลายชนิดขึ้นกับลักษณะการใช้งาน เช่น ขวานมือเดียว ขวานปากเหมอ (เสมอ) ขวานปากเปิด

สว่านไฟฟ้า เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเจาะไม้ให้เป็นรู

ไขควง เป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับขันน็อตซ่อมแซมเครื่องมือที่ชำรุด จำเป็นต้องมีไว้เพื่อซ่อมแซมเครื่องมือใช้งานที่เสียหายเล็กน้อยไม่ต้องพึ่งพาร้านซ่อม

กระดาดทราย มีหลายเบอร์ได้แก่ เบอร์ 30 ไม่เกินเบอร์ 36 ใช้สำหรับขัดรอยขวานรอยลิ้วให้ราบเรียบ หลักจากนั้นใช้เบอร์ 100 หรือเบอร์ 120 ขัดอีกครั้งทำให้เนื้อไม้ราบเรียบและละเอียดขึ้น ทั้งหมดนี้เป็นกระดาดทรายที่ใช้กับเครื่องเจียไฟฟ้า แต่มีกระดาดทรายเบอร์ละเอียดที่ต้องใช้มือในการขัดเพื่อตกแต่งรอยที่ตกหล่นจากการขัดด้วยเครื่องไม่ละเอียดได้แก่กระดาดทรายเบอร์ 1 และเบอร์ 0 ทั้งหมดสามารถหาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป อายุการใช้งานของกระดาดทรายขึ้นอยู่กับชนิดไม้ หากเป็นไม้เนื้ออ่อนจะมาติดฝังอยู่กับกระดาดทรายมากไม่สามารถนำกระดาดทรายนั้นมาใช้ได้อีกทำให้สิ้นเปลืองกระดาดทราย แต่หากเป็นไม้เนื้อแข็งไม่สิ้นเปลืองกระดาดทรายเพราะเนื้อไม้ที่ถูกขัดจะฉีกและหลุดออกไปไม่ติดที่กระดาดทรายมากนัก

แล็กเกอร์ มีหลายเบอร์ได้แก่ เบอร์ 6 เป็นสีใสเมื่อทาแล้วจะเห็นเนื้อไม้เด่นชัดขึ้น อีกทั้งมีคุณสมบัติในการดูแลชิ้นไม้ที่ตกหล่นจากการขัดให้ออกมา เบอร์ 2 สีแดง เบอร์ 4 สีดำ เบอร์ 7 สีเหลือง หาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุและอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป

นอกจากเครื่องมือและอุปกรณ์ดังกล่าวข้างต้นสำหรับการแกะสลักไม้ทั่วไปแล้ว ยังมีเครื่องมือสำหรับการทำรางหมากขุมโดยเฉพาะซึ่งประกอบด้วย

ส่วนแท่น หรือดอกเจาะ มีหลายขนาด ใช้สำหรับเจาะหลุมรางหมากขุม สามารถเจาะได้ทีละหลุม เครื่องมือชนิดนี้มีราคาค่อนข้างสูง หาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์และเครื่องมือการก่อสร้างขนาดใหญ่ในเมือง

ส่วนชุด ใช้งานในการขัดหลุมให้ละเอียด โดยใช้กระดาษทรายเบอร์ต่างๆ ใส่

การแกะสลักไม้

การเลือกชนิดไม้

การเลือกวัตถุดิบมาใช้มีหลักการ 3 อย่างคือ หนึ่งต้องเป็นไม้ประเภทที่สามารถแกะสลักได้ง่าย สองต้องสามารถหาได้จากในท้องถิ่น สามไม่เป็นไม้เศรษฐกิจ ดังนั้นวัตถุดิบหรือไม้ที่นำมาแกะสลักของปราชญ์ที่นี้คือไม้เนื้ออ่อนที่สามารถหาได้จากในท้องถิ่น และราคาไม้ตะเคียนที่ฝังอยู่ใต้ดินในป่าพรุ ส่วนของไม้ที่นำมาใช้ในงานแกะสลักนั้นสามารถใช้ได้ทั้งลำต้นและกิ่ง มีเพียงไม้ตะเคียนเท่านั้นที่นำส่วนรากมาใช้ในการแกะสลัก

ไม้ที่เหมาะสมในการนำมาใช้แกะสลักและยังมีในท้องถิ่นได้แก่ จามจุรี(มะขามหวาน ก้ามปู จำปา) สัก แดก เทียม(สะเดา) หว้า แพน นน ค่วน ท่อมนา(กระท่อมนา) ท่อมจี๋หมู(กระท่อมจี๋หมู) แต่อย่างไรก็ตามไม้ที่ยังคงหาได้ง่ายและปราชญ์เลือกใช้งานมากคือ จามจุรี เป็นไม้เนื้ออ่อนที่ให้ลวดลายสวยงาม เนื้อเหนียวไม่แตกง่าย เหมาะสมกับงานแกะสลัก รองลงมาคือไม้เทียม(สะเดา) มักเลือกมาทำเหล็กขูด(กระต่าย)

ไม้ที่มีมากในท้องถิ่นแต่ไม่เหมาะกับการนำมาแกะสลักคือ ไม้มะขาม เป็นไม้เนื้ออ่อนส่วนที่สามารถนำมาใช้ในการแกะสลักได้ต้องเป็นแกนกลางของลำต้นซึ่งมีจำนวนน้อยมาก สำหรับส่วนอื่นๆ ไม่เหมาะกับการแกะสลักกล่าวคือเมื่อนำส่วนดังกล่าวมาแกะสลักแล้วจะไม่คงทนมักมีออกมาทำลายเนื้อไม้เสียหาย ดังนั้นหากต้องใช้ไม้มะขามในการแกะสลักต้องตัดทั้งต้นแล้วเลือกเฉพาะแกนกลางเพียงจำนวนน้อยมาใช้งานแกะสลักจะทำให้เสียเนื้อไม้โดยเปล่าประโยชน์ ด้วยเหตุนี้จึงไม่นิยมนำไม้มะขามมาใช้ในการแกะสลัก

ในการหาไม้มาใช้ในการแกะสลักปราชญ์จะไปหาซื้อจากร้านรับซื้อไม้ฟืน ซึ่งปราชญ์เลือกเฉพาะเศษไม้ที่ทางร้านไม่ใช้ประโยชน์แล้วนำมาเก็บสะสมไว้เลือกใช้งาน บางส่วนก็หาซื้อจากเพื่อนบ้านที่ตัดต้นไม้ทิ้งเพื่อขายบ้านเรือนหรือเปลี่ยนพื้นที่เป็นสวนปาล์ม

การตัดไม้ตามแบบ

เมื่อได้ไม้มาแล้ววาดแบบลงไปบนไม้นั้นแล้วใช้เลื่อยโค้งตัดตามแบบให้ใกล้เคียงกับรูปร่างที่ต้องการมากที่สุด

การตกแต่งให้เป็นรูปร่าง

ใช้ขวานถากและขวานขุดตกแต่งไม้ส่วนที่ถูกเลื่อยแล้วยังมีส่วนที่ไม่เข้ารูปโดยเฉพาะส่วนโค้ง ส่วนมุมมักต้องตกแต่งด้วยขวานให้เป็นรูปร่างมากขึ้น ขั้นตอนนี้ต้องใช้ทักษะในการใช้ขวาน หากไม่เชี่ยวชาญจะทำให้ชิ้นงานผิดรูป เสียหาย เมื่อใช้ขวานตกแต่งได้รูปแล้วใช้สิ่วตกแต่งตามมุมหรือส่วนโค้งที่ไม่สามารถใช้ขวานได้

การจัดให้เป็นรูปร่างที่สวยงาม

นำชิ้นงานที่ตกแต่งด้วยขวานและสิ่วเสร็จแล้วมาขัดด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าซึ่งใช้กระดาษทรายเบอร์ 30 ไม่เกินเบอร์ 36 เป็นการขัดรอยขวานรอยสิ่วให้ราบเรียบ หลังจากนั้นใช้เบอร์ 100 หรือเบอร์ 120 ขัดอีกครั้งทำให้เนื้อไม้ราบเรียบและละเอียดขึ้น

การตกแต่งลวดลาย

เมื่อได้รูปร่างตามที่ต้องการแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการใช้สิ่วตกแต่งลวดลาย แต่หากเป็นชิ้นงานที่ไม่ต้องการลวดลายก็ไม่ต้องผ่านขั้นตอนนี้สามารถนำไปผึงแล้วรองแล็กเกอร์ได้เลย แต่หากเป็นชิ้นงานที่ต้องการลวดลาย เช่น รูปสัตว์ต่างๆ รูปคน เป็นต้น ต้องใช้สิ่วชนิดต่างๆ แกะสลักลวดลายให้เป็นชิ้นงานนั้นๆ

การตกแต่งให้ราบเรียบแวววาว

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการแกะสลักแล้วผึงไว้ในร่มให้แห้งซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน ขึ้นอยู่กับชนิดไม้ หากตากแดดแห้งเร็วกว่าแต่มีโอกาสนำไปผึงแล้วรองแล็กเกอร์ได้โดย แต่หากเป็นชิ้นงานที่ต้องการลวดลาย เช่น รูปสัตว์ต่างๆ รูปคน เป็นต้น ต้องใช้สิ่วชนิดต่างๆ แกะสลักลวดลายให้เป็นชิ้นงานนั้นๆ

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการแกะสลักแล้วผึงไว้ในร่มให้แห้งซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน ขึ้นอยู่กับชนิดไม้ หากตากแดดแห้งเร็วกว่าแต่มีโอกาสนำไปผึงแล้วรองแล็กเกอร์ได้โดย แต่หากเป็นชิ้นงานที่ต้องการลวดลาย เช่น รูปสัตว์ต่างๆ รูปคน เป็นต้น ต้องใช้สิ่วชนิดต่างๆ แกะสลักลวดลายให้เป็นชิ้นงานนั้นๆ

เมื่อเสร็จสิ้นขั้นตอนการแกะสลักแล้วผึงไว้ในร่มให้แห้งซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน ขึ้นอยู่กับชนิดไม้ หากตากแดดแห้งเร็วกว่าแต่มีโอกาสนำไปผึงแล้วรองแล็กเกอร์ได้โดย แต่หากเป็นชิ้นงานที่ต้องการลวดลาย เช่น รูปสัตว์ต่างๆ รูปคน เป็นต้น ต้องใช้สิ่วชนิดต่างๆ แกะสลักลวดลายให้เป็นชิ้นงานนั้นๆ

การแกะสลักรางหมากขุม

ในปัจจุบันใช้เครื่องมือที่ทันสมัยในการแกะสลัก คือใช้สว่านเจาะและสว่านขัด เริ่มจากการตัดไม้ให้มีขนาดพอเหมาะแล้วตีเส้นหาจุดศูนย์กลาง จากนั้นวัดระยะห่างระหว่างหลุมมักไม่เกินหนึ่งเซนติเมตร ทำเครื่องหมายของแต่ละหลุมไว้ แล้วนำไปเจาะด้วยสว่านเจาะ ได้หลุมครบตามจำนวนแล้วก็นำไปขัดด้วยสว่านขัดโดยเปลี่ยนกระดาษทรายตามเบอร์ลักษณะเดียวกับการแกะสลักไม้ทั่วไป ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

ภูมิปัญญาการต่อเรือ

ปราชญ์งานต่อเรือและการสืบทอดภูมิปัญญา

นายช่วย อ่อนคำ เกิดเมื่อปีพ.ศ.2492 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 40/1 หมู่ 4 ต.คอนตรอ อ.เฉลิมพระเกียรติ เกิดในตระกูลของช่างตีเหล็กและต่อเรือ วังเล่นคลุกคลีกับทั้งสองอย่างมาตั้งแต่เด็ก เป็นคนที่ชอบสะสมของเก่าโบราณ เมื่อเป็นหนุ่มประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก แต่ก็ยังเสาะหาและสะสมของเก่าเรื่อยมา และมีรายได้ส่วนใหญ่มากจากการสะสมและคัซขายของเก่า ของที่นำออกมาขายจะต้องสะสมซ้ำไว้หลายๆ ชิ้นจึงนำบางชิ้นมาขาย อุปนิสัยอีกอย่างหนึ่งคือเป็นคนใจเย็นชอบร้องเพลง ว่ากลอนสด และมักได้รับเลือกให้เป็นผู้ดำเนินรายการตามงานประเพณีต่างๆ สำหรับความเชี่ยวชาญงานต่อเรื่อนั้นเริ่มแรกได้สืบทอดความรู้จากบรรพบุรุษทั้งความรู้เรื่องเรือซุดและต่อเรือ ปัจจุบันนับเป็นช่างที่มีฝีมือมากในด้านการทำเรือเพรียว(เรือซุด) ซึ่งเรือซุดเหล่านี้มักมีการสั่งทำเพื่อเป็นเรือแข่ง ผลงานที่ภาคภูมิใจคือเรือ “ศรธรรม” ของวัดบ้านใหม่ แห่งลุ่มน้ำปากพนัง และเรือ “วัดทวยเทพ” แห่งลุ่มน้ำเชียรใหญ่ เป็นเรือที่ได้รับรางวัลมากมายจากประเพณีแข่งเรือเพรียวชิงถ้วยพระราชทาน

การสืบทอดภูมิปัญญาต่อเรือในปัจจุบันมีช่างต่อเรือเพิ่มกว่าเดิมมากขึ้นด้วยปัจจัยด้านการตลาดที่มีจำนวนการสั่งต่อเรือมากขึ้นจนช่างที่มีอยู่ต่อไม่ทัน อีกทั้งการต่อเรือเป็นงานที่ใช้เพียงทักษะด้านช่างไม้ ดังนั้นมีผู้เข้ามาเป็นช่างต่อเรือมากขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มช่างไม้

วัสดุและอุปกรณ์การต่อเรือ

ไม้ ชนิดไม้ที่มีในท้องถิ่นและนำมาต่อเรือได้คือ ไม้ตะเคียน เป็นไม้ที่แข็งแรงที่สุดเหมาะกับการต่อเรือ แต่ระยะหลังมานี้หายากมากขึ้นต้องใช้ไม้ชนิดอื่นมาทดแทนหรือประกอบบ้าง ได้แก่ ไม้ยาง ไม้กง ไม้หว้า คุณสมบัติของไม้เหล่านี้เป็นไม้ที่ลอยน้ำและมีความทนทาน

ล้อยไฟฟ้า ใช้ผ้าไม้ที่ยังเป็นลำต้นออกเป็นแผ่นบางขนาดสั้นยาวแตกต่างกันไปตามขนาดลำเรือ เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าหาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์และเครื่องมือไฟฟ้าขนาดใหญ่เช่นร้านไทยสุชนช่างใน อ.เมือง

ล้อยวงเดือนตั้งโต๊ะ เป็นล้อยไฟฟ้าที่ซื้อล้อยวงเดือนมาประกอบเข้ากับโต๊ะไม้ เครื่องนี้ต้องสั่งงานด้วยไฟฟ้า เมื่อเดินเครื่องแล้วนำไม้ที่ต้องการตัดทาบลงกับโต๊ะแล้วเลื่อนเข้าไปตัดกับใบล้อย งานไม้ที่นำมาตัดกับเครื่องนี้เป็นไม้ชิ้นเล็ก

เลื่อยวงเดือนตั้งโต๊ะ

เลื่อยหูลาม ใช้เลื่อยด้วยแรงคนมักใช้เลื่อยชนิดนี้ในการตัดไม้ชิ้นเล็ก

เลื่อยหูลาม

เครื่องเจียหรือลูกหมู เป็นอุปกรณ์ไฟฟ้าหาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์และเครื่องมือไฟฟ้าขนาดใหญ่เช่นร้านไทยสุ่นแข่งในอ.เมือง ใช้คู่กับใบหินเจียไม้ ขัดไม้ในขั้นตอนสุดท้ายเพื่อให้มีความเรียบสวยงาม ใบหินเจียนี้หาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุก่อสร้างทั่วไปในหมู่บ้าน

เครื่องเจียหรือลูกหมู

กบไสไม้ไฟฟ้า ใช้ไสแผ่นไม้ที่ใช้เป็นแผ่นกระดานเรือให้ราบเรียบเสมอกันตลอดแผ่น และขัดไม้ที่เป็นส่วนประกอบลำเรือทั้งหมด เป็นอุปกรณ์ที่หาซื้อได้จากร้านขายอุปกรณ์และเครื่องมือไฟฟ้าขนาดใหญ่เช่นร้านไทยสุ่นแข่งใน อ.เมือง

กบไสไม้ไฟฟ้า

กบแมงปิ้ง ใช้ไสไม้ชิ้นเล็กเป็นการตกแต่งให้เรียบสวยงาม ใช้กับการตกแต่งงทออง กองมือลิ่ง เครื่องมือชนิดนี้ใช้งานด้วยแรงคน เป็นอุปกรณ์ที่หาซื้อได้จากร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์การก่อสร้าง

กบแมงปิ้ง

ตัวซี เป็นเหล็กที่มีลักษณะเหมือนตัว C ใช้ในการหนีบให้แผ่นกระดานเรือแต่ละแผ่นติดกับสนิทก่อนตอกตะปู เครื่องมือชนิดนี้ผลิตขึ้นเองจากเหล็กเหนบนนำมาเชื่อมต่อเป็นรูปตัวซีและต่อเข้ากับเกลียว ผลิตขึ้นหลายขนาดให้เหมาะกับเรือขนาดต่างกัน

ตัวซี

คางเสื่อยาว เป็นอุปกรณ์ที่ใช้จับยึดไม้เพื่อขัดตกแต่งไม้ให้ราบเรียบสวยงาม เป็นอุปกรณ์ที่หาซื้อได้จากร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์การก่อสร้าง

ตะปูขาว เป็นตะปูเฉพาะสำหรับตอกไม้เนื้อแข็งกันสนิมในตัว ตะปูขาวที่นำมาใช้ในงานต่อเรือเลือกใช้ขนาด 2 นิ้ว และ 3 นิ้ว

ตะปูขาว

ตะปูปากเปิด เป็นตะปูที่มีลักษณะปากแบนเหมือนปากของเป็ด ใช้ตะปูชนิดนี้กับการต่อเรือที่ต้องใช้ออกทะเล มีขนาด 2.5 นิ้ว

ตะปูปากเปิด

ขวานฟันกง เป็นเครื่องมือที่ผลิตขึ้นเองสำหรับถากกบท้องและกงมือลิงโดยเฉพาะ ในอดีตใช้งานเครื่องมือนี้เป็นหลัก แต่ปัจจุบันใช้น้อยลงเพราะมีเครื่องซ้อนกง ขวานฟันกงใช้ในตอนที่ตกแต่งบางครั้งเท่านั้น ขวานฟันกงนี้ผลิตขึ้นมาจากการสังติเหล็กเป็นรูปโค้งแล้วเชื่อมด้วยค้ำับขนาดพอมือ

ขวานฟันกง

เครื่องซ่อนกง กงมีลักษณะโค้งการตัดไม้ให้เป็นรูปโค้งด้วยเลื่อยมือและขวานฟันกงทำ
ได้ช้าและไม่สม่ำเสมอดังนั้นช่างจึงผลิตเครื่องซ่อนกงขึ้นมาเอง ประกอบขึ้นด้วยใบเลื่อยขนาดเล็กวาง
ในลักษณะแนวตั้งต่อเข้ากับใช้ครกยนต์และมอเตอร์ มีโต๊ะไม้ล้อมรอบฟันเลื่อยสำหรับวางไม้ที่จะตัด
เป็นอุปกรณ์ที่ทำงานด้วยไฟฟ้า เมื่อเสียบปลั๊กมอเตอร์จะทำงานใช้ก็จะกดให้ใบเลื่อยขยับขึ้นลง นำไม้ที่
จะทำเป็นกงวาดรูปโค้งแล้วนำไปเลื่อยด้วยเครื่องซ่อนกงตามรูปที่วาดไว้

เครื่องซ่อนกง

ค้อน สำหรับตอกตะปูต่อเรือ หาซื้อจากร้านขายวัสดุก่อสร้างทั่วไป
เหล็กฉาก ใช้วัดไม้หามุม หาซื้อจากร้านขายวัสดุก่อสร้างทั่วไป

เหล็กฉาก

ดินสอขีดไม้ เป็นดินสอที่ใช้สำหรับขีดไม้โดยเฉพาะ หาซื้อจากร้านขายวัสดุก่อสร้าง
ทั่วไป

ดินสอขีดไม้

ทัดซิด มีลักษณะเป็นไม้มุมฉาก บนนั้นมีเหล็กคล้ายตะปูปักอยู่ สำหรับทาบลงบนไม้ที่เป็นชิ้นงานเล็กแล้วลากทัดซิดไม้เป็นเส้นตรงก่อนนำไปตัด อุปกรณ์นี้ช่างผลิตขึ้นมาใช้เองใช้ทดแทนกันได้กับดินสอซิดไม้

ทัดซิด

แบบกง ช่างได้ตัดฟิวเจอร์บอร์ดเป็นแบบกงทอ้ง และกงมือลิงไว้โดยมีขนาดต่างกันตามขนาดเรือ แต่ปัจจุบันปรับมาทำแบบจากไม้ซึ่งใช้ได้ทนทานกว่า

แบบกงที่ทำจากไม้(ซ้ายมือ) แบบกงที่ทำจากฟิวเจอร์บอร์ด(ขวามือ)

เชือกไนลอน ใช้สำหรับการึงวัดความยาวของไม้

จีซัน มีลักษณะเป็นผง เมื่อใช้งานต้องผสมกับน้ำมันก๊าดเพื่ออุดรอยต่อของไม้ต่อเรือแต่ละแผ่น หาซื้อได้ตามร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป

การเตรียมส่วนประกอบเรือ

แผ่นกระดานเรือ เลื่อยไม้ให้เป็นแผ่น ขนาดยาว 4 เมตร 5 เมตร 6 เมตร ถึง 12 เมตร ตามขนาดลำเรือที่ลูกค้าสั่ง ความหนาของไม้ขึ้นอยู่กับความยาวของลำเรือ หากต้องการเรือยาว 4 เมตร ต้องเลื่อยไม้ให้มีความหนา 6 หุน หรือเท่ากับ 0.75 นิ้ว หรือประมาณ 2 เซนติเมตร กระดานเรือแบ่งออกเป็น กระดานทอ้ง และกระดานกาบ หากเป็นเรือขนาดใหญ่คือความยาวตั้งแต่ 5 เมตรขึ้นไป

กระดานกบต้องมีขนาดใหญ่กว่ากระดานทองขึ้นเรื่อยๆ แผ่นละ 1 หุน เช่น กระดานทองกว้าง หน้า 5 กระดานกบแผ่นถัดไปต้องเป็นหน้า 6 แผ่นถัดไปอีกต้องเป็นหน้า 7 แต่หากเป็นเรือขนาดเล็ก กระดานกบต้องเล็กลงเรื่อยๆ การเตรียมแผ่นกระดานเรือนี้สำคัญมาก กระดานแต่ละคู่นั้นต้องมีขนาดเท่ากัน เพื่อให้การต่อเรือได้สมดุล หากไม้แต่ละคู่มิเท่ากันการต่อเรือไม่สมดุลทำให้เรือตะแคงแล่นได้ช้า เมื่อเลื่อยไม้ได้ตามขนาดที่ต้องการแล้วนำแผ่นไม้ดังกล่าวมาไสด้วยกบไสไม้ไฟฟ้าให้เรียบเสมอกันตลอด นำไปตากแดดให้แห้ง ไม้ที่ตากแดดให้แห้งแล้วเมื่อต่อจะไม่มีความห่างระหว่างรอยต่อ และไม้ที่ตากแดดแห้งแล้วจะมีสีแตกต่างกับไม้ที่ยังสดเป็นสีขาว

กงทอง มีลักษณะเป็นไม้รูปโค้งเป็นส่วนที่ใช้ยึดแผ่นกระดานเรือแต่ละแผ่นให้ขึ้นเป็นรูปโค้ง การเตรียมกงทองเริ่มจากการนำแบบที่เตรียมไว้มาทาบบนแผ่นไม้วาดรูปแล้วใช้เลื่อยไฟฟ้าตัดให้ใกล้เคียงมากที่สุด จากนั้นนำไปตัดเป็นโค้งด้วยเครื่องซันกงและตกแต่งอีกทีด้วยขวานฟันกงแล้วนำไปขัดด้วยกบไฟฟ้าหรือกบเมงบี สุดท้ายขัดด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าให้ไม้ราบเรียบ

กงทอง

กงมือลิง เป็นส่วนที่ยึดแผ่นกระดานเรือแต่ละแผ่นให้ต่อกันเช่นเดียวกับกงทอง แต่ใส่กงมือลิงในขั้นตอนที่ต่อเป็นรูปเรือเสร็จแล้ว กงมือลิงมีลักษณะเป็นไม้รูปโค้งเช่นกันแต่ใช้ไม้สองอันแยกจากกัน นำไปตอกให้ชนกันพอดีในตอนต่อกบนเรือ ขนาดของกงมือลิงมีความยาวมากกว่ากงทอง คือกงมือลิงต้องมีความยาวเสมอกับกบเรือนสุด วิธีการเตรียมกงมือลิงเหมือนกับการเตรียมกงทอง

กงมือลิง

ป่องหัว เป็นแผ่นไม้กระดานสี่เหลี่ยมผืนผ้าสำหรับติดอกปิดบนหัวและท้ายเรือป้องกันน้ำเข้าเรือ รูปร่างของป่องหัวนั้นด้านบนมักออกแบบให้มีลวดลายโค้งมนสวยงามโดยส่วนนี้ต้องวาดรูปไว้บนไม้ นำไม้ที่เตรียมมาวาดรูปแล้วเลื่อยด้วยเลื่อยไฟฟ้าตั้งโต๊ะ และเลื่อยตัดส่วนโค้งที่เป็นลวดลายด้วยเครื่องซ็อกง จากนั้นนำไปขัดด้วยกบไฟฟ้าหรือกบแมงป่อง สุดท้ายขัดด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าให้ไม้ราบเรียบ

ป่องหัว

หน้านาง/หางไหล เป็นส่วนหัวและท้ายเรือ ตัดแผ่นไม้เป็นสี่เหลี่ยมขนาดใกล้เคียงกับที่ต้องการแล้วนำมาวางทาบวาดด้วยดินสอให้เป็นรูปร่างของหน้านาง/หางไหล แล้วนำไปตัดตามรอยนั้นอีกครั้งด้วยเครื่องซ็อกง แล้วถูด้วยกบไฟฟ้าหรือกบแมงป่องเสร็จแล้วขัดตกแต่งให้เรียบด้วยเจียไฟฟ้า

หน้านาง/หางไหล

ลูกกล้วย คือไม้ขนาดยาวเท่าลำเรือใช้ตอกอยู่ก่อนกระดานแผ่นสุดท้าย เมื่อตอกแล้วจะมีลักษณะยื่นออกมาด้านข้างทั้งสองข้างของเรือตลอดลำเรือ การเตรียมลูกกล้วยก็ด้วยการเลื่อยไม้ ออกเป็นแผ่นยาวเท่าลำเรือหน้ากว้างไม่มาก จากนั้นนำไปขัดด้วยกบไฟฟ้าหรือกบแมงป่อง สุดท้ายขัดด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าให้ไม้ราบเรียบ ประโยชน์ของลูกกล้วยมี 3 ประการคือ หนึ่ง การแข่งน้ำ หมายถึงเมื่ออยู่ในน้ำลูกกล้วยจะช่วยให้อากาศในเรือได้ดี สอง การรับน้ำหนักบรรทุกได้มากขึ้น หากมีลูกกล้วยเรือจะสามารถรับน้ำหนักการบรรทุกได้มากขึ้นกว่าปกติประมาณ 1-2 กิโลกรัม สาม ช่วยให้น้ำไม่กระเด็นเข้าในเรือขณะเรือแล่น สี่ เพื่อความสวยงาม การติดลูกกล้วยจะช่วยปกปิดรอยต่อและรอยตะปูทำให้เรือดูสวยงามมากขึ้น

ลูกกล้วย

การต่อเรือ

การตอกกงท้องเข้ากับกระดานท้อง

นำเชือกในล่อนมาจึงวัดความยาวของกระดานท้อง แล้วหาศูนย์กลางนำกงท้องอันแรก มาตอกด้วยตะปูไว้ที่ตำแหน่งนี้ การตอกตะปูต่อเรือนี้ต้องตอกจากด้านนอกเข้าไปหรือการตอกโดยการคว่ำเรือไว้ นั่นเอง จากนั้นกำหนดระยะห่างในการตอกกงท้องตัวถัดไปจากศูนย์กลางนี้ไปจนถึงหัวและหาง โดยต้องมีระยะห่างแต่ละตัวเท่าๆ กัน หากเป็นเรือยาว 5 เมตร ใช้กงท้อง 6 อัน หากเป็นเรือขนาดใหญ่ขึ้นก็ใช้จำนวนกงท้องมากขึ้นซึ่งจำนวนของกงท้องมักเป็นเลขคู่ เมื่อตอกกงท้องจนเสร็จแล้ว นำหัวนาง/หางไหลมาตอกต่อเข้าไปเป็นส่วนหัวและหางเรือ

การต่อแผ่นกระดานกاب

ติดกงท้องเสร็จแล้วนำกระดานกابแผ่นถัดไปมาวางต่อจากกระดานท้องแล้วใช้ตัวชีมาหนีบกระดานสองแผ่นให้ติดกันสนิทไม่มีช่องว่าง จากนั้นใช้ตะปูตอกกระดานกาบติดกับกงท้องแล้วตอกไม้กระดานกาบแผ่นต่อไปเรื่อยๆ การต่อไม้กระดานกานี้หากเป็นเรือขนาดใหญ่คือความยาวตั้งแต่ 5 เมตรขึ้นไป ต้องต่อกระดานกาบแผ่นต่อไปให้มีขนาดใหญ่กว่ากระดานท้อง เช่น กระดานท้องกว้างหน้า 5 กระดานกาบแผ่นที่จะต่อถัดไปคือหน้า 6 กระดานกาบแผ่นถัดไปคือหน้า 7 แต่หากเป็นเรือเล็กแผ่นกระดานกาบต้องเล็กลงเรื่อยๆ เมื่อถึงแผ่นรองสุดท้ายต้องติด ลูกกล้วยหรือแคม แล้วจึงติดกระดานแผ่นสุดท้าย การติด ลูกกล้วย อีกวิธีการหนึ่งคือการต่อเรือให้เสร็จเรียบร้อยแล้วจึงนำลูกกล้วยตอกด้านนอกเรือตรงตำแหน่งของกระดานแผ่นสุดท้าย

การตอกกงมือลิง

เมื่อต่อเรือเสร็จแล้วนำกงมือลิงมาตอกสลับหว่างกับกงท้อง ส่วนใหญ่แล้วกงมือลิงมักตอกได้เป็นจำนวนคี่ ตัดกงมือลิงส่วนที่ยาวออกไปให้มีความยาวพอดีกับแคมเรือ จากนั้นตอก ป้องหัวที่หัวเรือและท้ายเรือ

การตกแต่ง เมื่อต่อเรือเรียบร้อยแล้วขั้นตอนต่อมาคือตกแต่งลวดลายหัวเรือ และลูกกล้วย ให้มีลวดลายโค้งมนสวยงามด้วยการฉาด้วยขวานขุดและฉูให้เรียบด้วยกบเมงบีหรือเครื่องเจียไฟฟ้า

การยาจีชัน

ยา เป็นภาษาล้านนาหมายถึงการอุด โดยต้องนำผงจีชันมาผสมกับน้ำมันก๊าดเรียกว่า กวนจีชัน คือคนจีชันให้เข้ากับน้ำมันก๊าดเป็นเนื้อเดียวกัน การยาจีชันต้องทำด้วยมือเปล่าไม่ใส่ถุงมือเพราะต้องใช้นิ้วกดจีชันลงไปในเรื่องรอยต่อให้ลึกลงไปมากที่สุด ฉะนั้นเมื่อต้องยาจีชันต้องใช้น้ำมันพืชทามือให้ทั่วป้องกันน้ำมันก๊าดกัดมือ การยาจีชันทำทั้งด้านนอกและด้านใน สถานที่ในการยาจีชันสามารถทำได้ทั้งในร่มและกลางแจ้ง เมื่อยาเสร็จแล้วหากต้องการนำไปใช้ก็สามารถใช้ได้เลย ในอดีตขั้นตอนนี้ใช้

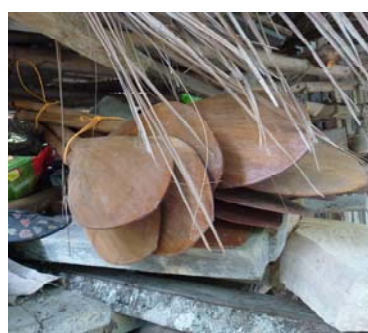
มันยาง ซึ่งจะได้จากบริเวณโคนต้นยาง นำมันยางมาตั้งไฟเคี่ยวให้เหลวขึ้น แล้วนำมาทาเช่นเดียวกับขั้นตอนข้างต้น

ลาพร คือ การใช้มันยางกับจี๊ชันตั้งไฟให้ร้อนเคี่ยวให้เข้ากัน แล้วนำมาทาเรือทั้งลำ ให้เรือคงทนยิ่งขึ้น การลาพรสามารถทำได้ทั้งในที่ร่มและในที่โล่งแจ้ง วางให้แห้งและหลังจากลาพรแล้วภายในวันเดียวก็สามารถนำเรือไปใช้ได้เลย

ไม้พาย การทำไม้พายใช้ไม้อันเดียวกันตลอดอัน เหลือให้ส่วนด้ามจับเป็นทรงกลม ส่วนด้านปลายมี 2 ลักษณะ หากเป็นไม้พายเรือปกติส่วนปลายมีลักษณะแบนเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า หากเป็นไม้พายเรือแข่งส่วนปลายต้องแบนและโค้งมนส่วนปลายสุดแหลมลักษณะคล้ายใบโพธิ์

ไม้พายเรือธรรมดา

ไม้พายเรือแข่ง

โดยสรุปแล้วการต่อเรือหนึ่งลำของช่างหนึ่งคนใช้เวลาประมาณ 2 วัน แต่หากมีลูกมือช่วยด้วยก็เสร็จเร็วขึ้น อาชีพการช่างงานของเรือที่รักษาเป็นอย่างดีประมาณ 6 ปี การดูแลรักษาอย่างดีคือต้องนำขึ้นจากน้ำเมื่อใช้เสร็จมาเช็ดให้แห้งแล้วเก็บไว้ในที่ร่ม

ตลาดงานต่อเรือ

การสั่งต่อเรือตามปกติมีการนำไปใช้ประโยชน์ในการเป็นเรือประมงในลำคลองเรือประมงทะเลชายฝั่ง ลูกค้ากลุ่มนี้เป็นชาวประมงพื้นบ้านในกลุ่มน้ำปากพนังและทั่วทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราช เรือแข่ง ลูกค้ากลุ่มนี้มีทั้งภายในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียง เรือขนาดเล็กสำหรับวางแสดงสินค้าหน้าร้านหรือประดับในสวน ประดับในรีสอร์ท ลูกค้ากลุ่มนี้มักมาจากจังหวัดกระบี่ สงขลา สุราษฎร์ธานี

ต่อมาเรือขายได้มากขึ้นในยุคที่ทุกอำเภอแถบกลุ่มน้ำปากพนังทำนากุ้ง แต่หลังจากที่นากุ้งล่มสลายการขายเรือก็ซบเซาลงระยะหนึ่ง แต่หลังจากที่เกิดน้ำท่วมหนักที่กรุงเทพฯ ในปี 2554 หลังจากนั้นมาจำนวนการสั่งต่อเรือก็เพิ่มขึ้นจากการสั่งไปใช้ในตอม่น้ำท่วม

จากสถานการณ์การสั่งต่อเรือดังที่กล่าวข้างต้นว่ามีจำนวนการสั่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ราคาขายเรือก็สูงขึ้นกว่าเดิมเช่นเรือขนาด 4 เมตร ในยุคนากุ้งเฟื่องฟูขายราคาลำละ 2,500 บาท ในปัจจุบันราคาลำละ 3,000 บาท

ความเชื่อในงานต่อเรือ

ในอดีตมีความเชื่อในตอนการตัดต้นไม้เพราะช่างต่อเรือต้องเป็นผู้เข้าไปโค่นต้นไม้ด้วยตัวเอง จะต้องเซ่นไหว้บอกกล่าวขอขมาลาโทษและขออนุญาตเจ้าป่าเทพารักษ์ ตอนโค่นไม้ให้เขียนยันต์ที่ขวาน เป็นภาษาขอมคำว่า “นะระทม” ให้ผีไม้เกรงกลัว คนโค่นต้นไม้จะต้องยื่นไม้ให้เงาไม้ทับตัวเองเด็ดขาด หลังจากโค่นแล้วถึงขั้นตอนวิธีดีทาดหางาก การดีทาดตรงกลางตามยาวท่อนไม้จุดนี้สำคัญเนื่องจากจะต้องใช้เส้นนี้เป็นเส้นค้ำหาตำแหน่งต่างๆ ต่อไป ขั้นนี้จะต้องทอกลาบท “สิโรเมฯ” เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตัวเอง สำหรับการดีทาดด้านข้างต้องทอกลาบท “ทุกขับปัดดาฯ” กรณีดีทาดถูกตาไม้ให้ช่วยปัดเป่าให้ มิฉะนั้นอาจเจ็บตาและตาบอดได้ เล่าต่อกันมาว่ามีคนที่ไม่เชื่อและประมาทได้รับอันตรายมามากนักแล้ว

ปัจจุบันความเชื่อดังข้างต้นมักไม่ได้รับการสืบทอดเพราะการหาไม้ยากยิ่งเลื่อย

ภูมิปัญญาการตีเหล็ก

ปราชญ์การตีเหล็กและการสืบทอด

นายลับ แสงพุ่ม

เกิดเมื่อพ.ศ.2472 ที่บ้านคอนตรอ หมู่ที่ 5 ประกอบอาชีพตีเหล็กมานานกว่า 40 ปี ก่อนหน้านั้นมีอาชีพทำนา และเลี้ยงวัวเพื่อไว้ใช้งาน การทำนาสมัยนั้นต้องบุกเบิก ขุดปลวก ถางป่า ขุดต่อ ก่อนจะใช้วัวไถ เมื่อทำนาหลายไร่จำเป็นต้องหาเครื่องมือทุ่นแรงให้ครบชุด จึงมีความจำเป็นต้องใช้เครื่องมือหลายอย่าง เช่น จอบ ปาดหญ้า พร้า ขวาน มีดเคียวตัดหญ้าวัว แต่ในสมัยนั้นหาซื้อเครื่องมือสำเร็จรูปในตลาดทั่วไปก็ไม่มี จึงหาเหล็กแหวนบรรดไปอาศัยตีที่โรงเหล็กของลุงแคล้ว และลุงร่ม บ้านสระเพลง ระยะทางห่างจากบ้านประมาณ 2 กิโลเมตร แต่ด้วยความเป็นคนซุกซนอยากรู้อยากเห็น จึงทดลองทำเองด้วยโดยขอคำแนะนำจากลุงทั้งสองไปเรื่อยๆ กระทั่งพอจะมีฝีมือ ในภายหลังจึงทดลองตีเหล็กเองอยู่ที่บ้าน ลุงแคล้วก็มาช่วยก่อตั้งโรงตีเหล็กให้ ซึ่งตอนนั้นมีเครื่องมือเพียงก้อน ทัง คีบจับเหล็ก เตาเผาทำด้วยดินเหนียว สูบลมทำด้วยกระบอกลมไม้ ได้ลองฝึกลองถูกเรื่อยมาโดยทำใช้เองและในเครือญาติอยู่หลายปี จึงมีคนมาสั่งทำและบอกต่อกันไปกลายเป็นอาชีพรับจ้างตีเหล็กตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ปัจจุบันมีรายได้เดือนละประมาณ 5,000-10,000 บาท และได้ปรับปรุงเครื่องมือให้ทันสมัยทุ่นแรงมากขึ้น เช่น มอเตอร์หินเจีย ปากกาจับเหล็กหรือคางเสือ แทนสว่านเจาะ กันหอย(แทนเตาไม้สูบลมเป่าไฟ) และเปลี่ยนจากเตาดินเหนียวเป็นเตาอิฐ มีการสั่งทำจนบางช่วงผลิตแทบไม่ทัน เมื่ออายุมากขึ้นพลังถดถอยก็ต้องการหาคนมารับช่วงแทนก็หายาก มีคนมาฝึกหลายครั้งแต่ก็ต้องเลิกไป เพราะทนไม่ไหวกับความร้อนและเหนื่อย ตอนนี้ต้องจ้างเด็กวัยรุ่นที่ไม่ได้เรียนหนังสือในละแวกบ้านอายุประมาณ 20 ปี มาช่วยเรียกว่า “คนตีก้อนใหญ่” ซึ่งต้องใช้แรงมาก ส่วนปราชญ์เองต้องตี “ก้อนนำ” เคาะลงตรงไหนเด็กก็ตีตามตรงนั้น และยังไม่รู้ว่าเด็กรุ่นใหม่จะเบื่อง่ายและทิ้งไปเสียเมื่อไร

นายเรียน อ่อนคำ

เกิดเมื่อพ.ศ.2470 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 40/3 หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งคา ตำบลคอนตรอ อาชีพหลักคือการทำนา ในวัยหนุ่มเมื่อว่างจากนาได้เรียนรู้การขุดเรือจากพ่อแม่และสามารถขุดเรือไว้ใช้ในฤดูน้ำหลาก อีกทั้งสามารถขายเพื่อนบ้านได้ การขุดเรือต้องใช้ขวานหลายชนิดทำให้ต้องมีความสัมพันธ์กับโรงตีเหล็ก ในสมัยนั้นโรงตีเหล็กในชุมชนแถบนี้มีหลายโรง ตัวเองได้มีโอกาสเรียนรู้จากลุงซ้องและลุงคำ ซึ่งนับว่าเป็นครูที่ครอบมือ(รับเป็นลูกศิษย์ฝึกสอนให้) ได้ช่วยงานครูอยู่หลายปี จึงเริ่มทำเองได้บ้าง จึงกลับมาทำที่บ้านเริ่มจากใช้เตาที่ใช้หุงข้าวเป็นเตาเผาเหล็ก หัดตีด้วยตัวเอง แต่ไม่ได้ผลเพราะความร้อนของเหล็กไม่เพียงพอ จึงได้คิดทำเตาเผา ควบคุม สำหรับอุปกรณ์การตีเหล็กได้หยิบยืมมาจากของครู ในขณะนั้นชอบตีมีดพกสำหรับพกติดตัวไปในงานต่างๆ

เริ่มทำงานตีเหล็กจริงจังเมื่อประมาณ 40 ปีที่แล้ว เนื่องจากโรงตีเหล็กในขณะนั้นมีเพียง 2 โรงเท่านั้นและผลิตชิ้นงานไม่ทันกับการสั่งงาน ส่วนใหญ่งานที่ลูกค้ามาสั่งทำเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเกษตร จึงได้รับงานตีเหล็กด้วยตัวเองและมีผู้คนมาสั่งทำอยู่ตลอด อีกทั้งทำขายทั่วไปด้วย และทำเรื่อยมา มีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 10,000 บาท สิ่งสำคัญที่ตนเองคิดว่าได้จากงานตีเหล็กคือในระหว่างการตีเหล็กผู้ที่มาสั่งงานตีเหล็กได้มานั่งพูดคุยทุกคนได้พบปะเพื่อนฝูง ได้แลกเปลี่ยนข่าวสาร ได้ถามสารทุกข์สุขดิบแก่กัน ตนเองจึงพยายามถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกและหลานได้สืบทอดต่อไป เมื่อ 10 ปีที่แล้วได้ให้ลูกชายคือนายสมศักดิ์ อ่อนคำ มาเป็นช่างรองกระทั่งขณะนี้คุณสมศักดิ์สามารถเป็นช่างใหญ่ได้แล้วและยังได้สืบทอดความรู้ให้แก่ลูกชายอายุ 29 ปี ตอนนี้สามารถเป็นช่างรองและบางชิ้นงานสามารถทำเพียงคนเดียวได้แล้ว

ประเภทของผลงานตีเหล็กในปัจจุบัน

ชิ้นงานที่ผลิตออกมาได้แก่ ขวาน พร้า เคียวตัดหญ้า มีด มีดอีโต้ มีดพก ปาดหญ้า เป็นชิ้นงานหลักที่ทำมาแต่เดิมและยังสืบทอดอยู่ถึงปัจจุบัน ส่วนชิ้นงานใหม่ได้แก่ เหล็กแทงปาล์ม

ตัวอย่างผลงานตีเหล็กของปราชญ์บ้านคอนตรอ

อุปกรณ์และเครื่องมือในการตีเหล็ก

โรงตีเหล็ก ปัจจุบันโรงตีเหล็กมีลักษณะการก่อสร้างด้วยเสาปูนซีเมนต์ มีความกว้างประมาณ 4 เมตร ความยาวประมาณ 12 เมตร มุงหลังคาด้วยกระเบื้อง ลาดพื้นด้วยซีเมนต์ ผนังเปิดโล่งทั้ง 4 ด้าน เพื่อให้ลมพัดผ่านได้มากที่สุด เนื่องจากงานตีเหล็กต้องอยู่กับไฟตลอดทั้งวัน ช่างตีเหล็กจึงร้อนมากในขณะทำงานต้องอาศัยลมธรรมชาติช่วยให้อากาศถ่ายเทสามารถทำงานได้นานขึ้น โรงตีเหล็กลักษณะนี้ปรับปรุงมาจากเดิมที่เป็นเสาไม้ พื้นดิน ก็เพื่อสร้างความทนทานในการใช้งานของอาคารให้ยาวนานขึ้น และสามารถจัดวางอุปกรณ์ได้เข้าที่และสะดวกในการใช้งาน

โรงตีเหล็กเปิดโล่งทั้งสี่ด้าน

เตาเผา สร้างจากบ่อซีเมนต์ถมดินเหนียวลงไว้ข้างในให้เต็มเว้นช่องสำหรับต่อสูบลมเข้ากับเตาเผาเพื่อเป่าลมเข้าในเตา ดินเหนียวเป็นวัสดุที่จำเป็นสำหรับการสร้างเตาเผาเพราะดินมีคุณสมบัติช่วยเพิ่มความร้อนให้มากขึ้น ในอดีตเตาเผาของที่นี่ทำด้วยดินเหนียวปนแกลบแต่ด้วยอายุการ

ใช้งานนานมากจึงเสื่อมสภาพและปรับปรุงมาเป็นเตาปัจจุบัน เตาเผาเป็นอุปกรณ์ที่สร้างขึ้นมาเองตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสืบทอดและปรับปรุงในการใช้วัสดุที่มีในแต่ละยุคสมัยเรื่อยมา

เตาเผา

สูบลม เป็นอุปกรณ์ที่ต่อเข้ากับเตาเผาทำหน้าที่เป่าลมเข้าไปในเตาให้ไฟลุก ประกอบขึ้นเองด้วยถังกะสีเป็นทรงกลมเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 15 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 2 เมตร ตรงกลางเจาะรูใส่ไม้ไผ่ไว้สำหรับดึงเข้าออกเป็นการสูบลมเข้าไปในเตาเผา ในอดีตสมัยรุ่นครูของพ่อเป็นสูบลมที่ทำจากท่อนไม้แต่ชำรุดจนใช้ไม่ได้แล้วจึงประกอบขึ้นมาใหม่ด้วยวัสดุถังกะสีซึ่งหาได้ง่ายกว่าไม้ ในบางแห่งใช้พัดลมที่เรียกว่า “ก้นหอย” แทนสูบลมชนิดนี้ โดยก้นหอยเป็นพัดลมไฟฟ้าต่อเข้ากับเตาเผาและมีปุ่มบังคับระดับความแรงของลม แต่ช่วงที่นี้ส่วนมากใช้สูบลมเนื่องจากสูบลมสามารถใช้คนบังคับแรงลมให้แรงไฟได้จังหวะสูง ต่ำได้มากกว่าก้นหอย ซึ่งการเร่งไฟนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความร้อนของเหล็กได้ระดับที่เหมาะสมในการขายตัว

สูบลม

คีมจับ ใช้สำหรับคีบเหล็กที่เผาแล้วออกจากเตาเผาเพื่อนำมาตีบนทั่ง ปราชญ์ได้ออกแบบและตีทำขึ้นมาเองโดยใช้เหล็กเหล็กรูปแบนออกแบบให้เหมาะสมกับการใช้งานมี 2 แบบ คือ คีมจับปากกลมลักษณะปากเป็นรูปโค้ง และคีมจับปากแบนสำหรับจับเหล็กทั่วไปที่มีลักษณะแบน

คีมจับปากแบน

คีมจับปากกลม

ทั้ง ใช้สำหรับรองตีเหล็กในขณะที่เหล็กยังร้อนแดงอยู่ ช่างได้ออกแบบและผลิตขึ้นเอง ให้เหมาะกับการใช้งานซึ่งมี 2 ชิ้น คือทั้งขนาดใหญ่ที่นำเอาสลักของเรือคูมาใช้ ลักษณะเป็นรูปสระอา โดยซึ่งมีส่วนขาและส่วนบนที่แบนราบและหนาเหล็กชนิดนี้นับว่าเป็นเหล็กกล้าชนิดหนึ่ง ส่วนบนที่แบนราบเป็นส่วนที่ใช้สำหรับตีเหล็กขนาดใหญ่หรือการตีขึ้นรูป ส่วนทั้งอีกชนิดหนึ่งเป็นเพียงแผ่นเหล็กแบนราบแผ่นเดียวมีความหนาและเป็นเหล็กกล้าเช่นกันแต่มีขนาดเล็กกว่าชิ้นแรกใช้สำหรับการตีเหล็กขึ้นเล็กหรือตีตกแต่ง ทั้งทั้งสองแบบถูกยึดไว้กับท่อนไม้ทรงกลมใหญ่วางอยู่ไม่ห่างจากเตาเผาเพื่อใช้เวลาในการเคลื่อนย้ายเหล็กจากเตาไปตีบนทั่งให้สั้นที่สุดรักษาระดับความร้อนของเหล็กให้มากที่สุด

สกด ใช้สำหรับตัดเหล็กที่เผาจนร้อนแดงแล้ว สกดมี 2 ขนาด ขนาดเล็กด้ามสั้น และขนาดใหญ่ด้ามยาว ทั้งสองชนิดผลิตขึ้นเองให้เหมาะกับการใช้งาน สกดขนาดใหญ่ผลิตโดยนำเหล็ก

แหวนรถยนต์มาตีให้ปากด้านหนึ่งแบนแหลมอีกด้านหนึ่งเป็นฐานแบนเรียบสำหรับตีด้วยค้อน ลักษณะของส่วนนี้คล้ายคลึงกับขวานแต่ขนาดเล็กกว่า และเชื่อมต่อกับเหล็กกลมเป็นด้ามยาวประมาณ 1 ศอก เมื่อใช้งานใช้สกัดวางบนเหล็กตำแหน่งที่ต้องการตัดแล้วตีด้วยค้อน สกัดอันใหญ่นี้ใช้กับงานตัดเหล็กขึ้นรูป สกัดอันเล็กทำขึ้นเองด้วยการตีเหล็กกลมขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร ความยาวประมาณ 20 เซนติเมตร โดยตีด้านหนึ่งให้มีปากแบนแหลมอีกด้านหนึ่งเป็นหัวกลมสำหรับตีด้วยค้อน สกัดขนาดเล็กนี้เมื่อใช้งานใช้มือจับส่วนตรงกลางแล้วตีด้วยค้อนใช้กับการสกัดตกแต่ง

สกัด ด้านล่างคือสกัดอันเล็กสำหรับงานตกแต่ง ด้านบนคือสกัดอันใหญ่สำหรับงานตัดขึ้นรูป

ค้อน ใช้ในการตีเหล็กในขณะที่เหล็กกำลังร้อนเพื่อตกแต่งเหล็กให้ได้รูปทรงตามที่ต้องการ ค้อนที่ใช้มี 3 ขนาด คือเล็ก กลาง ใหญ่ หาซื้อจากร้านขายอุปกรณ์ก่อสร้างทั่วไป ค้อนทั้ง 3 ขนาดใช้ในขั้นตอนและผู้ใช้งานต่างกัน ค้อนขนาดเล็กผู้ตีคือช่างตีนำซึ่งมักเป็นผู้ที่อยู่ในวัยชราไม่มีแรงในการตีขึ้นรูปได้จึงใช้ค้อนเล็กทำหน้าที่เป็นค้อนนำ และให้คนวัยหนุ่ม 2 คนใช้ค้อนใหญ่ตีตามค้อนนำ โดยออกแรงได้มากทำให้เหล็กได้รูปตามที่ต้องการ และอีกประการหนึ่งที่ต้องใช้ค้อนตี 3 คน แม้ว่าช่างนำจะอยู่ในวัยแรงงานแต่ก็ต้องใช้ค้อนตาม 2 คนเสมอเพราะเป็นการเร่งตีให้ทันตอนที่เหล็กร้อน หากตีเพียงคนเดียวต้องใช้เวลาในการเผาและตีจำนวนครั้งมากกว่าเป็นการเสียเวลา

ค้อนเล็ก(ช่างนำ) กลาง(ช่างตีตาม) ใหญ่(ช่างตีตาม)

เครื่องตัดเหล็ก เป็นเครื่องสำหรับตัดเหล็กที่มีขนาดใหญ่ให้เป็นชิ้นเล็กลงก่อนจะนำไปตีตกแต่งด้วยสกัดให้เป็นรูปร่างที่ใกล้เคียงกับชิ้นงานจริงมากขึ้น มีวัสดุที่ใช้กับเครื่องนี้คือใบตัดเหล็ก ปัจจุบันราคาใบละ 90 บาท ซึ่งสามารถหาซื้อได้จากร้านขายวัสดุก่อสร้างในบริเวณหมู่บ้าน สำหรับ

เครื่องตัดเหล็กไฟฟ้าหาซื้อได้ที่ร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์งานก่อสร้างครบวงจรเช่นร้านไทยสู้แข่งในอำเภอเมือง

เครื่องตัดเหล็ก

เครื่องเจียไฟฟ้าหรือลูกหมู เป็นเครื่องมือที่ใช้ขัดตกแต่งให้เหล็กราบเรียบสวยงาม มีวัสดุที่ใช้กับเครื่องนี้คือใบหินเจีย ซึ่งอุปกรณ์ชุดนี้ก็หาซื้อได้ที่ร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์งานก่อสร้างครบวงจรเช่นร้านไทยสู้แข่งในอำเภอเมือง

เครื่องเจียไฟฟ้า/ลูกหมู

หินเจีย

คางเสือ/ปากจับเหล็ก เป็นอุปกรณ์สำหรับจับยึดเหล็กไว้เพื่อเจีย อุปกรณ์นี้ซื้อจากร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์งานก่อสร้างครบวงจรเช่นร้านไทยสู้แข่งในอำเภอเมือง

กางเคือ

เครื่องเชื่อม เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับเชื่อมเหล็ก เช่น เชื่อมต่อค้ำ เชื่อมต่อเหล็กสองชิ้นให้ติดกัน อุปกรณ์นี้ก็สามารถซื้อได้ที่ร้านขายเครื่องมือและอุปกรณ์งานก่อสร้างครบวงจรเช่นร้านไทยสุขในอำเภอเมือง มีวัสดุที่ต้องใช้กับเครื่องนี้คือลวดเชื่อม มีลักษณะเป็นเส้นเล็กเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.6 มิลลิเมตร ต้องซื้อทั้งกล่องภายในกล่องบรรจุลวดไว้หลายเส้นรวมน้ำหนัก 2 กิโลกรัม ราคากล่องละ 120-130 บาท ลวดนี้สามารถหาซื้อได้จากร้านขายวัสดุก่อสร้างในบริเวณหมู่บ้าน เครื่องเชื่อมไฟฟ้าเป็นอุปกรณ์ที่ใช้แทนการเชื่อมแบบเดิมที่ใช้น้ำประสานทองและลวดทองแดงในการเชื่อมเหล็ก

โดยการเชื่อมแบบเดิมนั้นเรียกว่า “บัดกรี” ต้องนำเหล็กสองชิ้นมาวางติดกันแล้วใช้น้ำประสานทองซึ่งมีลักษณะเป็นผงโรยลงไปตามรอยต่อนาลวดทองแดงมาวางทับบนผงนั้นตามรอยต่อดังกล่าวแล้วนำไปเผาไฟ น้ำประสานทองเมื่อโดนไฟจะทำหน้าที่เป็นตัวหลอมละลายลวดทองแดงให้ประสานเหล็กสองชิ้นติดกันสนิท

เครื่องเชื่อม

ลวดเชื่อม

แว่นกันประกายไฟ เป็นแว่นธรรมดาที่ใส่สำหรับป้องกันการกระเด็นเข้าตาของประกายไฟในระหว่างการตัด ตี เจียว และเชื่อมเหล็ก

ตะไบ ใช้ในขั้นตอนการขัดทดสอบความคมของชิ้นงาน

ตะไบ

กระบวยกวาดถ่าน และตักน้ำ ทำจากกะลามะพร้าวครึ่งซีกนำมาต่อด้วยไม้ยาวประมาณ 1 เมตร สำหรับกวาดถ่านและตักน้ำ

กระบวยกวาดถ่าน/ตักน้ำ

อ่างน้ำ เป็นบ่อซีเมนต์ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 20 นิ้ว สูงประมาณ ใช้สำหรับการชุบเหล็กในขั้นตอนสุดท้ายเป็นการชุบเหล็กให้คม ในอ่างต้องเติมน้ำและดินเหนียวปนทรายผสมกัน หากเติมเพียงน้ำธรรมดาเมื่อนำเหล็กมาจุ่มในอ่างน้ำจะทำให้เหล็กหดตัวอย่างรวดเร็วทำให้เหล็กแตกร้าวและไม่แข็งแรง อุปกรณ์ชนิดนี้ในอดีตเคยเป็นรางน้ำที่ทำด้วยไม้ทั้งต้นขุดเป็นร่องแล้วบรรจุดินเหนียวปนทรายและเติมน้ำเช่นกัน

อ่างน้ำชุบเหล็ก

รางไม้ชุบเหล็กในอดีต

วัสดุที่ใช้ในการตีเหล็ก

เหล็กแบน รอยยนต์ มีหลากหลายขนาดขึ้นกับชนิดรอยยนต์ ได้แก่ รอยยนต์สี่ล้อ รอยยนต์หกล้อ รอยยนต์สิบล้อ แต่ที่มักเลือกนำมาใช้เป็นเหล็กรอยยนต์สี่ล้อเพราะไม่ต้องผ่าสามารถตัดตามขนาดที่ต้องการได้เลย ข้อเสียของเหล็กแบนรอยยนต์คือความไม่สะดวกในการใช้งานต้องผ่าก่อนจึงจะดีขึ้นรูป

ได้ แต่ข้อดีคืองานตีเหล็กจากเหล็กเหนบจะมีความแกร่งและทนทาน ส่วนใหญ่ช่างจะไปหาซื้อจากร้านขายของเก่าในที่บ้านชะเมาห่างจากบ้านคอนทรอประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งมีเหล็กเหนบให้หาซื้อได้ตลอด

เหล็กเหนบรถยนต์ขนาดต่างๆ ที่หาซื้อมาได้

ท่อเหล็ก เป็นเหล็กใหม่ที่ซื้อจากร้านขายวัสดุก่อสร้าง ใช้ทำด้ามจับของผลิตภัณฑ์ต่างๆ

ขอล้กเขียนเหล็ก เป็นแท่งสี่เหลี่ยมสีขาวยาวประมาณ 5 เซนติเมตร เนื้อแข็งคล้ายหิน หาซื้อได้ตามร้านขายอุปกรณ์และเครื่องมือก่อสร้างทั่วไป ใช้ขีดวาดแบบลงบนเหล็ก รอยขีดบนเหล็ก แม้เผาไฟแล้วสีขาวที่ติดอยู่เหล็กก็ยังมองเห็นอยู่ได้ชัดเจน

ขอล้กเขียนเหล็ก

ถ่านไม้ตะเคียน ใช้สำหรับเผาเหล็กให้ร้อนเพื่อตีขึ้นรูป มีความรู้ที่สืบทอดมาถึงการเลือกชนิดถ่านไม้ในการเผาเหล็กต้องเป็นถ่านที่ทำให้ความร้อนสูง ถ่านจำพวกนี้คือถ่านไม้เคี่ยม และถ่านไม้ตะเคียน ในอดีตใช้ถ่านไม้เคี่ยมซึ่งให้ความร้อนได้มากที่สุดซึ่งช่างมักเผาถ่านไว้ใช้เอง แต่ปัจจุบันไม่มีไม้เคี่ยมจึงใช้ถ่านไม้ตะเคียนทดแทนซึ่งก็ให้ความร้อนน้อยกว่าไม้เคี่ยมแต่ก็ยังมากกว่าถ่านไม้ชนิดอื่นที่สามารถหาได้จากในท้องถิ่น คุณสมบัติอีกประการของถ่านไม้ตะเคียนคือเมื่อไม่เป่าลมถ่านไม้ตะเคียนจะดับเองเป็นการประหยัดถ่าน ปัจจุบันถ่านไม้ตะเคียนหาซื้อจากในท้องถิ่นราคา กิโลกรัมละ 12 บาท

ถ่านไม้ตะเคียน

ลวดทองแดง ใช้ในการเชื่อมเหล็กให้ต่อกันต้องใช้ร่วมกับน้ำประสานทอง ซึ่งในปัจจุบันไม่ค่อยใช้การเชื่อมแบบนี้เปลี่ยนมาใช้เครื่องเชื่อมไฟฟ้าแทน

น้ำประสานทอง เป็นผงละเอียดสีขาวคล้ายเกลือป่น ใช้เป็นส่วนประกอบร่วมกับลวดทองแดงในการเชื่อมต่อเหล็ก ซึ่งน้ำประสานทองเมื่อโดนไฟจะทำหน้าที่หลอมละลายลวดทองแดงให้เชื่อมต่อเหล็กสองชิ้นผสานเป็นเนื้อเดียวกัน แต่ปัจจุบันมักไม่ใช้วิธีการนี้แต่ใช้เครื่องเชื่อมไฟฟ้าแทน

น้ำมันเครื่องที่ใช้แล้ว ใช้ทาเคลือบผิวของชิ้นงานที่เสร็จสิ้นทุกขั้นตอนแล้ว การทาน้ำมันต้องทำในตอนที่เหล็กกำลังร้อนน้ำมันจะซึมเข้าไปในเนื้อเหล็กป้องกันการขึ้นสนิม เพิ่มความแวววาวเป็นที่พอใจของลูกค้า

การตีเหล็ก การชุบเหล็กให้มีความแข็งแรงและคม

การตัดและสกัดเหล็กให้เป็นรูป

นำเหล็กแหวนมาตัดให้ใกล้เคียงกับชนิดของชิ้นงานโดยใช้เครื่องตัดเหล็กไฟฟ้าแบ่งเหล็กออกเป็นส่วนๆ จากนั้นนำเหล็กแหวนดังกล่าวมาวาดรูปด้วยชอล์กเขียนเหล็กให้เหมือนชิ้นงานที่ต้องการ ซึ่งลูกค้าบางรายได้ตัดกระดาษเป็นแบบมาให้แล้วช่างนำแบบไปทาบวาดลงบนเหล็กอีกที นำเหล็กแหวนดังกล่าวมาเผาจนแดงแล้วจับเหล็กด้วยคีมนำมาวางบนทั่งแล้วใช้สกัดวางบนเหล็กและตีสกัดด้วยค้อน ตัดเหล็กให้เป็นรูปตามที่วาดไว้ขั้นตอนนี้เรียกว่า สกัดเหล็ก

การตีขึ้นรูป

เมื่อสกัดเรียบร้อยเป็นรูปร่างแล้วนำเหล็กไปเผาไฟให้แดง การสังเกตว่าเหล็กร้อนได้ที่แล้วคือเหล็กร้อนจนแดงดำ เหล็กที่ร้อนจะอ่อนตัวง่ายต่อการตีขึ้นรูป นำเหล็กเผาไฟให้แดงแล้วตีขึ้นรูป ในขั้นตอนการตีขึ้นรูปนี้ต้องใช้ช่าง 3 คน ช่างใหญ่ตีนำ และช่างลูกมืออีก 2 คน ต้องคอยตีตามอย่างสุด

แรง ช่างตีตาม 2 คนดังกล่าวต้องตีสลับกันไปเรียกว่า ซอ การที่ต้องใช้แรงถึง 2 คน เพราะต้องการใช้เวลาในการตีให้รวดเร็วที่สุดในขณะที่เหล็กกำลังร้อน เมื่อตีระยะหนึ่งเหล็กหายร้อนจะหยุดตีและตีไม่ออกต้องนำไปเผาไฟจนแดงแล้วนำออกมาตีอีก ทำแบบนี้จนกว่าจะตีเหล็กให้เป็นรูปร่างที่ต้องการได้ ในการตีผลิตภัณฑ์แต่ละอย่างใช้จำนวนครั้งของการเผาและตีไม่เท่ากันเช่น มีด ตีประมาณ 10 ครั้ง พร้า นับเป็นชิ้นงานที่ตียากที่สุดใช้จำนวนการตีขึ้นรูปประมาณ 20 ครั้ง หากตีเพียงคนเดียวจะทำให้งานเสร็จช้าและสิ้นเปลืองถ่าน

การตกแต่ง

เมื่อได้รูปร่างใกล้เคียงกับที่ต้องการแล้วนำไปเจียด้วยเครื่องเจียไฟฟ้า โดยนำเหล็กไปยึดไว้ด้วยคางเสือแล้วนำเครื่องเจียมาตกแต่งเหล็กให้ราบเรียบสวยงามขึ้น การเจียเหล็กเพื่อตกแต่งนี้ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมงต่อชิ้นงาน แต่หากเป็นพร้าต้องใช้เวลามากกว่านั้น

การชุบคม

เจียชิ้นงานจนราบเรียบสวยงามและมีคมแล้วนำชิ้นงานนั้นไปเผาไฟให้แดงแล้วดับด้วยคิมจับเหล็กไปชุบในอ่างน้ำแช่ไว้พอประมาณไม่นานเกินไปจะทำให้เหล็กแตกร้าวแต่ก็ต้องไม่เร็วเกินไป นำขึ้นมาสังเกตความคมโดยใช้ตะไบมาลองดูที่คมหากตะไบสีไม่เข้าแสดงว่าคม หากว่าตะไบสีแล้วเหล็กอ่อนตัวแสดงว่ายังไม่คม ต้องเผาไฟและชุบน้ำอีกรอบ

การชุบกัสนิม

นำชิ้นงานที่ชุบคมเรียบร้อยแล้วไปเผาไฟอีกครั้งแล้วนำมาทาน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วเพื่อป้องกันสนิมและเพิ่มความแวววาวให้ชิ้นงาน

การเชื่อมต่อด้าม

ชิ้นงานที่ต้องมีการต่อด้ามก็นำไปเชื่อมต่อกับท่อเหล็กด้วยเครื่องเชื่อมไฟฟ้าใช้วิธีการนี้มากกว่า 20 ปีแล้ว หากเป็นในอดีตการเชื่อมต่อมีวิธีการที่เรียกว่า การบัดกรี ใช้ผงน้ำประสานทองโรยไว้ตรงรอยต่อของเหล็กสองชิ้นแล้วนำหลอดทองแดงมัดไว้ตามแนวของรอยต่อนั้นนำไปเผาไฟ น้ำประสานทองจะทำหน้าที่หลอมละลายหลอดทองแดงเชื่อมเหล็กสองชิ้นประสานกันสนิท

ความเชื่อในงานตีเหล็ก

ความเชื่อที่มีในอาชีพการตีเหล็กเป็นการเคารพนับถือ ครูหมอเหล็ก เล่าสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นว่าท่านเป็นพระและเป็นบุคคลแรกที่คิดค้นการตีเหล็กซึ่งเป็นช่างที่ไหนไม่ปรากฏในเรื่องเล่าแต่ไม่ใช่ที่คอนตรอ คนตีเหล็กรุ่นต่อๆ มาให้การเคารพนับถือท่านเป็นครูของการตีเหล็ก เมื่อตีเหล็กจะต้องระลึกถึงท่านและให้ท่านคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอันตรายในระหว่างการตีเหล็ก ช่างที่เคร่งครัดจะประกอบพิธีไหว้ครูทุกปี โดยกำหนดเป็นวันพฤหัสบดีข้างขึ้นเดือนเก้า มีการจัดเตรียมของบูชา

ประกอบด้วย ไก่ปากทอง เหล้าขาว แป้งจันทร์มันหอม ข้าวตอกดอกไม้ หมากพลู รูปเทียนเริ่มพิธีกรรม ด้วยกว่ากล่าวบทสวดมนต์ให้พระเจ้า ชุมนุมเทวดา และบทสรรเสริญครู

นอกจากนั้นแล้วช่างตีเหล็กของบ้านคอนตรอยังเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชนคือ หลวงปู่สังข์ วัดคอนตรอย บางคนนำไปวัดในวาระโอกาสอันวาระสักถึงท่านและขอให้ท่านคุ้มครองให้ปลอดภัยจากอันตรายในระหว่างการตีเหล็ก

ความเชื่อในการจัดวางสิ่งของบูชาบริเวณโรงตีเหล็กนั้นได้มีผ้าขาวขึงด้วยเชือกด้าย 4 มุมเรียกว่า “ตั้งเพดาน” ใส่ข้าวตอกดอกไม้ แป้งหอมมันจันทร์ หมากพลู รูปเทียน และเงินเหรียญ และมีหิ้งพระที่จัดวางฝ่ายันต์ พระเครื่อง รูปภาพพระสงฆ์ และเครื่องมือของเก่าๆ ที่ไม่ใช้งานแล้วติดทองคำเปลววางไว้เพื่อบูชาด้วย

สำหรับความเชื่อต่อตำแหน่งของการตั้งโรงตีเหล็กต้องมีการดูลักษณะตามตำราเหมือนการตั้งบ้านเรือน

ตลาดงานตีเหล็ก

ชิ้นงานที่ผลิตออกมาได้แก่ ขวาน พร้า เคียวตัดหญ้า มีด ปาดหญ้า เป็นชิ้นงานหลักที่ทำมาแต่เดิมและยังสืบทอดอยู่ถึงปัจจุบัน ส่วนชิ้นงานใหม่ได้แก่ เหล็กแทงปล้ำ ปัจจุบันมีผู้มาสั่งทำจำนวนมาก เพราะในพื้นที่อำเภอนี้มีการปลูกปล้ำเป็นอาชีพใหม่ทดแทนนาข้าวและป่าพรุ

ลูกค้าที่มาสั่งตีเหล็กมีทั้งในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ และอำเภอใกล้เคียงทั่วทั้งจังหวัด นครศรีธรรมราช และลูกค้าจากกระบี่ สงขลา กลุ่มหลังนี้เป็นลูกค้าที่มั่วชนมักสั่งทำเคียวตัดหญ้า

งานตีเหล็กของบ้านคอนตรอนับว่ามีชื่อเสียงในเรื่องความคมและแข็งแรงกว่างานตีเหล็กจากภาคอื่น เคยมีลูกค้านำมีดจากที่อื่นมาให้ซ่อมเพราะไม่คมเมื่อทดลองดูด้วยตะไบจึงรู้ได้ว่างานตีเหล็กจากที่อื่นอาจจะไม่ได้ตีขึ้นด้วยเหล็กเหนียวเป็นเหล็กอ่อนที่ไม่มีความคมและไม่แข็งแรง การบอกปากต่อปากในเรื่องความคมและแข็งแรง อีกทั้งราคาขายที่ไม่แตกต่างจากราคาสินค้าจากภาคอื่นมากนัก เช่น เคียว ราคาเล่มละ 250 บาท มีด ราคาเล่มละ 200 บาท มีดอีโต้ ราคาเล่มละ 300 บาททำให้มีการสั่งผลิตตลอดเวลา ทุกโรงตีเหล็กในบ้านคอนตรอยไม่ต้องผลิตชิ้นงานส่งขายตามร้านเพียงแต่ทำตามคำสั่งของลูกค้าที่มาสั่งที่บ้านก็มีงานอยู่ตลอดทั้งปี

การสืบทอดภูมิปัญญา

ปัจจุบันมีโรงตีเหล็ก 3 โรง ช่างตีเหล็กที่ยังคงตีเหล็กอยู่ในขณะนี้ส่วนมากอยู่ในวัยชราช่วงอายุประมาณ 80-90 ปี เป็นช่างตีนำหรือแก่คอยแนะนำ และกำลังถ่ายทอดภูมิปัญญาต่อให้แก่รุ่นลูกช่วงอายุประมาณ 40-50 ปี ซึ่งขณะนี้สามารถเป็นช่างตีนำได้แล้ว และรุ่นหลานช่วงอายุประมาณ 25-30 ปี กำลังเรียนรู้และเป็นช่างตีตามได้ อีกทั้งการตีเหล็กยังมีเครื่องมือที่ทันสมัยมากขึ้นกว่าในอดีตทำให้การ

เรียนรู้และฝึกทักษะนั้นง่ายมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามงานดีเหลือก็ยังคงสืบทอดอยู่ในสายสกุลเท่านั้นยังไม่มีผู้เข้ามาเรียนรู้เพิ่มเติม

ภูมิปัญญาการตีเหล็กของบ้านคอนตรอนนอกจากยังมีการสืบทอดในพื้นที่แล้ว ยังได้รับความสนใจจากภายนอกด้วย เช่น สถานีโทรทัศน์ช่อง 7 มาถ่ายทำและออกอากาศขั้นตอนการตีเหล็ก นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในจังหวัดเข้าไปศึกษาเรียนรู้ เป็นต้น

ภูมิปัญญางานจักสาน

ปราชญ์งานจักสานและการสืบทอด

การศึกษาข้อมูลเริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ.2550 ในขณะนั้นมีปราชญ์งานจักสานที่ยังคงมีชีวิตจำนวน 18 คน ส่วนใหญ่เป็นวัยสูงอายุ ดังนี้

1. นายนิศย์ บุญญะ	10. นายพัฒน์ ไหมวัฒน์
2. นายว่อง สุขศรีวรรณ เสียชีวิต2554	11. นายพาน คงไสย(เสียชีวิตปี 2552)
3. นายน่วม หนูแก้ว	12. นายชม พลชัย
4. นายชอบ บุญคง	13. นางไพฑูรย์ แซ่เอ็ง
5. นายปลีก บุญทอง	14. นางวรรณ ชูจันทร์
6. นายดำ สงชุม	15. นางพริ้ม วัฒนศิริ
7. นายวนิตย์ คงนิม	16. นางถาวร จันทรัตน์
8. นายเหมีย มากคง	17. นางอ้วน ไล่แวน
9. นายเอี้ยง ศรีไสยเพชร	18. นางพรรณิ ศิริกาญจน์

จากการศึกษาข้อมูลสามารถสัมภาษณ์ปราชญ์ได้ 2 ท่าน กล่าวเกี่ยวกับความเป็นมาของการเป็นปราชญ์การจักสานดังนี้

นายวนิตย์ คงนิม

เกิดเมื่อปีพ.ศ.2487 อาศัยอยู่ที่บ้านลำท่า เลขที่ 170 หมู่ 1 ต.คอนตรอน อ.เฉลิมพระเกียรติ เดิมเป็นชาวอำเภอปากพนัง เมื่อแต่งงานแล้วมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านภรรยาที่นี่ ชีวิตในวัยเด็กสมัยที่เรียนหนังสือ ครูให้จักสานลูกบาน มีลักษณะคล้ายกระดังแต่ขนาดเล็กกว่าเป็นลายลูกแก้ว โดยใช้ดอกบางๆ ย้อมสีหลายสีที่แตกต่างกันเพื่อให้เห็นลายชัด ซึ่งครูได้ตั้งเป็นการบ้านแต่ด้วยความขี้เกียจไม่ยอมทำเอง ก็ให้ผู้สูงอายุข้างบ้านสานให้ เอาไปส่งครูได้คะแนนเต็ม เพื่อนที่รู้จึงฟ้องครูว่าไม่ได้ทำเอง โดนครูจะยึดคะแนนคืนเหตุการณ์นี้ทำให้อายเพื่อนมาก ร้องไห้กลับบ้านบ้านด้วยความเจ็บใจจึงนำเอาชิ้นงานที่ครูให้กลับมานั่งดูและสานเลียนแบบด้วยความอดทนและไม่ถามใคร ค้นหาด้วยตัวเอง หลายวันจึงเสร็จ จากนั้นมาเกิดความ

ภาคภูมิใจและรู้สึกรักและชอบที่จะทำงานจักสาน เมื่อมีเวลาว่างก็จักสานเครื่องใช้ในบ้านใช้เองมาโดยตลอด

เมื่อโตเป็นหนุ่มด้วยมีพรสวรรค์ด้านการร้องเพลงจึงได้เข้าไปเป็นนักร้องอยู่กับวงดนตรีโรมศรีธรรมราช เมื่อแต่งงานแล้วมาอาศัยอยู่บ้านภรรยาได้ทำนาเป็นหลัก แต่ระยะหลังเป็นโรคมะเร็งผิวหนัง เมื่อโดนแดดแล้วผิวหนังไหม้และแสบร้อน ใช้เวลารักษาตัวอยู่หลายสิบปีแต่ก็ไม่หายขาด จึงต้องหักเหชีวิตมานั่งอยู่บ้านเฉยๆ ตามที่แพทย์สั่ง ไม่ได้ออกไปไหนทำให้เครียดมาก วันหนึ่งเมื่อ 15 ปีที่แล้วหันไปเห็นไม้ไผ่สีสุกบริเวณหลังบ้านริมทุ่งขนาดไฟใหญ่ ลำต้นงามสง่าทำท่าย ลอยตัดสินใจนำขวานไปโค่นมาจัดการเหลาตอก คิดสร้างสรรค์ผลิตกังหันงานจักสานเพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในครัวเรือนแทนของเก่าที่ชำรุด อาทิ ไม้กวาดจีวว์ เขี่ยตากปลา กระด้งตากคัสปี้(พริก) สุ่มข้างลูกไก่

จากนั้นมาลุงวันชัยจึงจักสานเรื่อยมาเพื่อคลายความเครียดจนกระทั่งมีผู้คนที่รู้มาซื้อที่บ้านและบอกปากต่อปากมีผู้คนมาสั่งทำอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันมีร้านค้างานหัตถกรรมริมถนนมาสั่งทำ เขี่ยห่างไซ และไม้กวาดเป็นสินค้าหลักที่สามารถจักสานขายได้ตลอด ร้านรับซื้อราคาถูกละ 140-150 บาท ตอนนี้มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000-3,000 บาท เพียงพอที่จะได้กินน้ำชาและซื้อหมากพลูไม่ต้องแบมือขอลูก

นายว่อง สุขศรีวรรณ

ตาว่างเกิดเมื่อปีพ.ศ.2477 เสียชีวิตแล้วเมื่อปี 2554 แต่ความรู้นี้ได้สัมภาษณ์ท่านไว้ก่อนท่านเสียชีวิตเมื่อปีพ.ศ.2552 คุณตาว่างเป็นคนพื้นเพบ้านคอนตรอ อุนิสัยเป็นคนใจเย็นพูดตลกเฮฮาไม่เครียด และชอบว่าเพลงบอกตามงานรื่นเริงต่างๆ ในหมู่บ้าน ในวัยเด็กได้คลุกคลีอยู่กับงานจักสาน เพราะผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านทำงานจักสานใช้ในบ้านกันทุกคน โดยในอดีตผู้คนว่างจากการทำนาแล้วก็นั่งใช้เวลาในการจักสานสิ่งของเครื่องใช้ไว้ในการทำมาหากิน บางครั้งผู้เฒ่าผู้แก่จักสานค้างไว้ลูกหลานที่ซุกซนก็แอบสานต่อลงผิดลองถูก จนบางครั้งถูกดุบ้างเพราะทำผิดไว้ผู้ใหญ่ต้องเสียเวลาแก้ไข แต่ก็ไม่วายที่จะเข้าไปสอดรู้สอดเห็นจนสามารถเรียนรู้วิชาได้บางส่วน และอดทนพยายามทดลองจักสานด้วยตนเองเมื่อสงสัยก็ถามไปบ้างจนกระทั่งสามารถจักสานได้เองในที่สุด เมื่อโตเป็นหนุ่มก็ต้องทำนาเป็นหลักมีเวลาจักสานน้อยลงแต่ก็ยังคงใช้เวลาว่างจากนามาจักสานเครื่องใช้ในบ้านบ้าง เครื่องมือเครื่องใช้ที่สามารถจักสานได้คือ เขี่ย กระด้ง ไซ กระบุงใส่ของ เสื่อจากกระจูด กระสอบใบลาน หมวกเปี้ยวกบสาธุ นอกจากงานจักสานแล้วยังมีความสามารถเรื่องงานไม้ เช่น ค้ามืด คันไถ

แต่เมื่ออายุมากขึ้นจนไม่มีแรงทำนาต้องอยู่บ้านไม่ได้ทำประโยชน์อะไรจึงทำงานจักสานเป็นหลักมีเพื่อนบ้านมาขอซื้อไปใช้งานบ้าง มีร้านค้ามารับซื้อไปขายหน้าร้านบ้าง ปัจจุบันสินค้าที่ผลิต ขายได้ อาทิ คัส 500-1,000 บาท ใช้จ่ายส่วนตัวและแบ่งทำบุญบ้าง

งานจักสานที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบัน

งานจักสานที่ยังคงมีการจักสานใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายในปัจจุบันมี 2 ประเภทคือ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ และของใช้ทั่วไป

เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ได้แก่ *เจียอี* ใช้จับสัตว์น้ำในน้ำใสซึ่งมองเห็นสัตว์ขนาดเล็กได้ชัดเจน สัตว์น้ำที่จับได้มักเป็นกุ้ง *เจียห้วง* ใช้จับปลาในน้ำที่มีลักษณะขุ่นการใช้เจียห้วงทำให้จับได้ปลาตัวใหญ่ เจียทั้งสองชนิดดังกล่าวนอกจากใช้ประโยชน์ในการจับสัตว์น้ำแล้วชาวบ้านยังนำมาใช้ในการตากสิ่งของและร่อนข้าวสารได้ด้วย *ข้องและแตรง* ใช้ใส่ปลาและเร่งเพื่อขูดเกล็ดปลา *สุม* ใช้จับปลาในน้ำตื้น *ไซชนิดต่างๆ* ได้แก่ ไซดักกุ้ง ไซดักปลา ไซชมปลาไหล ไซใส่ปลา

ของใช้ทั่วไป ได้แก่ *กระซอน* ใช้สำหรับกรองกะทิ *กระบุง* สำหรับใส่สิ่งของ *ตะกร้า* สำหรับใส่สิ่งของ *กระด้ง* ใช้สำหรับฝัดหรือโรยข้าวสาร และสำหรับตากสิ่งของ *กรงไก่อ้ว้งไก่อหรือขัง* สัตว์ขนาดเล็ก *ตรอมไก่อ้ว้ง* ใช้เป็นรังสำหรับไก่ตัวเมียฟักไข่ *ไม้กวาดไม้ไผ่* ใช้กวาดลานบ้าน

ตัวอย่างผลงานจักสานของปราชญ์บ้านคอนตรอ

วัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสาน

ไม้ไผ่สีสุก ไผ่สีสุกเป็นไม้ที่มีหนามที่ลำต้น การเลือกไม้ไผ่มาให้เหมาะกับการจักสาน ต้องมีอายุช่วง 2-3 ปี จะมีความเหนียวพอเหมาะกับการจักสาน แต่หากเลยอายุนี้อไปแล้วไผ่สีสุกจะมีความแข็งมากจนไม่เหมาะกับการจักสานแต่เหมาะกับการทำเฟอร์นิเจอร์ หากอายุน้อยกว่านี้ไผ่ไผ่อ่อนมากจนไม่สามารถดัดเป็นรูปได้ หากไม้ไผ่ได้นับอายุชาวบ้านก็มีวิธีดูความแก่อ่อนของไม้ไผ่ด้วยการสังเกตสีของลำต้นหากไม้ไผ่อ่อนผิวมีสีเขียว อายุขนาดนี้ใช้ในการทำกระบอกร่อนข้าวหลาม หากผิวมีโทน

สีเทา แสดงว่ามีอายุประมาณ 2-3 ปี ซึ่งเหมาะต่อการนำมาทำงานจักสาน แต่หากผิวโทนสีแดงแสดงว่าเป็นไม้ไผ่แก่ที่เหมาะสมในการทำเฟอร์นิเจอร์และการเป็นไม้ทำขอบของงานจักสานได้ดี การตัดไม้ไผ่ต้องตัดให้สูงระดับคอ หรือระดับศีรษะหากเป็นระดับต่ำกว่านั้นลำต้นจะมีข้อสันไม้ไม่สามารถนำมาจักสานได้

ขวาน ใช้ในขั้นตอนการโค่นต้นไผ่

เลื่อย สำหรับเลื่อยตัดไม้ไผ่เป็นท่อนตามความยาวที่ต้องการ

พร้า ใช้สำหรับผ่าไม้ไผ่ให้ออกเป็นซี่

มีดเหลาตอก เป็นมีดที่สั่งตัดโดยเฉพาะให้เหมาะกับการนำมาเหลาไม้ไผ่เรียกว่า เหลา

ตอก

มีดเหลาตอก

เชือกในลอน ใช้สำหรับมัดไม้ไผ่ตอนเข้าขอบ ขนาดที่ใช้คือขนาด 1 หุน หาซื้อได้ตามร้านขายวัสดุก่อสร้างทั่วไป

คีม สำหรับจับยึดขอบให้แน่นสำหรับง่ายต่อการมัดเชือก และใช้คีมหมุนล้อคเชือกในลอนให้แน่นด้วย

ถุงมือผ้า สวมมือในขั้นตอนการเหลาตอกป้องกันไม้ไผ่บาดมือ

การจักสาน

การเตรียมไม้ไผ่

ตัดไม้ไผ่สีสุกอายุ 2-3 ปี หรือสังเกตว่าสีของลำต้นเป็นสีเทา ตัดด้วยขวานให้สูงขึ้นมา ระดับคอหรือศีรษะ จากนั้นถากหนามบริเวณลำต้นออกให้หมด วัดระยะยาวให้เหมาะกับผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท ข้อสำคัญคือระยะตัดต้องให้ข้ออยู่ระหว่างกลาง เมื่อได้ระยะยาวแล้วตัดด้วยเลื่อยแล้วนำมาผ่าด้วยพร้าให้เป็นซี่ความหนาประมาณ 2 เซนติเมตร แล้วแช่น้ำไว้ประมาณ 2 ชั่วโมงให้ไม้ไผ่อ่อนตัวผ่าได้ง่าย นำมาผ่าอีกครั้งเป็นการแบ่งครึ่งซีกของไม้ไผ่ดังกล่าวเรียกว่า “เตรียก” เมื่อผ่าดังนี้แล้วจะได้ไม้ไผ่ออกมาเป็นสองอัน อันด้านหน้าที่ไม่ติดเปลือกกับอันที่ติดกับเปลือกซึ่งจะเลือกใช้งานต่างกัน

การเตรียมดอก

นำไม้ไผ่ที่ได้จากขั้นตอนแรกมาแช่น้ำประมาณ 2 ชั่วโมง เพื่อให้ไม้ไผ่ไม่ลื่นแล้วนำมาเหลาด้วยมีดดอกเรียกว่า เหลาดอก ในการเหลาดอกต้องใส่ถุงมือผ้าเพื่อป้องกันไม้ไผ่บาดมือ เหลาจนกระทั่งดอกบางและราบเรียบ

การเตรียมขอบและดอกไฟร

ไม้ไผ่ที่นำมาทำขอบต้องเป็นไม้ไผ่สีสุกที่อายุมากกว่าไม้ไผ่ที่นำมาทำดอกเพราะต้องการความแข็งแรงไม่อ่อนตัว จึงเลือกไม้ไผ่ที่มีอายุมากกว่า 3 ปี หรือสังเกตสีผิวของลำต้นเป็นสีโทนแดง การตัดมีวิธีการเช่นเดียวกับการตัดไม้ไผ่ นำมาทำดอก วิธีการเตรียมขอบคือผ่าไม้ไผ่ให้มีขนาดความกว้างประมาณ 1 นิ้ว ความยาวเท่ากับขนาดของภาชนะที่เล็กใหญ่ต่างกัน เมื่อผ่าไม้ไผ่ได้ขนาดเหมาะสมแล้วก็เหลาด้วยมีดดอกให้ราบเรียบสวยงาม ดอกไฟร เป็นส่วนที่ใช้สำหรับการมัดขอบเช่นกันโดยมัดไปคู่กับขอบเพื่อเพิ่มความแน่นในการ การเตรียมดอกไฟรใช้ไม้ไผ่ชนิดเดียวกับการทำขอบ แต่เหลาให้มีลักษณะกลมเหมือนเชือกหรือหวายมีความยาวเท่ากับขอบ

การขัดลาย(จักรสาน)

นำดอกที่เหลาเรียบร้อยแล้วมาแช่น้ำประมาณหนึ่งชั่วโมงเพื่อให้ดอกไม่ลื่นสามารถจักรสานและจัดลวดลายได้ง่ายขึ้น การจักรสานของที่นี่มีลายที่นิยมใช้คือ ลายขัด ลายสอง ลายสาม ลายนกแก้ว การเลือกใช้ลายแต่ละชนิดเหมาะกับงานจักรสานที่ต้องการใช้ประโยชน์ในแบบที่แตกต่างกัน การจักรสานใช้ดอก 2 ชนิดคือ ดอกยืน เป็นดอกที่วางในแนวตั้ง และดอกข่ม คือดอกที่วางในแนวนอน

การสานลายขัด เป็นลายที่มีวิธีการสานดอกโดยการยกดอกยืนและดอกข่มสลับกันเป็นจังหวะ ยก 1 ข่ม 1 ไปตลอดทำให้ลายที่ออกมามีความห่างไม่สามารถจัดดอกให้แนบกันสนิทได้ ลักษณะอย่างนี้ใช้กับเครื่องสานประเภท เขี่ยห่าง

การสานลายสอง เป็นลายที่มีวิธีการสานดอกโดยการยกดอกยืนสลับกับดอกข่มเป็นจังหวะ ยก 2 ข่ม 2 ตลอดแถว เมื่อสานลายถัดไปต้องยก สลับแถวกันทำให้งานสานที่ได้มีความแนบสนิทของดอกแต่ละอันเมื่อขึ้นเป็นรูปแล้วจะได้ภาชนะที่ไม่เป็นรูรั่ว จึงนำมาใช้สานประเภท เขี่ยถี่ กระด้ง กระสอบ

การสานลายลูกแก้วเดี่ยว ลายลูกแก้วคู่ การสานคล้ายกับลายสอง แต่มีความซับซ้อนมากขึ้นงานสานที่ได้จากการสานด้วยลายนี้จะเรียบและสวยงาม ใช้ในการสานเครื่องมือชนิด เขี่ยถี่ กระด้ง เสื่อ

แต่เครื่องจักรสานที่ทำในปัจจุบันมักใช้เพียงลายสองแล้วตกแต่งบริเวณขอบด้วยลายนกแก้วหรือลายสาม เวลาที่ใช้ในการสาน หากเป็นประเภท เขี่ยห่าง ในวันหนึ่งปราชญ์สามารถสานได้ประมาณ 2-3 ลูก

การเข้าขอบและตอกไฟ เมื่อसानจนเสร็จได้ขนาดที่ต้องการแล้วตัดตอกส่วนที่เหลือยาวอยู่ให้มีความยาวเท่ากันตลอดชิ้นงาน นำไม้ไผ่สำหรับทำขอบมาทาบประกบกันหน้าหลังพร้อมกับสอดตอกไฟรูดไปกับขอบ แล้วใช้เชือกไนลอนมัดทีละตอนจนกระทั่งรอบชิ้นงาน ในอดีตการมัดขอบนี้ใช้หวายน้ำ หวายเล็ก หรือหวายพน ซึ่งหาได้ตามริมขอบทุ่งนา แต่ปัจจุบันไม่มีให้เห็นอีกแล้ว เมื่อมัดเชือกจนเสร็จผูกให้แน่นแล้วตัดเชือกให้พอดีไม่ยาวจนเกินไปจากนั้นลงไฟบริเวณปลายเชือกที่ตัดเพื่อป้องกันเชือกคลายตัว

การตลาดงานจักสาน

งานจักสานของบ้านคอนตรอโดยเฉพาะเครื่องมือจับสัตว์น้ำมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของชาวประมงในกลุ่มน้ำปากพนัง ในอดีตมีชาวประมงจากหลายอำเภอมาสั่งซื้อเครื่องมือจับสัตว์น้ำจากที่นี่ แต่ปัจจุบันลดน้อยลงอย่างมาก งานจักสานที่สามารถขายได้เรื่อยมาคือ เขี่ยถี่ เขี่ยห่าง ไซ กระด้ง ซึ่งลูกค้ากลุ่มนี้เป็นชาวบ้านในแถบหมู่บ้านและร้านค้าริมถนนมารับซื้อไปขายหน้าร้าน เครื่องจักสานกลุ่มดังกล่าวหากเก็บรักษาคือหลังจากใช้งานแล้วต้องล้างน้ำให้สะอาดตากให้แห้งแล้วจึงนำไปเก็บจะสามารถใช้งานได้ถึงประมาณ 5 ปี ผลิตภัณฑ์อีกชนิดที่ขายได้ในยุคนี้คือ ไม้กวาดไม้ไผ่ ลูกค้าที่มาซื้อเป็นกลุ่มเลี้ยงวัวชนซึ่งต้องใช้กวาดจี้วัวเป็นประจำ ราคาขายด้ามละประมาณ 100 บาท รายได้ของปราชญ์ในปัจจุบันประมาณ 700-800 บาทต่อสัปดาห์

สถานการณ์งานจักสานบ้านคอนตรอที่กล่าวว่าลดลงอย่างรวดเร็วมีสาเหตุมาจาก 2 เงื่อนไขคือ หนึ่ง มีสินค้าทดแทน งานประเภทจักสานจากภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลางเข้ามาวางจำหน่ายอยู่เป็นจำนวนมากบริเวณตลอดริมสองฝั่งถนนสายนครศรีฯ-สงขลาช่วงชุมชนคอนตรอ สินค้าประเภทจักสานที่เข้ามามีลักษณะลวดลายสีสันสวยงาม มีราคาถูกกว่างานหัตถกรรมของชาวคอนตรอ อีกอย่างหนึ่งที่เข้ามาทดแทนงานจักสานคือสินค้าประเภทพลาสติกที่มีจำหน่ายตามตลาดทั่วไปซึ่งเมื่อเทียบราคากับงานหัตถกรรมแล้วมีราคาที่ต่ำกว่า มีความหลากหลายของการนำมาใช้ประโยชน์ และทั้งสองชนิดมีความสะดวกสบายในการซื้อหาไม่ต้องเสียเวลาในการจักสาน ด้วยราคา ความสวยงาม ความสะดวกสบายดังกล่าวทำให้สินค้าจักสานจากภาคอื่นและสินค้าพลาสติกถูกนำมาทดแทนงานจักสานของบ้านคอนตรอจนเกือบหมดสิ้น คงเหลือเพียงกลุ่มคนเล็กๆ หรือปราชญ์ชาวบ้านทั้ง 18 คนดังข้างต้นที่ยังคงสร้างงานจักสานใช้ในครัวเรือนต่อไป แต่ในปัจจุบันปราชญ์ทั้งหมดก็ยังไร้ผู้สืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าว เนื่องจากรานจักสานใช้เวลานาน ต้องฝึกจนมีความเชี่ยวชาญจึงจะสามารถจักสานได้อย่างมีคุณภาพ และราคาขายค่อนข้างสูงกว่าราคาสินค้าจากถิ่นอื่น รายได้ของปราชญ์ที่ยังคงจักสานส่งขายที่ร้านคำริมถนนอยู่ในขณะนี้มียาได้ประมาณ 2,000-4,000 บาทต่อเดือน เนื่องจากการผลิตใช้เวลานาน ในหนึ่งเดือนสามารถผลิตชิ้นงานออกมาได้เพียงไม่กี่ชิ้น แต่เป็นรายได้ที่ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีพอยู่ได้ ไม่ต้องเป็นภาระของลูกหลาน แต่อาจจะไม่เพียงพอสำหรับการเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นในการผลิตงาน

จักรสานสักขึ้นต้องใช้เวลาพอสมควร มีปริมาณชิ้นงานต่อเดือนน้อย อีกทั้งไม่สามารถแข่งขันด้านราคากับสินค้าอื่นได้ ทั้งหมดทำให้ความนิยมในการผลิตงานจักสานเพื่อใช้เองในครัวเรือนลดลง เช่นเดียวกับ การผลิตเพื่อจำหน่ายก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากคนรุ่นหลังเช่นกัน แต่หันไปใช้เวลาในการเรียนรู้เรื่องอื่นที่สามารถสร้างรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ทดแทน

สอง การทำลายไม้ไผ่สีสุก ผู้คนในคอนตรอส่วนมากเมื่อไม่มีความต้องการทำเครื่องจักสานด้วยตัวเองแล้วจึงละเลยในการอนุรักษ์ไม้สีสุกไว้สำหรับใช้ประโยชน์ ภายหลังจากการไม่ปลูกทดแทนแล้วยังตัดทำลายทิ้งเพื่อใช้ที่ดินขยายบ้านเรือนอีกด้วย ดังนั้นสถานการณ์ของไม้สีสุก หรือไผ่ชนิดอื่นๆ ของคอนตรอจึงแทบไม่มีให้เห็นเหมือนเช่นในอดีต กระทั่งปัจจุบันมีไผ่ให้เห็นเพียงเบาบางแถบริมทุ่งนาหรือที่ดินรกร้างไม่มีผู้คนอาศัยเท่านั้น ในบางครั้งการจักสานต้องหาซื้อไม้ไผ่จากหมู่บ้านใกล้เคียงมาเพิ่มเติม ทั้งที่การขยายพันธุ์ไม้สีสุกเป็นเรื่องที่ทำได้แต่ไม่มีพื้นที่ในการปลูก

ลักษณะเด่นของปราชญ์ที่ส่งผลต่อผู้คนและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น

ลักษณะโดดเด่นของปราชญ์งานหัตถกรรม

การวิจัยเรื่องงานหัตถกรรมไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาลักษณะเฉพาะตัวของปราชญ์ที่ส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบในชุมชน แต่ในระหว่างดำเนินงานวิจัยไปตามวัตถุประสงค์นั้นได้พบกับลักษณะพิเศษของปราชญ์ซึ่งมีความแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป และเป็นลักษณะสำคัญของบุคคลที่สะสมวิธีคิดแบบเรียบง่าย ใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิต มีนิสัยที่โดดเด่น 2 ประการคือ ประการแรก อารมณ์ดี มีความรู้รอบด้าน ประการที่สอง การเป็นนักจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ลักษณะอารมณ์ดี มีความรู้รอบด้าน เพื่อให้เห็นความชัดเจนของตัวอย่างอุปนิสัยของปราชญ์ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือคนที่มีอุปนิสัยอารมณ์ดี รักงานศิลปะมาแต่เดิมแล้วมาทำงานหัตถกรรม กลุ่มที่สองคือคนที่มาเปลี่ยนนิสัยภายหลังการทำงานหัตถกรรม กลุ่มแรกนี้ เช่น นายบุญเลิศ นาคบรรจง นายปิด ยะพงศ์ นายช่วย อ่อนคำ นายลับ แสงพุ่ม ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นบุคคลที่มีความเป็นศิลปินมาแต่เดิมคือ มีพรสวรรค์ด้านงานศิลปะที่โดดเด่นในกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกันในด้านการวาดรูป การแต่งกลอน การร้องเพลง การสร้าง มีอารมณ์ขัน ไม่มักโกรธ และมีเรื่องราวต่างๆ ที่แปลกใหม่ หรือข้อคิดในการดำเนินชีวิตมาเล่าเพิ่มเติมความรู้ให้ผู้อื่นฟังเสมอ ด้วยอุปนิสัยดังกล่าวจึงเป็นที่รักใคร่ของผู้คนที่รู้จัก ส่วนกลุ่มที่สองซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เพิ่งเปลี่ยนนิสัยภายหลังการทำงานหัตถกรรม เช่น นายสุทิน หนูดำ เป็นบุคคลที่แต่เดิมใจร้อน ตอนวัยรุ่นมักมีการแก้ปัญหาคด้วยการยกพวกตีกัน ในวัยทำงานก็ไม่สามารถเป็นลูกน้องใครได้ เพราะไม่ชอบให้ใครสั่ง ชอบคิดด้วยตัวเอง เมื่อได้หันมาทำงานหัตถกรรมหลายปีก็พบว่าสามารถยอมรับความเห็นต่างของผู้อื่นได้โดยไม่โกรธ เช่น เมื่อระยะแรกของการแกะสลักรากไม้ตะเคียนมีเพื่อนบ้านมาต่อว่าเพราะเสียงดังและเพื่อนบ้านกลัวผีไม้ตะเคียน แต่คุณสุทินก็ไม่ได้โต้แย้งเพียงแต่ย้ายออกมาหาที่อยู่ใหม่แทน เป็นต้น ลักษณะทั้งหมดที่กล่าวมานับว่าเห็นได้ชัดจากผู้ที่ปราชญ์ทุกคนซึ่งมักไม่พบ

เห็นในกลุ่มบุคคลต่างๆ ไป อีกทั้งปราชญ์ทั้งหมดมักมีความรู้ในการใช้ชีวิตที่สามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้คนได้รอบด้าน

อีกลักษณะคือการเป็นนักจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแสดงออกที่เห็นชัดเจนคือปราชญ์ทุกท่านมีการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัด ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และไม่ตัดทำลายป่า การใช้ต้นไม้ในการสร้างงานหัตถกรรมหากลองเทียบเป็นจำนวนต้นแล้วปราชญ์ท่านหนึ่งใช้ต้นไม้เพียง 1 ต้นสำหรับการสร้างงานหัตถกรรมในเวลา 3 ปี และไม้ที่นำมาสร้างงานหัตถกรรมส่วนมากเป็นการหาซื้อเศษไม้จากร้านรับซื้อฟืน หรือซื้อจากชาวบ้านที่บังเอิญขุดพบรากไม้ตะเคียนในขณะปรับปรุงที่ดินทำการเกษตร หรือบางท่านใช้วิธีการถากเศษไม้เพียงบางส่วนมาจากลำต้นแล้ว จะเห็นว่าไม่มีการตั้งหน้าตั้งตาในการกว้านซื้อไม้มาสร้างงานหัตถกรรมแต่จะใช้ไม้เพียงเศษเหลือทิ้งที่ชาวบ้านไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นได้ บางท่านใช้พื้นที่บริเวณบ้านปลูกต้นไม้ใช้สอยเต็มพื้นที่ไม่ปล่อยให้บริเวณบ้านว่างเปล่าเช่นบ้านเรือนของคนทั่วไป ในการนำไม้มาใช้ประโยชน์ในงานหัตถกรรมนั้นต้องคำนึงถึงความคุ้มค่ามากที่สุด ปราชญ์ทุกคนล้วนนำทรัพยากรธรรมชาติซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นไม้มาใช้ประโยชน์ได้หมดทุกส่วน แม้แต่ส่วนที่ถากออกเป็นขี้เลื่อยหรือเป็นเกล็ดไม้ก็ยังสามารถนำมาเป็นเชื้อเพลิงหรือเป็นปุ๋ยได้

เงื่อนไขจากการทำงานหัตถกรรมที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของปราชญ์

สำหรับคำอธิบายว่าทำไมคนทำงานหัตถกรรมจึงมีอุปนิสัยแบบนั้นก็อาจจะอธิบายได้ดังนี้ เงื่อนไขของการเป็นคนอารมณ์ดี มีความรู้รอบด้าน คือ ด้วยนิสัยส่วนตัวดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วว่าส่วนมากผู้ที่หันมาทำงานหัตถกรรมส่วนหนึ่งมาจากความสามารถเฉพาะตัวที่ติดตัวมาด้านศิลปะ ขับร้องดนตรี การใช้ชีวิตอยู่กับเรื่องเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทำให้เป็นผู้ที่อารมณ์ดี ส่วนเงื่อนไขที่ทำให้มีความรู้รอบด้านนั้นเป็นได้ว่าในระหว่างการทำงานหัตถกรรมที่บ้าน บ้านปราชญ์กลายเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ของผู้คนหลากหลาย เพราะคนที่มาสั่งทำงานหัตถกรรมมีทั้งคนในชุมชนและคนต่างถิ่นและมักจะไม่ได้มาสั่งแล้วกลับมักมานั่งรอคู่วิธีทำพร้อมกับคุยเรื่องต่างๆ และในหนึ่งวันมักมีคนที่มาสั่งทำงานหัตถกรรมหลายคนที่ได้มาพบปะกันที่บ้านปราชญ์ หรือหากในวันที่ไม่มีใครมาสั่งงานแต่ก็มีเพื่อนบ้านมานั่งล้อมวงคุยแลกเปลี่ยนกับปราชญ์ในทุกเรื่อง ทั้งเรื่องในครอบครัว เรื่องการทำมาหากิน เรื่องดินฟ้าอากาศ เรื่องการเมืองท้องถิ่น เรื่องในชุมชน บางครั้งบ้านปราชญ์จึงเป็นสถานที่ประชุมย่อยๆ ในบางเรื่องแล้วแต่ว่าใครจะเปิดประเด็นอะไรของวันนั้นๆ การได้ยินได้ฟังมาก และการแสดงความเห็นของตัวเองต่อปัญหาหรือเรื่องราวต่างๆ ที่หลากหลายและนานวันเข้าจึงเป็นการสะสมประสบการณ์การคิด และมีมุมมองในการอธิบายปัญหาที่มากกว่าบุคคลทั่วไป ทำให้ปราชญ์งานหัตถกรรมมักเป็นที่ปรึกษาทางความคิดของชาวบ้านในชุมชนด้วย และกลุ่มที่เป็นปราชญ์งานหัตถกรรมเหล่านี้เองที่ส่วนใหญ่เป็นแกนนำในการริเริ่มคิดทำงานที่สร้างสรรค์ชุมชน

เรื่องการเป็นนักจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มาจากการที่การทำงานหัตถกรรมนั้นต้องใช้ ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นเป็นวัสดุหลักในการผลิต การคลุกเคล้าอยู่กับต้นไม้ตลอดมาทำให้รู้ ว่า ต้นไม้ในท้องถิ่นส่วนมากเป็นไม้ที่เจริญเติบโตขึ้นมาเองโดยธรรมชาติไม่มีใครปลูกไว้ และไม้แต่ละ ชนิดที่นำมาใช้ในงานหัตถกรรมต้องมีอายุเหมาะสมส่วนมากต้องอายุมากพอสมควร เช่น ไม้สักต้องมี อายุ 2-3 ปี หรือไม้ตะเคียน ไม้ขนุน ไม้หว้า ต้องมีอายุประมาณ 15-20 ปี เป็นต้น ซึ่งตามธรรมชาติของไม้ ท้องถิ่นของที่นี่จะขยายพันธุ์ด้วยการงอกขึ้นมาเองเรื่อยๆ และการงอกเองโดยธรรมชาตินี้ก็ต้องอาศัย ระบบนิเวศที่สมบูรณ์จึงจะทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้ตามปกติ การเลือกไม้จึงเลือกไม้อายุมากมาใช้ แต่พอดีเพื่อรอให้ไม้อายุน้อยเติบโตขึ้นมาแทนที่ทันกับการใช้ประโยชน์ หากนำไม้ดังกล่าวมาใช้มาก เกินไปก็จะทำให้หมดไปอย่างรวดเร็ว ทั้งยังต้องอนุรักษ์ไม้อื่นๆ ที่อยู่ในระบบนิเวศให้คงอยู่อย่างอุดม สมบูรณ์เพื่อเอื้อต่อการเจริญเติบโตดังกล่าว ในขณะที่ในสถานการณ์ปัจจุบันมีการตัดไม้ทุกประเภททุก ขนาดขายเป็นไม้ฟืนเป็นภัยคุกคามการทำลายป่าเพิ่มเข้ามาเร่งการทำลายป่าให้หมดเร็วขึ้น ความรู้เช่นนี้ ทำให้ปราชญ์ตระหนักดีว่าการนำไม้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ย่อมต้องใช้เพียงส่วนที่ไม่ต้องตัดลำต้น หรือหากมีความจำเป็นต้องตัดลำต้นก็เลือกที่จะนำไม้ทั้งต้นมาใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด เช่นกรณีของ การทำเรือขุด เป็นงานที่ต้องใช้ไม้ตะเคียนทั้งต้นมาขุดเนื้อไม้ออกให้เหลือเพียงลำเรือที่ต้องการ แต่ ปัจจุบันมักไม่ทำเรือขุดอีกแล้วแต่หันมาผลิตเป็นงานต่อเรือซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ไม้ได้ทั้งหมดแทบ ไม่ต้องมีส่วนใดต้องทิ้ง ความรู้เรื่องข้อจำกัดของทรัพยากรและการเป็นผู้ใช้งานโดยตรงนี้เองทำให้ ปราชญ์เห็นความสำคัญ เฝ้าติดตามสถานการณ์ของทรัพยากรในท้องถิ่น และเป็นกำลังสำคัญในการพูด เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้แก่คนในชุมชนตามโอกาสที่เหมาะสม

การตัดสินใจของปราชญ์ในการเลือกผลิตงานหัตถกรรม

ปราชญ์แต่ละท่านล้วนมีความสามารถในทุกแขนง ไม่เฉพาะแขนงใดแขนงหนึ่งเท่านั้น เพียงแต่การสืบทอดเพื่อเป็นอาชีพของตัวเองนั้นต้องเลือกเฉพาะแขนงที่ตนเองมีความพร้อมทั้ง แรงงาน เงินทุน และความสามารถในการจัดการตลาด

ความพร้อมในด้านแรงงาน ในที่นี้คือแรงงานของปราชญ์หรือแรงงานในครอบครัวที่ใช้สร้าง ผลงาน หากเป็นงานดีเลิศจะต้องใช้แรงอย่างหนัก ผู้เป็นช่างดีเลิศต้องเป็นคนที่อยู่ในวัยหนุ่มหรือวัย กลางคนจึงจะสามารถทำงานดีเลิศได้ จึงเห็นว่าปราชญ์ที่อยู่ในวัยชรามักหันเหมาสร้างผลงาน แกะสลัก หรือไม่อย่างนั้นก็ยังคงอยู่ในงานดีเลิศต่อไป แต่เป็นแรงงานชั้นครูที่ไม่ต้องลงแรงดีเองเพียง ช่วยถ่ายทอดความรู้ให้ลูกหลานเป็นช่างแทน หากครอบครัวไหนไม่มีแรงงานรุ่นหลังมาสืบทอดก็ต้อง ยุติการดีเลิศของครอบครัวนั้นไป เพราะฉะนั้นการตัดสินใจสร้างงานหัตถกรรมนั้นเรื่องแรงงานตัวเอง และแรงงานครอบครัวเป็นเรื่องสำคัญอันดับต้นๆ

ความพร้อมด้านเงินทุน มีความสำคัญในการตัดสินใจเลือกสร้างงานหัตถกรรมเช่นกันเพราะงานหัตถกรรมทุกแขนงล้วนต้องมีการลงทุนซื้อเครื่องมือ อุปกรณ์ และวัสดุสิ้นเปลืองอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งต้องมีเงินทุนสำหรับซ่อมแซมเครื่องมือที่ชำรุดในบางช่วง งานหัตถกรรมที่ลงทุนน้อยก็จะมีผู้ที่สามารถลงมือทำมาก เห็นได้จากงานหัตถกรรมของบ้านคอนตรอที่มีการลงทุนน้อยที่สุดคือ งานจักสาน มีวัสดุสิ้นเปลืองที่ต้องซื้อบ่อยครั้งคือเชือกไนลอน และไม้ไผ่สีสุกในบางช่วงที่ของตัวเองขาดแคลนเมื่อใช้เงินทุนน้อยจึงมีผู้ที่สามารถลงทุนทำงานจักสานได้มากกว่าสาขาอื่นดังจะเห็นว่าผู้ทำงานจักสานของบ้านคอนตรอมีจำนวนถึง 18 คน ซึ่งมากกว่างานตีเหล็กและงานแกะสลักไม้

ความพร้อมด้านการจัดการตลาด เป็นสิ่งสำคัญอย่างมากในการทำงานหัตถกรรมเพื่อสร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว การตลาดของงานหัตถกรรมแต่ละอย่างแตกต่างกัน หากเป็นงานหัตถกรรมที่นำไปใช้ประโยชน์ในครัวเรือนหรือประกอบอาชีพ เช่น งานจักสาน งานตีเหล็ก งานต่อเรือ มักมีการจัดการตลาดด้วยตัวเองคือลูกค้าที่มาสั่งทำบอกต่อๆ กันถึงคุณภาพงานที่ดีกว่าที่อื่น ลูกค้าของงานหัตถกรรมดังกล่าวนี้จึงมักเป็นลูกค้าประจำ ปราชญ์ที่ทำงานด้านนี้จึงมักเป็นทายาทสืบทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ที่มีฐานลูกค้าประจำอยู่แล้ว เมื่อเข้ามาทำงานก็สามารถมีตลาดที่มั่นคงได้ทันทีไม่ต้องหาลูกค้าสำหรับงานหัตถกรรมที่ใช้สำหรับตกแต่งบ้านเรือน ซึ่งก็เป็นงานแกะสลักไม้ ลักษณะเฉพาะของการจำหน่ายสินค้าประเภทนี้คือความหลากหลายของผลงานที่จะเป็นสิ่งดึงดูดให้ลูกค้าเข้ามาเลือกซื้อ งานนี้จำเป็นต้องมีพ่อค้าคนกลางที่ทำหน้าที่รวบรวมชิ้นงานที่หลากหลายทั้งจากผลงานหัตถกรรมของทุกภาคทุกประเภท หรือทำหน้าที่ติดต่อลูกค้าเฉพาะกลุ่ม หรือปราชญ์ต้องทำหน้าที่นั้นเองด้วยการวางจำหน่ายหน้าร้านให้มีลูกค้าสนใจผลงานแล้วติดต่อเข้ามาเองและขยายตลาดต่อจากลูกค้าเหล่านั้นอีกทีหนึ่ง ดังนั้นการจัดการตลาดนับเป็นเรื่องที่มีความจำเพาะเฉพาะงาน เป็นปัจจัยอย่างหนึ่งสำหรับการตัดสินใจเลือกทำงานหัตถกรรมของปราชญ์

ตัวอย่างของการตัดสินใจเลือกงานหัตถกรรมของปราชญ์บางท่าน เช่น นายช่วย อ่อนคำ มีความสามารถในการต่อเรือ และเรือขุด ทั้งยังมีความสามารถในการตีเหล็กถึงขั้นได้รับรางวัลระดับจังหวัด เช่น รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 การประกวดพริ้วบ้อง กองประกวดและแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานประเพณีเทศกาลเดือนสิบ ประจำปี 2551 รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดพริ้วบ้อง กองประกวดและแข่งขันหัตถกรรมพื้นบ้าน งานประเพณีเทศกาลเดือนสิบ ประจำปี 2553 แต่งานหัตถกรรมหลักที่เลือกทำเพื่อสร้างรายได้คืองานต่อเรือ เนื่องจากสืบทอดความรู้มาแต่บรรพบุรุษ มีแรงงานในครัวเรือนที่สามารถทำงานต่อเรือได้หลายคน และมีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอสำหรับการลงทุนวัสดุสิ้นเปลืองได้ อีกทั้งท่านยังมีทำเลบ้านติดถนนที่สามารถทำเป็นหน้าร้านวางจำหน่ายเรือได้สะดวก มีผู้คนผ่านไปมาแวะซื้อได้ตลอดเวลา อีกทั้งมีลูกค้าประจำที่บอกต่อเรื่องคุณภาพเรือที่ใช้เป็นเรือแข่งได้อย่างดีเยี่ยม เป็นการตลาดที่ท่านสามารถจัดการได้เองในครัวเรือน

หรือกรณีของนายบุญเลิศ นักบรรจง สามารถตีเหล็ก จักสาน และแกะสลักไม้ โดยงานหัตถกรรมทุกประเภทที่กล่าวมาท่านสามารถทำได้อย่างเชี่ยวชาญ แต่เลือกงานแกะสลักไม้เป็นหลัก เนื่องจากไม่มีแรงงานครัวเรือนมากพอที่จะตีเหล็กได้มีแรงงานเพียงคนเดียว ทางด้านเงินทุนนั้นมีเพียงพอที่จะหมุนเวียนซื้อวัสดุได้ จึงเลือกงานแกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมที่สร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว แต่งานแกะสลักไม้ที่เลือกทำเป็นพิเศษคือ เหล็กขูด เนื่องจากท่านสามารถติดต่อกับตลาดได้โดยตรงไม่ต้องมีหน้าร้านของตัวเองซึ่งก็ไม่ถนัดในการจัดการ ท่านเพียงแค่ผลิตแล้วขายส่งให้กับร้านค้าประจำซึ่งร้านค้าก็ทำหน้าที่ด้านการตลาดได้อย่างเชี่ยวชาญอยู่แล้ว

สรุป

ภูมิปัญญางานหัตถกรรมที่ยังคงเหลืออยู่ในบ้านคอนตรอกคือ งานแกะสลักไม้ งานต่อเรือ งานตีเหล็ก งานจักสาน สามารถสรุปสถานการณ์ของงานหัตถกรรมทั้งหมดได้ 3 ข้อดังนี้คือ

1. ความรู้ในการสร้างงานหัตถกรรม ผลงานหัตถกรรมที่ยังคงผลิตอยู่ในปัจจุบันล้วนแต่มีวิธีการที่เหมือนเดิมจากรุ่นบรรพบุรุษ หากจะมีเปลี่ยนแปลงบ้างก็เป็นบางขั้นตอนที่เปลี่ยนไปตามการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ประหยัดเวลามากขึ้น งานที่ปรับเปลี่ยนในลักษณะนี้ได้แก่ งานตีเหล็ก งานแกะสลักงานต่อเรือ เครื่องมือที่เปลี่ยนได้แก่ การใช้เครื่องตัดเหล็กไฟฟ้าแทนการใช้สากตัดเหล็กในกรณีที่เหล็กมีขนาดใหญ่ การใช้เครื่องเชื่อมไฟฟ้าแทนการใช้น้ำประสานทองในการบัดกรีเหล็กในงานตีเหล็ก การใช้เครื่องซอกลงแทนการใช้ขวานถากไม้ในงานต่อเรือ การใช้เครื่องเจาะรางหมากขุมแทนการขุดด้วยสิ่ว การใช้เลื่อยยนต์หรือเลื่อยไฟฟ้าตัดไม้แทนการใช้เลื่อยมือในขั้นตอนการตัดไม้ขนาดใหญ่ให้เล็กก่อนนำมาขึ้นรูป ทั้งหมดเป็นการปรับเปลี่ยนการใช้ภูมิปัญญาแบบเดิมมาเป็นความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับเครื่องมือที่ทันสมัย ใช้งานสะดวก ทำให้ขั้นตอนที่ยุ่งยากและใช้เวลานานสามารถทำได้ง่ายและได้ผลงานมากขึ้นด้วย

แต่สำหรับงานจักสานนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจากเดิมเลยเนื่องจากเป็นงานที่ใช้เครื่องมืออย่างง่ายไม่ถี่ขึ้น และหากต้องปรับเปลี่ยนบางชิ้นที่มีขายในท้องตลาดแล้วก็คือ เครื่องเหลาดอก ซึ่งมีราคาสูงมากชาวบ้านซึ่งทำในลักษณะครัวเรือนไม่มีการรวมกลุ่มก็ไม่มีเงินลงทุน

2. การปรับเปลี่ยนลักษณะผลงานหัตถกรรม ในการผลิตชิ้นงานหัตถกรรมนั้นได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ได้แก่ การตีเหล็กได้ตามความต้องการที่เพิ่มขึ้นจากเดิมคือเหล็กแท่งปาล์ม ซึ่งแต่เดิมไม่มีพืชเศรษฐกิจนี้ไม่เคยมีใครสั่งผลิตแต่ในยุคหลังเมื่อพืชชนิดนี้แพร่หลายในพื้นที่ก็มีการสั่งผลิตเหล็กแท่งปาล์มอย่างต่อเนื่อง การต่อเรือให้สอดคล้องกับตลาดที่หลากหลายมากขึ้น แต่เดิมลูกค้าที่มาสั่งต่อเรือมักเป็นเรือขนาดใหญ่ไว้ใช้งานในน้ำ แต่ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนการต่อเรือให้มีขนาดเล็กลงเป็นเรือสำหรับวางแสดงในการจัดสวน หรือการจัดแสดงสินค้าในร้านอาหาร เหล่านี้ก็เป็น การปรับความรู้ของภูมิปัญญาที่สามารถสร้างเครือข่ายลูกค้าได้กว้างมากขึ้น

ด้วยเงื่อนไขของการปรับเปลี่ยนผลงานให้ทันสมัยตามเหตุการณ์ทำให้งานหัตถกรรมคอนตรอยังคงมีทั้งกลุ่มลูกค้าประจำและลูกค้าทั่วไปที่ผ่านร้านแวะเยี่ยมชมและซื้อหาอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มียานหัตถกรรมที่ค่อนข้างเสียเปรียบงานหัตถกรรมจากถิ่นอื่นคือ งานจักสาน ที่นับวันมีผลงานจักสานจากต่างถิ่นที่ผลิตขึ้นจากเครื่องจักรที่สามารถผลิตได้ปริมาณมากมีสีสันและรูปแบบที่ดึงดูดลูกค้าได้มากกว่ามาวางจำหน่ายควบคู่ไปกับงานจักสานของบ้านคอนตรอยทำให้จำหน่ายผลงานจักสานของคอนตรอยได้น้อยลงกว่าแต่เดิม

3. การสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในครอบครัวไม่มีบุคคลจากครอบครัวอื่นเข้ามาเรียนรู้เพื่อสืบทอดเพิ่มเติม อีกทั้งการสืบทอดแบบรุ่นสู่รุ่นก็ยังมีความเสี่ยงที่คนรุ่นลูกจะไม่สืบทอด ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์ของปราชญ์ปัจจุบันส่วนมากมีอายุในช่วง 45-80 ปี มีคนที่อายุน้อยที่สุดคือ 29 ปีซึ่งกำลังเรียนรู้ภูมิปัญญางานดีเหล็ก แต่เมื่อมองภาพรวมก็ยังคงน่าเป็นห่วงว่าภูมิปัญญาของบางครอบครัวจะสูญหายไป

เหตุผลที่มีการสืบทอดภูมิปัญญางานหัตถกรรมน้อยมี 2 ประการแรกคือ ความยากของการฝึกฝน แม้จะมีเครื่องมือที่ทันสมัยเข้ามาช่วยในบางขั้นตอน แต่ทั้งนี้ก็มีอีกหลายส่วนที่ต้องใช้ทักษะจากการฝึกฝนส่วนตัวประกอบด้วย การฝึกทักษะต้องใช้ทุ่มเทเป็นเวลานานจึงจะสามารถสร้างผลงานที่มีมูลค่าได้สักชิ้น ประการที่สอง งานหัตถกรรมต้องทำงานอยู่กับบ้านตลอดเวลาซึ่งคนรุ่นหลังมักมีความต้องการที่สวนทางกันคือต้องการออกไปหาประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างไปจากชีวิตในวัยเด็กและมักออกจากบ้านไปอยู่ที่ห่างไกลจากบ้าน เลือกทำงานที่ใช้ความสามารถจากการเรียนรู้ทางวิชาการอยู่ในภาคอุตสาหกรรมหรือภาคบริการซึ่งทำให้มีรายได้ทันทีไม่ต้องรอฝึกฝนฝีมืออีก และได้ใช้ชีวิตในเมืองแบบที่ต้องการ

หากใช้ข้อมูลปัจจุบันในการอธิบายถึงเรื่องการสืบทอดภูมิปัญญาก็มีความน่ากังวลถึงการขาดผู้สืบทอดภูมิปัญญางานหัตถกรรมของบางครอบครัว

บทที่ 4

ทรัพยากรธรรมชาติในงานหัตถกรรมของบ้านดอนตรอ

ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่ศึกษาเป็นที่ราบ หากแบ่งพื้นที่ออกโดยถนนทางหลวงเส้น นครศรีธรรมราช-สงขลา มีการตั้งบ้านเรือนในทิศเหนือ-ใต้ตลอดริมสองฝั่งถนน พื้นที่ตลอดเส้นนี้เป็น ดอนเนินทรายมีต้นมะพร้าวและต้นตะเคียนปกคลุมหนาแน่น ถัดลงมาทางด้านตะวันตกของแนว ตะเคียนเป็นพื้นที่ทำการเกษตรของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นปาล์มน้ำมัน ถัดลงมาจากสวนปาล์มน้ำมันคือ ป่าพรุ เป็นป่าสงวนแห่งชาติมีลักษณะเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำมีสภาพดินเปรี้ยวเป็นแหล่งอาศัยของสัตว์น้ำนานา ชนิด เป็นแหล่งเจริญเติบโตตามธรรมชาติของป่าเสม็ด และมีต้นไม้อื่นที่เจริญเติบโตตามธรรมชาติ อีกหลากหลายชนิด ทางด้านทิศตะวันออกของถนน เป็นโซนทำนามีพรรณไม้หลากหลายชนิดทั้งที่งอก ขึ้นเองตามธรรมชาติและปลูกขึ้นใหม่เพื่อใช้สอยดังจะได้กล่าวถึงต่อไป ทรัพยากรธรรมชาติสำคัญที่ นำมากล่าวถึงครั้งนี้กล่าวถึงพรรณไม้ที่มีในป่าพรุ โซนทำนา และบริเวณที่ตั้งบ้านเรือนที่สามารถนำมา สร้างงานหัตถกรรมได้

ป่าพรุ เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของไม้หลากหลายชนิดส่วนมากทุกชนิดสามารถนำมาสร้างงาน หัตถกรรมได้ทั้งสิ้น ชาวบ้านจำแนกไม้ในป่าพรุออกเป็นไม้เนื้อแข็ง ไม้เนื้ออ่อน หวายและเถาวัลย์ ไม้ เนื้อแข็งประกอบด้วย *เสม็ด* ชาวบ้านรู้จักนำมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่อดีตนับเป็นไม้ที่เนื้อดีที่สุดในการ นำมาเป็นส่วนประกอบของบ้านเป็นวงกบประตู หน้าต่าง *หว้า* ในอดีตนำมาใช้ทำครกสีเพราะมี คุณสมบัติในการแตกตัวเป็นฝุ่นไม่แตกเป็นเส้น *คอแห้ง นน* ลักษณะของเนื้อไม้มีความแข็งเมื่อเสียดสี เกิดการเหี้ยนน้อยทนแดดทนฝนจึงเป็นไม้ที่นิยมนำมาทำคันไถ *ตะเคียนทอง* เป็นไม้ที่งอกขึ้นเองตาม ธรรมชาติตลอดแนวดอนเนินทรายและนับเป็นไม้ประจำถิ่นที่พบเห็นได้มากกว่าไม้ชนิดอื่น ตั้งแต่อดีต มาจนถึงปัจจุบันไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่ใช้ทำเรือขุด ต่อเรือ และใช้แกะสลักได้ดี นอกจากต้นไม้ที่กล่าวมา ดังข้างต้นแล้วยังมีชนิดไม้ที่ฝังอยู่ใต้ดินด้วยคือ *รากตะเคียนทอง* ซึ่งได้ล้มตายเป็นจำนวนมากจากพายุได้ ฝุ่นแะเรียตเมื่อปี 2505 และฝังลึกอยู่ใต้ดินเมื่อมีคนขุดเพื่อใช้ที่คนปลูกไม้ชนิดอื่นหรือเมื่อมีน้ำท่วมหนัก รากตะเคียนที่ฝังอยู่ก็โผล่ขึ้นมาให้เห็น ในอดีตนับเป็นไม้ที่ไม่มีมูลค่าผู้คนนำมาก่อไฟไถ่ขุยมะพร้าว แต่ใน ยุคปัจจุบันถูกนำมาใช้แกะสลักเป็นเฟอร์นิเจอร์จึงทำให้รากไม้ตะเคียนเกิดมีมูลค่ามีการขุดหาและซื้อ ขายกัน ประเภทไม้เนื้ออ่อนประกอบด้วย *เคียว* เป็นไม้โตเร็ว *กระท่อมขี้หนู* มีใบใหญ่มากคล้ายตะกู ยักษ์เนื้อไม้มีสีเหลือง สามารถนำมาสร้างบ้านได้แต่ต้องเป็นส่วนประกอบที่ไม่โดนแดดไม่โดนฝน เช่น ใช้เป็นไม้คาน นอกจากนี้ยังมี *คว้น* และ *กระท่อมนา* มีลักษณะคล้ายกระท่อมที่กินใบแต่มีขนาดใบที่ เล็กกว่า ประเภทเถาวัลย์ ประกอบด้วย *ย่านลิเภา* ชาวบ้านมักเรียกว่าไม้ขยะ มีอายุยืนนาน มีสามชนิดคือ ลิเภาเขา คล้ายกับลิเภาใหญ่แต่ไม่ค่อยนิยมใช้เพราะเส้นใหญ่และแข็งใช้งานยาก ลิเภาใหญ่ เนื้อนุ่ม

เหนียวให้สีสวยงามมากเถาเป็นสีทองอมดำอมน้ำตาลขึ้นอยู่กับอายุหากแก่มีสีน้ำตาล อายุปานกลางเป็นสีทอง อายุอ่อนลงมาเป็นสีเขียวอมทอง ลิเกาหอยอง เถาเป็นสีดำ นอกจากลิเกาแล้วยังมี เตาให้ มันแดง ทั้งหมดเป็นเถาวัลย์ที่มีความเหนียว คงทน มักใช้เป็นเชือกล่ามวัว ย่านคด เป็นเถาวัลย์ที่นำรากมาใช้งาน แทนหวาย กระบูด งอกขึ้นเองลำต้นกลมอยู่รวมกันเป็นพุ่ม ในอดีตมีการนำมาสานเป็นเสื่อ ปัจจุบัน กระบูดยังมีอยู่เป็นจำนวนมากแต่ผู้คนไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์ ประเภทหวายประกอบด้วย หวายน้ำ หวายลิง มักไม่ค่อยนิยมนำใช้เนื่องจากไม่ทนหากใช้ก็เป็นงานเบาๆ เช่นการมัดเสื่อ ใช้งานได้ประมาณปี สองปีก็พัง หวายขม อาศัยอยู่ในน้ำ

โชนนา มีพรรณไม้ที่ปลูกขึ้นเพื่อเป็นไม้เศรษฐกิจได้แก่ จามจุรี(ก้ามปู มะขามหวาน ฉำฉา) ส้ม แดง เทียม(สะเดา) กระถินณรงค์ กระถินเทพา มีกระจายอยู่ทั่วไปในโชนนาซึ่งทั้งหมดสามารถนำส่วนกิ่ง ก้าน และลำต้นมาสร้างงานหัตถกรรมได้แต่ที่นิยมนำมาใช้มากที่สุดคือจามจุรี

บริเวณที่ตั้งบ้านเรือนเป็นอีกที่หนึ่งที่เป็นที่อยู่อาศัยของทรัพยากรที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม นั่นก็คือ ไม้ ในอดีตทุกบ้านต้องปลูกไม้เพื่อไว้ใช้ประโยชน์ในการทำเครื่องใช้ไม้สอยภายในบ้าน ไม้ที่มี ในอดีตคือ ไม้สีสุก ไม้ลำลอก ไม้กำหั้น ไม้ตง ไม้รวก ทั้งหมดดังกล่าวมีชนิดที่นิยมนำมาใช้ทำเครื่องใช้ไม้ สอยสองชนิดคือ ไม้สีสุก นิยมปลูกไว้บริเวณบ้านลักษณะการงอกเป็นกอใหญ่เบียดกันหนาแน่น อีกทั้ง กิ่งและแขนงมีหนามแหลมคมทำให้ยากต่อการตัดและเมื่อตัดมาแล้วต้องตกแต่งแขนงออก แต่เป็นที่ นิยมนำมาใช้ประโยชน์มากที่สุดเนื่องจากเนื้อไม้หนาเหนียวทนทาน ที่นิยมนำใช้ประโยชน์รองลงมาคือ ไม้ลำลอก มักงอกขึ้นเองบริเวณเนินสันทรายตลอดถนนเส้นนครศรีฯ-สงขลา ลำต้นตรงไม่มีหนาม ลักษณะการงอกไม่กระจุกตัวกันแน่นเข้าไปตัดง่ายและง่ายต่อการนำมาใช้ประโยชน์แต่ในแง่ความ คงทนน้อยกว่าไม้สีสุก ทั้งสองชนิดดังกล่าวไม่นิยมรับประทานหน่อ ส่วนไม้ชนิดอื่นคือไม้กำหั้น ไม้ ตง ไม้รวก งอกอยู่กระจัดกระจายทั่วไปจำนวนไม่มาก ในระยะหลังเมื่อมีการขยายครัวเรือนมากขึ้น ไม้ ถูกตัดทำลายทิ้งเพื่อใช้พื้นที่เป็นที่อยู่อาศัยมากขึ้น ประกอบกับการใช้ประโยชน์จากไม้ ไม้ลดลงอย่างมาก ผู้คนหันไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ จากข้างนอกทดแทนการประดิษฐ์สร้างเองจึงทำให้ ไม้ลดจำนวนลง อย่างมากจนแทบไม่เหลือให้เห็น มีเหลืออยู่บ้างก็แถบบริเวณที่รกร้างไม่มีการตั้งบ้านเรือน หรือบริเวณ ริมทุ่งนาที่อยู่ไกลบ้านออกไป

ทรัพยากรธรรมชาติที่ได้กล่าวถึงข้างต้นมีเพียงไม่กี่ชนิดที่ชาวคอนตรอนนำมาสร้างงาน หัตถกรรมอย่างจริงจังและมีการสืบทอดมาถึงรุ่นปัจจุบัน ส่วนใหญ่ถูกทดแทนด้วยงานหัตถกรรมจาก ถิ่นอื่นที่มีราคาถูก มีสีสวยงดงาม มีหลากหลายแบบและไม่เสียเวลาทำ ดังนั้นงานหัตถกรรมที่จะนำ มา กล่าวถึงครั้งนี้จึงมีเพียงชิ้นงานที่ยังคงสืบทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันซึ่งมีปราชญ์ของงานแต่ละประเภท ยังสามารถถ่ายทอดขั้นตอนการทำได้ มีดังนี้

ไผ่สีสุกในงานจักสาน

อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าไผ่สีสุกมีความเหนียวคงทนดังนั้นชาวคอนตรอจึงใช้ไผ่สีสุกมากกว่าไผ่ชนิดอื่นๆ ในการนำมาจักสานเครื่องมือเครื่องมือใช้สอย และประโยชน์อีกอย่างหนึ่งที่ชาวคอนตรอนำมาใช้คือเป็นกระบอกข้าวหลาม

ถิ่นอาศัยของไผ่สีสุกมักงอกขึ้นมาเองตามบริเวณบ้านและริมทุ่งนาในดิน ลักษณะลำต้นเป็นข้อปล้องมีหนามตลอดคัน ลำต้นเปียดกันแน่นรวมกันเป็นกอ ชาวบ้านเรียกกอไผ่ว่า “ไฟ” ในการใช้งานต้องตัดลำต้นส่วนที่สูงขึ้นมาเหนือพื้นประมาณเสมอกอหรือเสมอสีรษะเพราะไม่สามารถก้มเปิดหนามลงไปตัดถึงด้านล่างได้ การตัดต้องใช้ขวานแล้วเลาหนามออกด้วยพร้าหรือมีด

การนำไผ่สีสุกมาใช้งานต้องให้เหมาะสมกับอายุของไผ่ การนำมาจักสานต้องใช้ไผ่ที่มีอายุช่วง 2-3 ปี สีของลำต้นเป็นสีเทา เนื้อไม้มีความเหนียวและอ่อนดัดได้ง่ายเหมาะกับการจักสาน แต่หากเลยอายุนี้ไปแล้วคือมีอายุมากกว่า 3 ปี สีของลำต้นมีสีโทนแดง เนื้อไม้แข็งแรงดัดให้เป็นรูปได้ยาก ไม่สามารถทำงานจักสานได้ แต่มีประโยชน์ในการนำมาทำเป็นขอบของงานจักสานหรือทำเฟอร์นิเจอร์ และหากไผ่มีอายุน้อยกว่า 2 ปี สีของลำต้นเป็นสีเขียว เนื้อไม้อ่อนมากไม่สามารถนำมาจักสานได้ เพราะจะทำให้ไม้หักงอ ไผ่ที่อายุขนาดนี้เหมาะอย่างยิ่งสำหรับการทำกระบอกข้าวหลาม

ปัจจุบันไผ่สีสุกยังคงหาได้ตามบริเวณริมทุ่งนาถัดจากบริเวณบ้านออกไปไม่กี่ไกล แต่ก็มีปริมาณน้อยลงมากเมื่อเทียบกับในอดีตดังนั้นในช่วงหลังมานี้มักต้องซื้อหาจากพื้นที่ใกล้เคียงด้วยในราคาลำละ 40-50 บาท

งานจักสานที่ทำจากไผ่สีสุกสามารถแบ่งออกเป็น 2 หมวดหลักคือ 1)เครื่องมือจับสัตว์น้ำ ได้แก่ เขยถี่ เขยหาง ข้อง แตรง สุ่ม ไซดักกุ้ง ไซดักปลา ไซจุมปลาไหล ไซใส่ปลา และ 2) ของใช้ทั่วไป ได้แก่ กระซอน กระบุง ตะกร้า กระด้ง กรงไก่ ครอบไก่ และไม้กวาดไผ่

ในยุคปัจจุบันชาวคอนตรอใช้เครื่องจักสานจากต่างถิ่นและวัสดุที่ผลิตจากพลาสติกมาทดแทนเครื่องจักสานที่ทำขึ้นเอง ดังนั้นเมื่อไม่มีความต้องการทำเครื่องจักสานด้วยตัวเองแล้วจึงละเลยในการอนุรักษ์ไผ่สีสุกไว้สำหรับใช้ประโยชน์ ภายหลังจากการไม่ปลูกทดแทนแล้วยังตัดทำลายทิ้งเพื่อใช้ที่ดินขยายบ้านเรือนอีกด้วย ดังนั้นสถานการณ์ของไผ่สีสุกหรือไผ่ชนิดอื่นๆ ของคอนตรอจึงแทบไม่ให้เห็นเหมือนเช่นในอดีต คงมีให้เห็นอยู่เพียงแถบชายทุ่งนา

ไม้ในงานแกะสลัก

ชนิดไม้ที่นำมาแกะสลักในปัจจุบันได้แก่ จามจุรี กระต้อมจันทุม กระต้อมนา นน หว้า คอแห้ง การตัดไม้มาใช้งานแกะสลักทำได้ 2 ลักษณะคือ หนึ่ง การตัดเอาบางส่วน of ลำต้น สอง การซื้อเศษไม้จากแหล่งอื่น ทั้ง 2 ลักษณะต้องเป็นไม้ส่วนที่เป็นลำต้นและมีอายุประมาณ 15-20 ปีขึ้นไปจึงจะให้ลวดลายที่สวยงามและมีความแข็งแรง วิธีการได้ไม้มาทั้ง 2 ลักษณะมีรายละเอียดดังนี้

การตัดบางส่วนของลำต้น วิธีการนี้เป็นการอนุรักษ์ต้นไม้ให้คงอยู่เหมือนเดิมและมีใช้ได้ตลอด โดยการใช้ขวานถากเอาเนื้อไม้บางส่วน of ลำต้นออกมาเพียงเล็กน้อยเท่าที่จะใช้งาน ในหนึ่งต้นจะสามารถถากเนื้อไม้บางส่วนออกมาได้เพียงครั้งละส่วนเท่านั้น ไม่ควรถากเนื้อไม้รอบลำต้นในคราวเดียวกันเพราะจะทำให้ท่อลำเลียงน้ำและอาหารของต้นไม้ถูกทำลายไปพร้อมกันทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้ช้าหรืออาจทำให้ต้นไม้ตายได้ การตัดไม้เพียงบางส่วนนี้ทำให้ต้นไม้ยังคงมีชีวิตอยู่ได้ และเวลาผ่านไประยะหนึ่งก็จะสามารถสร้างเนื้อไม้ขึ้นมาทดแทนส่วนที่ถูกตัดออกไปได้อย่างเดิม เมื่อเนื้อไม้ส่วนที่ถูกถากออกไปงอกใหม่มาแล้วก็สามารถถากเนื้อไม้ส่วนอื่นไปใช้งานได้อีกในลักษณะเดียวกัน แต่ไม่ควรถากซ้ำรอยเดิมที่ออกมาใหม่เพราะเนื้อไม้นั้นยังไม่แข็งแรงต้องรอเวลาประมาณ 15 ปี จึงจะสามารถตัดส่วนนี้ไปใช้ได้ อีก การตัดไม้ลักษณะเช่นนี้ทำให้มีไม้หมุนเวียนใช้ในงานหัตถกรรมได้ตลอดโดยไม่จำเป็นต้องปลูกทดแทน

การตัดเอาบางส่วนของลำต้นมาใช้งาน

การหาซื้อเศษไม้จากแหล่งอื่น แหล่งหาซื้อเศษไม้ในคอนตรอมมีหลายแหล่ง คือ เศษไม้ที่ไม่ได้ขนาดของร้านรับซื้อไม้พื้น จากชาวบ้านที่ตัดต้นไม้ทิ้งเพื่อสร้างสวนหรือขยายบ้านเรือน จากส่วนที่เหลือจากงานต่อเรือ จากการตัดต้นไม้ทิ้งในช่วงที่ขยายถนน ทั้งหมดนี้ต้องเลือกเฉพาะส่วนที่เป็นลำต้น และเลือกเฉพาะชนิดไม้ที่เหมาะสมในการแกะสลักดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ปราชญ์จะหาซื้อไม้มาสะสมไว้ทีละมากๆ วางซ้อนกันไว้อย่างเป็นระเบียบในที่โล่งกลางแจ้งให้สามารถโดนลมโดนแดดได้สะดวก ทำให้เนื้อไม้ไม่ขึ้นราและสามารถทยอยนำมาใช้งานได้ตลอดทั้งปี พร้อมกับทยอยหาซื้อมาสะสมไว้สำรองใช้งานหมุนเวียนอยู่เรื่อยๆ

เศษไม้ที่ซื้อสะสมไว้ใช้งาน

ไม้ตะเคียนทองในงานต่อเรือ

ตะเคียนทองเป็นไม้ประจำถิ่นที่พบเห็นได้มากกว่าไม้ชนิดอื่น งอกอยู่บนเนินสันทรายตลอดแนวทั้งสองฝั่งถนนของเส้นนครศรีธรรมราช-สงขลา โดยเฉพาะช่วงที่ตั้งบ้านคอนตรอมิต้นตะเคียนทองงอกอยู่และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติปกคลุมหนาแน่น ลักษณะเฉพาะของตะเคียนทองคือ มีลำต้นตรงขนาดใหญ่มีความสูง 30-40 เมตร เป็นไม้เนื้อแข็งสามารถลอยน้ำได้ดี มีการนำไม้

ตะเคียนทองงอกอยู่ตลอดแนวถนน

ตะเคียนทองมาใช้ประโยชน์ตั้งแต่ยุคอดีตโดยเฉพาะใช้ในงานต่อเรือและเรือขุด งานต่อเรือจากไม้ตะเคียนของบ้านคอนตรอมิชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป ในอดีตมีผู้คนทั่วทั้งลุ่มน้ำปากพนังมาสั่งทำเพื่อใช้ในการทำประมง เรือแข่ง เรือในยุคนี้มักเป็นเรือขุดโดยใช้ไม้ทั้งต้นตัดส่วนรากและปลายที่เป็นกิ่งออกไป ซึ่งการทำเรือขุดนี้ต้องใช้ไม้ทั้งต้นสร้างเรือได้เพียงลำเดียวเป็นการสิ้นเปลืองไม้แต่เนื่องจากในอดีตนั้นไม้ตะเคียนยังมีเป็นจำนวนมากสามารถทำเรือขุดได้ ต่อมาเมื่อมีการขยายบ้านเรือนและสร้างถนนไม้ตะเคียนทองจำนวนหนึ่งถูกตัดออกไปทำให้เหลือน้อยกว่าเดิมมาก ประกอบกับในยุคปัจจุบันมีเทคโนโลยีไฟฟ้าที่สามารถเลื่อยไม้ให้เป็นแผ่นบางได้สะดวก ทำให้มีการประยุกต์จากการทำเรือขุดมาเป็นการต่อเรือที่ทำให้เรือหนึ่งลำสามารถใช้ไม้ได้น้อยลง ในยุคที่มีการเลี้ยงกุ้งอย่างแพร่หลายในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังก็มีผู้มาสั่งเรือไปใช้งานในนาุ้งจำนวนมากนอกเหนือไปจากการสั่งเรือประมงและเรือแข่งตามภาวะปกติ ทำให้ในยุคนี้มีการนำไม้ตะเคียนทองมาใช้มากกว่าที่ผ่านมาทำให้ไม้ตะเคียนทองลดจำนวนลงไปมาก กระทั่งปัจจุบันเลิกทำนาุ้งไปแล้วแต่ก็ยังมีการสั่งงานต่อเรือเพื่อใช้งานอยู่อย่างต่อเนื่องทั้งเพื่อการประมง เรือแข่งและใช้งานในช่วงน้ำท่วม โดยนำไม้อื่นมาเป็นส่วนประกอบเรือทดแทนไม้ตะเคียนทองบ้างเป็นบางส่วน ไม้ที่นำมาทดแทนเป็นไม้ในท้องถิ่นได้แก่ หว้า และไม้จากพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ ยาง กง

อายุของไม้ตะเคียนทองที่เหมาะสมกับการนำมาใช้ในงานต่อเรือต้องมีอายุประมาณ 15-20 ปี ส่วนที่นำมาใช้คือลำต้นตัดเอาเฉพาะส่วนที่ตรงจากโคนถึงกิ่งแรก เลื่อยให้เป็นแผ่นบางแล้วนำมาทำให้เรียบตัดแต่งให้มีความยาวเท่าลำเรือที่ต้องการตั้งแต่ 4-12 เมตร ไม้ส่วนที่เหลือจากการตัดออกนำไปเป็นไม้สำหรับงานแกะสลัก หรือเผาถ่านสำหรับใช้ในงานตีเหล็กได้

สถานการณ์ของไม้ตะเคียนทองในบ้านคอนตรอมิ ปัจจุบันปีพ.ศ.2555 ยังคงมีอยู่ในป่าธรรมชาติจำนวนหนึ่ง และมีอยู่ตามบริเวณบ้านเรือนอีกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มาก แต่ไม่มีการปลูกเพื่อขยายพันธุ์ปล่อยให้มีการขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ

รากตะเคียนทองในงานเฟอร์นิเจอร์

รากตะเคียนทองเป็นฐานทรัพยากรที่มีจำนวนอย่างหนึ่งในการนำมาสร้างงานหัตถกรรม ที่ที่พบได้มากที่สุดคือในบริเวณป่าพรุ มีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษว่าในยุคที่มีพายุไต้ฝุ่นแสรเรียตพัดเมื่อปี 2505 ได้ทำให้ต้นไม้ตะเคียนทองล้มตายเป็นจำนวนมาก เมื่อเวลาผ่านไปน้ำก็พัดพาดินตะกอนทับถมจนหมด ไม่มีใครรู้ว่ามียากตะเคียนทองอยู่ตรงไหนบ้าง จะรู้จักต่อเมื่อมีผู้ขุดดินเพื่อปรับพื้นที่ปลูกพืช ในอดีตเมื่อใครขุดพบรากตะเคียนทองก็มักเผาทิ้งหรือเผาไถ่ให้วับ แต่เมื่อมีปราชญ์งานหัตถกรรมพบเห็นเข้าก็นำมาตกแต่งเป็นโต๊ะ เก้าอี้ ไม้ใช้ในบ้าน ระยะเวลาหลังมาก็มีผู้มองเห็นประโยชน์ดังกล่าวและนำไปตกแต่งเป็นเฟอร์นิเจอร์รูปแบบต่างๆ ทำให้รากไม้ตะเคียนทองเป็นไม้ที่มีมูลค่าขึ้นมา เมื่อใดที่มีการขุดปรับเปลี่ยนพื้นที่ในป่าพรุแล้วเจอรากตะเคียนทอง หรือเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่แล้วพัดพารากตะเคียนทองขึ้นมา ผู้ที่เจอก็จะนำมาขายให้กับปราชญ์ชาวบ้านที่ต้องการใช้รากไม้ตะเคียนในการผลิตเฟอร์นิเจอร์ทันที ปัจจุบันจำนวนรากไม้ตะเคียนทองยังคงมีผู้พบเจออยู่เรื่อยๆ ชาวบ้านคาดกันว่าน่าจะมีรากตะเคียนทองฝังดินอยู่ในป่าพรุจำนวนมากรอเพียงผู้ขุดพบเท่านั้น

การเลือกรากไม้ตะเคียนมาใช้งานนั้นสามารถใช้ได้ทุกขนาด โดยนำมาแกะสลักดัดแปลงให้เป็นรูปร่างของเฟอร์นิเจอร์ต่างๆ ที่เหมาะกับรูปร่างพื้นฐานของรากตะเคียนที่หามาได้ เช่น รากไม้ขนาดเล็กใช้ทำเป็นเก้าอี้เล็ก หรือโต๊ะเล็ก รากไม้ขนาดใหญ่ ยาวใช้ทำเก้าอี้ยาว หรือโต๊ะยาว

ภัยคุกคามต่อการขาดแคลนไม้สร้างงานหัตถกรรม

เมื่อประมาณปีพ.ศ.2552 เป็นต้นมามีธุรกิจรับซื้อไม้เพื่อเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม เช่น โรงงานเผาอิฐ ปลายัน ยางพารา โรงงานเหล่านี้ส่วนมากตั้งอยู่ที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา และบางส่วนส่งให้กับโรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ วิธีการรับซื้อไม้ก็มีพ่อค้ารายย่อยมาตั้งจุดรับซื้อบริเวณริมถนนในชุมชนประมาณ 3-4 จุด กระจายอยู่ทั่วอำเภอเฉลิมพระเกียรติ คอยรับซื้อไม้จากชาวบ้านไปส่งโรงงานอีกต่อหนึ่ง จุดรับซื้อเหล่านี้รับซื้อไม้ทุกชนิดทุกขนาดในราคากิโลกรัมละ 0.60 บาท แล้วนำไปคัดแยกเป็นไม้ขนาดใหญ่ส่งโรงงานเฟอร์นิเจอร์ ไม้ขนาดเล็กส่งโรงงานอุตสาหกรรมเป็นเชื้อเพลิง แต่ละวันจะมีรถบรรทุกขนาด 10 ล้อ และ 6 ล้อ บรรทุกไม้ออกจากชุมชนบ้านคอนตรวนละหลายเที่ยว

สถานการณ์เช่นนี้เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านตัดสินใจตัดต้นไม้บริเวณบ้านและพื้นที่ถือครองจากเดิมที่ปล่อยไว้ให้เป็นร่มเงา หรือต้นไม้ที่งอกอยู่แถบหลังบ้าน ริมทุ่งนา ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ก็มีแรงจูงใจให้ตัดต้นไม้เหล่านั้นไปขาย ประกอบกับความต้องการปรับเปลี่ยนพื้นที่ว่างเปล่ามาปลูกยางพารา ปลูกปาล์มน้ำมัน ที่นับวันขยายพื้นที่เพิ่มขึ้นจำนวนมาก การรุกตัดต้นไม้ในยุคนี้ตัดทั้งต้นไม้ขนาดใหญ่และขนาดเล็กจนทำให้ต้นไม้บางชนิดที่เคยหาได้ง่ายในท้องถิ่นนั้นหายากมากขึ้น

ต้นไม้ประจำถิ่นที่ยังคงมีเหลืออยู่บ้างก็มักเป็นพื้นที่ถือครองของผู้ผลิตงานหัตถกรรมซึ่งอนุรักษ์ต้นไม้ประจำท้องถิ่นไว้ใช้งาน แต่อย่างไรก็ตามในการเลือกใช้งานไม้ในงานหัตถกรรมจำเป็นต้องเป็นไม้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป แต่การหาต้นไม้ขนาดนี้บางช่วงในพื้นที่ของผู้ผลิตงานหัตถกรรมเองไม่มี จำเป็นต้องหาซื้อจากเพื่อนบ้านในชุมชนด้วย แต่ในสถานการณ์เช่นนี้ไม่สามารถหาซื้อไม้จากเพื่อนบ้านได้อีกแล้ว ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการหาไม้มาเป็นการหาซื้อเศษไม้ที่ถูกคัดออกจากจุดรับซื้อไม้มาผลิตงานหัตถกรรมแทน

ในการหาซื้อไม้ผู้ผลิตงานหัตถกรรมนั้นหาเฉพาะไม้ที่มีอายุเหมาะสมดังกล่าว ไม่ตัดทำลายต้นไม้ขนาดเล็กเพราะต้องการให้เติบโตมาทดแทนต้นไม้ใหญ่ที่ตัดไปเพื่อใช้ประโยชน์หมุนเวียนกันแบบนี้เรื่อยไป แต่สถานการณ์ตัดไม้ขายนั้นได้ทำลายไม้ขนาดเล็กจนหมดไปด้วยนับเป็นความเสี่ยงต่อการสูญเสียไม้ที่นำมาสร้างงานหัตถกรรมในอนาคต

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมี 2 ส่วนคือการจัดการโดยใช้ระบบความเชื่อแบบเดิมที่สืบทอดมา และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแบบแผนที่จัดการโดยชุมชน

ระบบความเชื่อ

ดาอินทอง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษาป่าพรุ ชาวบ้านปัจจุบันไม่มีใครที่สามารถบอกถึงความมีตัวตนของดาอินทอง รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร ความเป็นมาเป็นอย่างไร แต่สิ่งที่ผู้คนสืบทอดคือบทลงโทษจากสิ่งที่เล่าขานต่อกันมาถึงดาอินทองว่าหากต้องการเข้าไปในป่า ตัดไม้ หรือหาของป่าในป่าพรุต้องมีวิธีปฏิบัติที่อนุรักษ์ป่า เช่น การเข้าไปในป่าพรุเพื่อตัดไม้เสมีดมาทำคอกเปิดคอกไก่คอกวัวจะต้องบอกกล่าวดาอินทองก่อนและก็ตัดเอามาแต่พอดีทำคอกสัตว์ที่บอกห้ามนำมามากกว่าที่บอกไว้ หากไม่บอกกล่าวหรือนำมามากเกินไปจะเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงกับผู้นั้น เช่น ฟันไม้แต่พลาดไปโดนขาหรือขานหลุดจากค้ำไปโดนเท้าได้รับบาดเจ็บ เมื่อมีผู้เข้าไปในป่าพรุแล้วหลงทางหายไปหลายวันคนที่อยู่ที่บ้านต้องจตุรูปบอกกล่าวต่อดาอินทองให้ช่วยพาผู้ที่พลัดหลงกลับบ้านหลังจากนั้นผู้หลงทางในป่าก็กลับมาบ้านจริงๆ ในปัจจุบันมีผู้ที่เคยถูกดาอินทองคนๆ นั้นก็ต้องปวดท้องอย่างรุนแรงต้องนำตัวส่งโรงพยาบาล อีกเหตุการณ์หนึ่งมีเด็กวัยรุ่นกลุ่มหนึ่งเข้าไปหาปลาในป่าพรุแล้วพูดเล่นกันว่า “ดาอินทองศักดิ์สิทธิ์จริงหม้าย ลูกสาวสวยหม้ายออกมาที่ผมดิเอาทำเมีย” เมื่อพูดเสร็จก็ปวดท้องอย่างรุนแรงอยู่นานไม่หายเพื่อนๆ ในกลุ่มต้องกราบและกล่าวขอโทษต่อดาอินทอง เหตุการณ์ทั้งหมดดังกล่าวเป็นเรื่องที่บอกต่อกันมาและสอนให้คนรุ่นต่อรุ่นเคารพผู้ปกปักรักษาป่าเรื่อยมา ความเชื่อนี้ส่งผลต่อการใช้ประโยชน์จากป่าพรุได้ดีในยุคอดีต

ดาเขียว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ดูแลรักษาป่าในโซนนา เช่นเดียวกันเรื่องราวของดาเขียวก็ไม่มีชาวบ้านคนใดบอกได้ถึงความมีตัวตน ที่ไปที่มาหรือรูปร่างหน้าตาว่าเป็นอย่างไร แต่เรื่องเล่าของดาเขียวคือสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ดูแลรักษาป่าในโซนนานา เรื่องเล่าเกี่ยวกับระเบียบในการใช้ป่าที่ต้องปฏิบัติตามได้ความเชื่อนี้ เช่น ชาวนาในอดีตหลังจากปลดคันไถเพื่อจะพักทานข้าวเที่ยง ต้องดักข้าว ตักแกงมาวางบนใบตองวางไว้แล้วยกมือไหว้บอกกล่าวว่าให้ตาเขียวมากินข้าวเที่ยง ช่วยดูแลรักษาว่าที่ล้ามไว้ คันไถและเครื่องมืออื่นๆ ที่วางไว้อย่าให้สูญหาย หรือการตัดต้นไม้ การขุดต่อไม้ที่เกิดขบวนการทำนาในโซนนานานี้ต้องบอกกล่าวกับตาเขียวก่อนทุกครั้ง

ความเชื่อสำหรับไม้ต้องห้าม เป็นอีกกฎเกณฑ์หนึ่งในการอนุรักษ์ป่าไม้ให้มีการใช้อย่างควบคุม มีการสืบทอดความรู้ว่าห้ามตัดไม้บางประเภทที่มีลักษณะต้องห้าม เพราะเป็นไม้ผีสิง หากใครตัดทำลาย ต้องได้รับอันตราย ลักษณะไม้ต้องห้ามที่เล่าสืบทอดมาได้แก่

ไม้ล่องลม เป็นต้นไม้ที่มีลักษณะทะลุเป็นโพรง เล่าสืบทอดกันว่าเป็นไม้ผีสิงห้ามตัด

ไม้รากเลือด ตรงปางของต้นไม้มີลักษณะเป็นแอ่งรับน้ำเมื่อน้ำค้างอยู่ก็จะผสมกับยางไม้ทำให้น้ำเป็นสีแดงเมื่อขังเต็มก็ล้นไหลลงตามลำต้นเป็นสีแดง ผู้คนพบเห็นก็มองเห็นเหมือนต้นไม้มີมีเลือดไหลออกมา ต้นไม้ประเภทนี้เป็นต้นไม้ที่มียางได้แก่ หลุมพอ ประดู่

เขอผี ต้นไม้ที่มีกิ่งสองกิ่งมาเสียดสีจนกระทั่งติดเป็นเนื้อเดียวกัน

เพชรหูน ต้นไม้ที่มีรากโผล่พื้นดินขึ้นมา มีลักษณะคล้ายศีรษะคน

ต้นไม้ที่สวงามผิดจากต้นอื่นทั่วไป เชื่อกันว่าเป็นต้นไม้ที่มีเทพรักษาห้ามตัดไม้ประเภทนี้

ต้นไม้ทุกประเภทที่กล่าวมาล้วนแต่เป็นลักษณะพิเศษที่ดีกว่าต้นอื่นๆ ชาวบ้านต้องการให้ต้นไม้ประเภทเหล่านั้นมีการขยายพันธุ์มากขึ้นจึงใช้วิธีรักษาไว้ด้วยการใช้ความเชื่อควบคุมการตัดทำลาย

แต่ในปัจจุบันลักษณะไมื่อดังกล่าวนั้นได้หายไปเกือบหมดเพราะผู้คนยุคปัจจุบันไม่เคารพความเชื่อดังกล่าว และตัดต้นไม้ได้ทุกขนาดทุกประเภท

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแบบแผนของชุมชน

แม้จะมีสถานการณ์ของการตัดไม้ขายเข้ามาเร่งการทำลายป่าให้หมดไปเร็วขึ้น แต่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนที่ผ่านมายังไม่มีการจัดการที่เป็นแบบแผนของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น ไม่มีข้อตกลงการใช้ป่าร่วมกัน มีเพียงความพยายามในการณรงค์ให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกต้นไม้ทดแทนส่วนที่ถูกตัดโค่นไปมาก เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของทมิวจัยและชมรมผู้สูงอายุประสานความร่วมมือกับวัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช ภายใต้โครงการลานบุญ ลานปัญญาในศาสนสถาน จัดกิจกรรม “ปลูกป่าในลานธรรม” ใช้วันสำคัญทางศาสนาจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในบริเวณวัดคอนทรอ ได้จัดกิจกรรมไปแล้ว 4 ครั้ง ได้รับการสนับสนุนกล้าไม้จากศูนย์เพาะพันธุ์กล้าไม้ สำนักงานป่าไม้เขตจังหวัดนครศรีธรรมราช พรรณไม้ที่นำมาปลูกได้แก่

ตะเคียนทอง จำปา สักทอง กระถินเทพา ได้รับความสนใจจากชาวบ้านที่มาร่วมงานร่วมกันปลูกต้นไม้เป็นอย่างดี เมื่อหลังจากวันงานแล้วพระสงฆ์ช่วยกันรดน้ำ ดูแลรักษาต้นไม้ที่ชาวบ้านปลูกไว้

สรุป

ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรมในปัจจุบันยังคงมีเหลือให้สามารถนำมาใช้ในงานหัตถกรรมได้ทั้งในป่าพรุ บริเวณทุ่งนา และบริเวณหลังบ้าน ไม้ประเภทที่นำมาแกะสลัก ได้แก่ จามจุรี กระท่อมจี๋หนู กระท่อมนา นน หว่า คอแห้ง รากไม้ตะเคียนทอง ไม้ที่นำมาต่อเรือคือ ไม้ตะเคียนทอง เป็นหลัก และใช้ไม้ หว่า ยาง กง เป็นส่วนประกอบบางส่วน ไม้ที่นำมาจักสานคือ ใผ่สีสุก แต่สถานการณ์ของไม้ทุกประเภทก็มีความเสี่ยงที่จะทำให้ขาดแคลนในอนาคตด้วย 2 ปัจจัยคือ การปล่อยให้มีการขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ และสองคือการตัดไม้ขายโรงงาน ทำให้มีการเร่งตัดไม้ทุกชนิดทุกขนาดเพื่อขายในขณะที่ไม่มีการปลูกทดแทน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมี 2 ส่วนคือ 1)การจัดการโดยใช้ระบบความเชื่อแบบเดิมที่สืบทอดมา ชุมชนยังใช้เรื่องเล่าของตาอินทองที่ปกป้องป่าพรุ และตาเขียวที่ปกป้องป่าในโซนนาน และประเภทไม้ต้องห้ามหรือไม้ผีสิง มาเล่าสืบทอดให้คนรุ่นหลังเคารพและไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของการใช้ป่า ใช้ประโยชน์ป่าเพียงความจำเป็นในการใช้งานของครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามยุคหลังมีสถานการณ์ของการตัดไม้ขายโรงงานทำให้ไม้เล็กไม้ใหญ่ทุกประเภทที่สามารถตัดด้วยตัวเองได้ชาวบ้านก็ตัดเพื่อขายโดยไม่เกรงต่อความเชื่อดังกล่าว และ2)การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแบบแผนของชุมชน ส่วนนี้ยังไม่มีแบบแผนของการใช้ป่าร่วมกันมีเพียงกิจกรรมการรณรงค์ให้เกิดจิตสำนึกปลูกป่าทดแทนในลานวัดคอนตรอ

บทที่ 5

การค้นหาอัตลักษณ์เพื่อสร้างงานหัตถกรรม

บทเรียนจากกลุ่มกะลามะพร้าวบ้านควนขนุน และกลุ่มแกะสลักไม้เทพทาโรตำเลเขากอบ

ทีมวิจัยได้ศึกษาจาก 2 กลุ่มใน 2 จังหวัด ที่มีความโดดเด่นต่างกันของทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม และต่างที่มาในการคิดสร้างชิ้นงาน แต่สรุปได้ว่าทั้ง 2 กลุ่มนั้นใช้สิ่งที่เหมือนกันในการเลือกสร้างผลงานคือ ทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น และความรู้ภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่น และทั้ง 2 กลุ่มประสบความสำเร็จในการสร้างชื่อเสียงจากผลงานที่ผลิตขึ้นจนเป็นที่รู้จักของสาธารณะ ทีมวิจัยได้ถอดบทเรียนของทั้ง 2 กลุ่มให้เห็นจุดแข็งของแต่ละกลุ่มดังนี้

กลุ่มกะลามะพร้าวบ้านควนขนุน อ.ควนขนุน จ.พัทลุง เป็นกลุ่มที่เริ่มต้นด้วยการเริ่มคิดของคนเพียงคนเดียวคือป้าเรณูที่เป็นคนรักงานหัตถกรรม ซึ่งเดิมตนเองเปิดร้านขายเฟอร์นิเจอร์อยู่ก่อนเมื่อยามว่างก็คิดประดิษฐ์ชิ้นงานจากกะลามะพร้าวซึ่งมองเห็นว่าทิ้งอยู่เกลื่อนกลาดทั่วไป ด้วยความรู้ด้านงานไม้ของตัวเองจึงลองออกแบบและนำกะลามะพร้าวมาลงเฝ้าด้วยเหล็กถนไฟให้เป็นรูทำเป็นแจกันใส่ดอกไม้ และลูกกะลามะพร้าวเป็นลวดลายประดับลงบนเฟอร์นิเจอร์ เห็นว่าสวยงามเหมาะกับการเป็นเฟอร์นิเจอร์ประดับบ้านจึงลองนำมาวางไว้ในร้านขายเฟอร์นิเจอร์ด้วย มีลูกค้าสนใจและซื้อไปใช้จึงเกิดกำลังใจคิดพัฒนาชิ้นงานอื่นๆ ขึ้นมาอีกจนกระทั่งเห็นว่ามีผู้สนใจงานที่ทำจากกะลามะพร้าวมาก จึงได้รวบรวมชาวบ้านที่สนใจมาร่วมกันทำเป็นกลุ่ม ได้พัฒนาเครื่องนวลลายกะลามะพร้าวขึ้นมาเอง โดยมีผลงานหลักคือโคมไฟจากกะลามะพร้าว สมาชิกมาร่วมกันประดิษฐ์งานที่กลุ่มทุกวันโดยแบ่งหน้าที่กันตามความเชี่ยวชาญได้แก่ การนวลลาย การผลิตชิ้นส่วนฐานโคมไฟ การตัดเหล็ก การใส่หลอดไฟ ผลงานของกลุ่มจำหน่ายได้จำนวนมากมีชื่อเสียงจนได้รับการติดต่อให้จัดแสดงตามงานต่างๆ ของหน่วยงานราชการ ทำให้การตลาดของโคมไฟกะลามะพร้าวเติบโตขึ้นตามลำดับ กลุ่มเองก็พัฒนารูปแบบใหม่ๆ ออกมาเรื่อยๆ ให้ทันสมัยและตอบสนองความต้องการของคนแต่ละวัย มีการทำการตลาดผ่านเว็บไซต์เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ จนกระทั่งสามารถจำหน่ายให้กับคนที่ญี่ปุ่นได้

ความสำเร็จของกลุ่มนี้คือ หนึ่ง กะลามะพร้าวเป็นสัญลักษณ์ของกลุ่มบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชุมชนที่สัมพันธ์อยู่กับการปลูกมะพร้าวและบริโภคมะพร้าวผู้คนที่มาเยี่ยมชมเห็นแล้วก็ตระหนักถึงคุณค่าของกะลามะพร้าวและหยิบซื้อไปประดับบ้านได้ด้วยความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยสืบทอดคุณค่าของชุมชน สอง กลุ่มมีวัตถุดิบเพียงพอสำหรับเป็นปัจจัยการผลิต สาม สมาชิกกลุ่มสามารถออกแบบลวดลายให้เป็นที่พอใจของลูกค้าได้ทุกวัยและมีฝีมือการผลิตชิ้นงานได้มาตรฐานสวยงาม สี่ สมาชิกมีรายได้จากผลิตภัณฑ์เพียงพอสำหรับการเลี้ยงครอบครัวอย่างต่อเนื่อง ด้วยปัจจัยทั้งสี่ประการข้างต้นทำให้กลุ่มนี้สามารถสืบทอดอยู่ได้ถึงปัจจุบัน

กลุ่มแกะสลักไม้เทพทาโรถ้ำเลเขากอบ ต.เขากอบ อ.เมือง จ.ตรัง เริ่มต้นจากการคิดริเริ่มของ อาจารย์สุภาพ ซึ่งเป็นครูสอนวิชาศิลปะส่วนภรรยาเฝ้าอาชีพขายส้มคำอยู่ที่แหล่งท่องเที่ยวถ้ำเลเขากอบ แต่การขายส้มคำมีลูกค้าเพียงนักท่องเที่ยวซึ่งกำหนดจำนวนแน่นอนไม่ได้ บางวันมาก บางวันน้อย การซื้อเตรียมวัตถุดิบสำหรับขายส้มคำก็ทำได้ยาก บางวันเตรียมไว้มากแต่ขายได้น้อย บางวันเตรียมไว้น้อยแต่นักท่องเที่ยวบังเอิญมากันมากไม่พอขาย ในวันที่ขายได้น้อยวัตถุดิบก็เน่าเสียเก็บไว้ได้ไม่นาน เป็นปัญหา อาจารย์สุภาพจึงคิดหาอาชีพที่จะสามารถสร้างรายได้จากนักท่องเที่ยวและเป็นสิ่งที่ไม่เน่าเสียเก็บไว้ได้นาน และต้องเป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวสามารถนำไปเป็นของฝากของที่ระลึกได้ ความคิดยังไม่ตกผลึกจึงได้นำเรื่องนี้ไปหารือเพื่อเพิ่มมุมมองจากผู้หลักผู้ใหญ่ระดับอำเภอและบรรดาเพื่อนฝูง ได้ความคิดว่าต้องสร้างผลงานที่มาจากความเชี่ยวชาญด้านงานฝีมือของอาจารย์สุภาพเพราะจะเป็นตัวหลักในการทำได้อย่างเต็มเวลากว่าคนอื่น และงานฝีมือนั้นต้องใช้วัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นและมีคุณค่า จึงตกลงกันว่าต้องใช้ไม้เทพทาโรซึ่งเป็นไม้หอมถูกจัดให้เป็นประเภทไม้มงคล เมื่อคิดถึงไม้เทพทาโรจึงคิดต่อว่าจะสามารถนำมาทำอะไรได้บ้างก็พบว่าไม้ชนิดนี้เป็นไม้เนื้ออ่อนสามารถแกะสลักได้ง่าย อีกทั้งเศษไม้ที่เหลือจากการแกะสลักยังสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งหมด เช่น บรรจุลงเป็นเครื่องหอมไว้ใส่ในรถยนต์หรือในตู้เสื้อผ้า เมื่อได้คำตอบของลักษณะงานและวัตถุดิบแล้วก็มีคำถามต่อไปว่าแล้วจะแกะสลักอะไรที่จะสามารถแสดงถึงลักษณะเฉพาะของสถานที่ได้ดีที่สุด ถกเถียงกันจนได้ข้อสรุปว่าต้องเป็นพูนซึ่งเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดตรังและกำลังจะสูญพันธุ์ อาจารย์สุภาพจึงเริ่มงานแกะสลักพูนขนาดเล็กเป็นพวงกุญแจ วางจำหน่ายที่ร้านตนเอง เมื่อมีนักท่องเที่ยวสนใจมากขึ้นจึงขยายเป็นกลุ่มมีสมาชิกเข้ามาร่วมแกะสลักและวางจำหน่ายเพิ่มขึ้น โดยมีการดัดแปลงพูนให้เป็นชิ้นงานหลากหลายมากขึ้นนอกจากเป็นพวงกุญแจ เช่น แท่นเสียบปากกา พูนตัวเดียวสำหรับวางบนโต๊ะ พูนเป็นกรอบครัวบนขอนไม้ นอกจากนั้นยังพัฒนาเป็นการแกะสลักสัตว์อื่นๆ เช่น เต่าทะเล เสือ สิงห์ หรือแกะสลักเป็นรูปมงคลเช่น หลวงพ่อทวด เจ้าแม่กวนอิม เป็นชิ้นงานขนาดใหญ่ขึ้น และพัฒนาเศษไม้ที่เหลือจากการแกะสลักมาบรรจุลงสวยงามสำหรับเป็นของฝาก ทำให้ในร้านมีผลิตภัณฑ์วางจำหน่ายหลากหลายเป็นที่พอใจของนักท่องเที่ยวที่แวะมา และจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี

ความสำเร็จของกลุ่มนี้คือ หนึ่ง ไม้เทพทาโรเป็นสิ่งที่มิมงคลในตัวเองสามารถแกะสลักให้เป็นรูปร่างต่างๆ เพื่อสื่อสารให้เห็นถึงความเป็นสิริมงคลได้ง่าย ผู้คนที่พบเห็นก็ตัดสินใจซื้อได้ง่ายทั้งผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานแกะสลักหรือเครื่องหอม อีกทั้งไม้เทพทาโรเป็นไม้ประจำถิ่นสามารถหาผลิดงานได้อย่างต่อเนื่อง สอง พูนเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดนักท่องเที่ยวที่มาจังหวัดตรังย่อมต้องการสินค้าที่สื่อถึงความเป็นจังหวัดตรังอีกทั้งยังเป็นฝีมือของคนท้องถิ่นด้วยยิ่งทำให้งานแกะสลักพูนเป็นของฝากที่มีคุณค่าแก่การตัดสินใจซื้อ สาม สมาชิกมีความคิดพัฒนารูปแบบงานแกะสลักให้แปลกใหม่ได้เรื่อยๆ ทำให้มีสินค้าที่หลากหลายวางจำหน่ายในร้าน จึงสามารถเป็นจุดแวะชมแวะซื้อของฝากที่มีนักท่องเที่ยวแวะอย่างไม่ขาดสาย สี่ สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มได้อย่างต่อเนื่อง

สืบค้นเรื่องราวทางวัฒนธรรมของคนตรอกและจังหวัดนครศรีธรรมราช

ในการค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างงานหัตถกรรมที่สามารถสะท้อนความเป็นท้องถิ่น และสร้างความสนใจให้แก่สาธารณะถึงขั้นที่จะซื้อหาไปใช้ประโยชน์โดยตระหนักถึงการซื้อผลผลิตที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น ทีมวิจัยใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตงานหัตถกรรมที่คงเหลืออยู่ในชุมชนเป็นกรอบหลัก แล้วค้นหาวัฒนธรรมของบ้านคอนตรอก ของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ และของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่โดดเด่นเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในการคิดสร้างชิ้นงานที่จะสามารถเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมดังกล่าว การคิดหาความโดดเด่นทางวัฒนธรรมมีการประชุมร่วมกันระหว่างปราชญ์ชาวบ้านทุกแขนงและชาวบ้านในชุมชนหลายครั้ง มีจุดเน้นของการคัดเลือกคือต้องมีเรื่องราวบอกเล่าความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนในบ้านคอนตรอก หรือผู้คนที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ หรือผู้คนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช เรื่องราวทางวัฒนธรรมทั้งหมดที่ถูกหยิบยกขึ้นมาถกเถียงเพื่อหาข้อสรุปมีหลายอย่างคือ

หลวงปู่สังข์ วัดคอนตรอก เป็นพระเกจิอาจารย์ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของชาวคอนตรอกและผู้คนที่ทั่วไป เหตุที่ท่านเป็นพระที่ได้รับการเคารพนับถือเนื่องจากในขณะที่ท่านยังมีชีวิตได้สร้างความดีไว้เป็นที่รักใคร่ของผู้คนรอบข้าง มีการรวบรวมประวัติของท่านไว้ที่วัดดังนี้ “ชีวประวัติ หลวงปู่สังข์ วาจาสิทธิ์ (พระผู้มีเมตตา เทพเจ้าแห่งลุ่มน้ำปากพนัง) พระครูเวตศีลคุณ (สังข์ เวตุดโต) ถือนำเนติเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ เมื่ออายุได้ ๔ ปีก็ต้องกำพร้าพ่อและแม่ในเวลาใกล้เคียงกัน จึงอาศัยอยู่กับพี่สาว และเมื่ออายุ ๖ ปี ได้นำมาฝากกับพ่อท่านสุข เจ้าอาวาสวัดคอนตรอกในสมัยนั้นและได้บรรพชาเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เป็นต้นมา ท่านเป็นพระที่เปี่ยมล้นด้วยความเมตตา กับทุกคนที่มาพึ่งธรรมจากท่าน ไม่ได้เลือกชั้นวรรณะ ไม่ถือตัวอ่อนน้อมถ่อมตน ท่านไม่ยึดติดในวัตถุ ไม่เคยจับต้องเงินทองของมีค่า จึงไม่มีสมบัติอะไรที่มีค่าเป็นของส่วนตัว ท่านเป็นผู้เคร่งครัดในพระธรรมวินัยตลอดเวลา ด้วยบารมีที่แผ่ไพศาล เกิดอภินิหารแห่งความศักดิ์สิทธิ์แก่คนที่นับถือกราบไหว้บูชา และตั้งตนอยู่ในธรรมะศีลธรรมคนแล้วคนเล่า ครั้งแล้วครั้งเล่าที่เล่าขานต่อๆ กันมา ประสบความสำเร็จในด้านครอบครัว การศึกษาหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพ ทำมาค้าขาย และแคล้วคลาดจากอุบัติเหตุภัยอันตรายทั้งปวง ทำให้ประชาชนทั่วประเทศไม่ว่าจะเป็นผู้นำประเทศ รัฐมนตรี ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ตลอดจนพุทธศาสนิกชนทั่วไป หลั่งไหลวนเวียนมากราบไหว้ขอพรเป็นจำนวนมากอย่างไม่ขาดสาย ด้วยการปฏิบัติธรรมที่น่าเลื่อมใส และภารกิจที่ใหญ่หลวง ในการสืบสานและเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ร่มผ้ากาสาวพัตร์มาเป็นระยะเวลาจนถึง ๘๑ พรรษา นับเป็นพระที่มีพรรษาสูงสุดของจังหวัดนครศรีธรรมราชในขณะนั้น หลวงปู่สังข์ได้มรณภาพด้วยอาการสงบ เมื่อ ๑๔ สิงหาคม ๒๕๔๗ สิริอายุ ๙๘ ปี นับเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ของพี่น้องชาวคอนตรอกและพุทธศาสนิกชน ปัจจุบันทางคณะลูกศิษย์ได้อัญเชิญสรีระบรรจุไว้

ในโลงแก้ว เพื่อเป็นเนื่อนานุญ ระลึกถึงคำสอนและคุณงามความดี อันควรค่าแก่การกราบไหว้บูชาตลอดไป” ชาวประวัตินี้ได้เขียนวางไว้หน้ากุฏิที่เก็บรักษาพระของหลวงปู่สังข์ในวัดคอนทรอ

ชุมชน 3 วัด ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตผู้คนคอนทรอ วัดคอนทรอ เป็นวัดที่มีเกจิอาจารย์ชื่อดัง มีโบสถ์สวยงาม แต่ไม่มีเมรุเผาศพ วัดจันทาราม เป็นวัดที่มีเมรุเผาศพแต่ไม่มีโบสถ์ สองวัดนี้ซึ่งมีวัดติดกันก็ทำหน้าที่กันคนละอย่างที่ต้องพึ่งพากัน วัดได้หล้า มีชื่อเสียงเรื่องเมืองโบราณ เคยมีการขุดพบซากปรักหักพังของพระพุทธรูป บริเวณวัดมีต้นไม้ร่มรื่นเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของชาวบ้านและผู้คนที่ทั่วไปมาเข้าค่ายจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง

คันไถ สะท้อนวัฒนธรรมการทำงานที่เป็นอาชีพหลักของผู้คนบ้านคอนทรอมาแต่เดิมจนถึงปัจจุบัน

ระบบนิเวศป่าพรุ ของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ ที่มีเพียงไม่กี่แห่งของภาคใต้ มีความเชื่อเรื่องตาเขียว ตาอินทอง ที่เป็นจุดแข็งของการอนุรักษ์ป่า

เพลงบอกดอกสร้อย ศิลปินแห่งชาติปี 2542 เป็นความภาคภูมิใจของผู้คนอำเภอเฉลิมพระเกียรติที่ประเพณีพื้นบ้านสามารถ

พระธาตุทองคำ ของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์และเป็นโบราณสถานของประเทศ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของผู้คนทั้งจังหวัดนครศรีธรรมราชและบุคคลทั่วไป

12 นักยัต เป็นตราสัญลักษณ์ของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์ทางการปกครองหัวเมืองต่างๆ ในอดีต

ท้าวจุตุคามรามเทพ จังหวัดนครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงเรื่องต้นกำเนิดของการจัดสร้างวัตถุมงคลท้าวจุตุคามรามเทพ

เรื่องทั้งหมดถูกหยิบยกขึ้นมาคัดเลือกถึงความโดดเด่นของเรื่องราวที่ควรได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องไม่ล้าสมัย ได้ข้อสรุปว่าควรหยิบเรื่อง 12 นักยัตขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นสัญลักษณ์ร่วมกันของผู้คนทั้งจังหวัด และมีรูปธรรมสามารถนำรูปร่างสัตว์แต่ละชนิดมาสร้างงานหัตถกรรมได้โดยไม่ต้องตีความและออกแบบรูปร่างอีก

คัดเลือกชนิดไม้สร้างงานหัตถกรรม 12 นักยัต

เมื่อได้ข้อสรุปของสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมแล้วมาทบทวนถึงทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น และภูมิปัญญางานหัตถกรรมที่โดดเด่น เห็นตรงกันว่างานแกะสลักไม้เป็นงานหัตถกรรมที่ปราชญ์คอนทรอมีฝีมือไม่เป็นรองใคร ปัญหาตามมาคือไม้อะไรที่หาได้ในท้องถิ่น ง่ายต่อการแกะสลัก และมีความเป็นสิริมงคลต่อผู้ครอบครอง ต่อประเด็นนี้มีการหยิบยกชนิดไม้มา 4 ชนิด คือ ไม้ตีนเป็ด ไม้รัก ไม้ยอ ไม้ตะเคียน มีการอธิบายคุณลักษณะของไม้ดังกล่าวเพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกดังนี้

ไม้ดินเปิด ไม่ได้เป็นไม้ประจำถิ่นแต่เป็นไม้ที่นำมาปลูกไว้ได้ เป็นไม้เนื้ออ่อน เนื้อไม้สีขาว สามารถย้อมสีได้ง่าย แต่ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการนำมาใช้ในงานหัตถกรรมเพราะหาได้ยากในพื้นที่ ต้องเริ่มต้นปลูกเพิ่มเติม ในขณะที่สร้างงานหัตถกรรมอาจขาดวัตถุดิบในบางช่วงซึ่งจะเป็นปัญหาในภายหน้า

ไม้รัก และกาฝากที่งอกอยู่บนต้นรัก เป็นไม้เนื้ออ่อนสามารถแกะสลักได้ง่าย อีกทั้งชื่อไม้มีความเป็นสิริมงคลหากนำมาสร้างงานหัตถกรรมจำหน่ายเป็นของฝากจะสามารถทำตลาดได้ง่าย แต่ก็ด้วยเหตุผลเดียวกับไม้ดินเปิดคือมีจำนวนน้อย ต้องปลูกเพิ่มเติม และเมื่อปลูกแล้วต้องรอเวลาให้ไม้มีอายุประมาณ 5-10 ปี จึงจะสามารถนำมาสร้างงานแกะสลักได้ ด้วยเหตุผลนี้จึงเป็นข้อจำกัดที่นักวิจัยไม่เลือกไม้ชนิดนี้

ไม้ยอ ชนิดที่เลือกมาสร้างงานหัตถกรรมแล้วเป็นสิริมงคลต้องเป็นต้นยอที่งอกอยู่บนต้นไม้อื่นอีกที เป็นความเชื่อกันว่าใครที่ครอบครองจะเป็นที่ยกย่องของผู้อื่น ชาวบ้านเรียกสั้นๆ ว่า “ยอไม่ตกดิน” ไม้ชนิดนี้ก็ได้เป็นไม้ประจำถิ่นด้วยเช่นกัน หากจะหาไม้ชนิดนี้มาสร้างงานแกะสลักต้องหาจากที่อื่น และจากลักษณะเฉพาะดังกล่าวจึงหาได้ยาก ด้วยข้อจำกัดนี้จึงไม่มีผู้เห็นด้วยที่จะนำมาสร้างงานแกะสลักครั้งนี้

ไม้ตะเคียนทอง เป็นไม้ที่งอกอยู่เองตามธรรมชาติในบ้านคอนตรอหรือเรียกว่าไม้ประจำถิ่น ในความหมายของชาวคอนตรอแล้วไม้ตะเคียนทองคือไม้ที่มีคุณค่าต่อวิถีชีวิต เป็นไม้ที่สร้างความสมดุลให้ระบบนิเวศป่าพรุส่งผลต่อน้ำ และป่าเกิดความอุดมสมบูรณ์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่เกื้อกูลต่อการทำนา อีกทั้งทำให้ป่าพรุสมบูรณ์เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาและพืชอาหารที่ชาวบ้านพึ่งพาในการบริโภคในครัวเรือน การอธิบายความหมายไม้ตะเคียนทองของชาวบ้านดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าไม้ตะเคียนทองคือคุณค่าต่อการดำรงชีวิตผู้คนบ้านคอนตรอ และหากคิดถึงการเป็นวัตถุดิบในการนำมาสร้างงานแกะสลักก็มีความเป็นไปได้มากกว่าไม้อีก 3 ชนิดที่กล่าวมาเพราะไม้ตะเคียนทองในบ้านคอนตรอมีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการขยายพันธุ์ตามธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นที่สรุปของทีมวิจัยว่าเลือกไม้ตะเคียนทองมาเป็นวัตถุดิบในการแกะสลัก 12 นกัษตร

การแกะสลัก 12 นกัษตรด้วยไม้ตะเคียนทอง

การทดลองแกะสลัก 12 นกัษตร ด้วยไม้ตะเคียนทอง ทีมวิจัยได้ร่วมกับอาจารย์จากวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราชเข้ามาช่วยกันออกแบบสัตว์ทั้ง 12 ตัว การออกแบบทำในกระดาษลอกลาย ออกแบบไว้สองลักษณะคือเป็นตัวเดี่ยว และจับเป็นคู่ ขนาดของสัตว์ที่ออกแบบไว้เป็นขนาดเล็กสำหรับเป็นพวงกุญแจ แต่เมื่อปราชญ์ลองแกะสลักตามแบบก็พบว่าเครื่องมือการแกะสลักที่มีไม่สามารถแกะสลักชิ้นงานที่มีขนาดเล็กเท่าแบบได้ ต้องใช้เครื่องมือซึ่งเมื่อลองสืบราคาดูก็มีราคาสูงเกินกว่าที่ชาวบ้านจะลงทุนได้

ชิ้นงานจากไม้ตะเคียนทองดังกล่าวยังถูกนำมาถักเถียงในวงประชุมที่ร่วมกับหน่วยงานราชการ ชาวบ้าน ปราชญ์ และผู้สนใจทั่วไป บุคคลจากภายนอกทั้งหมดไม่เห็นด้วยกับการใช้ไม้ตะเคียนเป็น วัตถุขบในการแกะสลักเพราะผู้คนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเรื่องความไม่เป็นมงคลของไม้ตะเคียน ที่ยัง ติดอยู่กับเรื่องเล่าว่าเป็นไม้ผีสิง ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีใครกล้านำไม้ตะเคียนพกติดตัวหรือนำเข้าบ้าน ซึ่ง ต่างไปกับความเชื่อของชาวคอนทรอที่ยกย่องว่าไม้ตะเคียนเป็นไม้ประจำถิ่นที่ออกขึ้นมาจากตาม ธรรมชาติ ในอดีตไม้ตะเคียนอยู่ในระบบนิเวศป่าพรุที่มีความสมบูรณ์เป็นแหล่งพักอาศัยของฝูงช้าง แกลบที่เดินทางข้ามมาจากท่าลิพงหรือจากการเกดมาอาศัยอยู่ในป่าตะเคียนเป็นบางฤดูกาลเพื่อหลบภัย และหาอาหาร อีกทั้งไม้ตะเคียนยังถูกมองว่ามีคุณค่าทางเศรษฐกิจมหาศาลหากต้นตะเคียนมีอายุ 20 ปี ก็ สามารถขายไม้ได้ในราคาต้นละ 20,000 บาท ความเห็นต่างกันดังกล่าวถูกอภิปรายกันอย่างเข้มข้นเพื่อ หาข้อสรุป ท้ายสุดความเห็นทั้งสองด้านก็ไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้ยังคงมีฝ่ายบุคคลภายนอกที่ไม่ ยอมรับเรื่องความไม่เป็นมงคลของไม้ตะเคียนกับฝ่ายชาวบ้านคอนทรอที่ยืนยันความมีคุณค่าของไม้ ตะเคียน

เมื่อการแกะสลัก 12 นักฆัตรขนาดเล็กไม่สามารถทำด้วยมือได้ อีกทั้งบุคคลทั่วไปจากภายนอก ก็ไม่ยอมรับการผลิตของขวัญของฝากด้วยไม้ตะเคียนทำให้ทีมวิจัยและปราชญ์สรุปร่วมกันว่าหากพื้น ผลิตสร้างงานหัตถกรรมชนิดนี้ขึ้น ความเป็นไปได้ที่จะทำให้อาหารคณะตระหนักถึงคุณค่าแล้วเลือกซื้อ ไปใช้ประโยชน์คงเป็นไปได้ยาก จึงต้องล้มเลิกความตั้งใจเรื่องการแกะสลัก 12 นักฆัตรด้วยไม้ตะเคียน ไปโดยปริยาย

สรุป

ผลจากการค้นหาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของบ้านคอนทรอและจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น สามารถค้นหาได้ข้อสรุปคือ 12 นักฆัตร แต่การนำมาแกะสลักด้วยไม้ให้เป็นสัตว์ขนาดเล็กและใช้ฝีมือ เพียงอย่างเดียวเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ใช้เวลานาน ผลการแกะสลักจึงไม่ประสบความสำเร็จ ผนวกกับไม้ ในท้องถิ่นที่นำมาใช้แกะสลักคือ ไม้ตะเคียน เป็นสัญลักษณ์ที่สาธารณะยังคงยึดว่าเป็นสิ่งไม่เป็นมงคล ไม่เหมาะกับการนำมาสื่อสารถึงความเป็นมงคลในเรื่อง 12 นักฆัตร ทั้งความยากของการแกะสลักสัตว์ ขนาดเล็ก และความไม่เป็นมงคลของไม้ตะเคียนเป็นปัจจัยที่ทำให้การสร้างผลงานที่สื่อถึงอัตลักษณ์ครั้ง นี้ไม่ประสบความสำเร็จ

บทที่ 6

กระบวนการฝึกฝนงานหัตถกรรม

การฝึกฝนทักษะการแกะสลักสมัยใหม่ให้แก่ปราชญ์และผู้สนใจ

การฝึกฝนงานหัตถกรรมในเบื้องต้นได้วางแผนไว้ให้เกิดการเชื่อมโยงความรู้และทักษะของปราชญ์ชาวบ้านกับงานศิลปะแบบใหม่ เพื่อฝึกฝนงานแกะสลัก งานต่อเรือ งานตีเหล็ก งานจักสานของคอนครอให้สามารถยกระดับฝีมือเพิ่มมากขึ้นในขั้นนี้ได้ประสานความร่วมมือกับอาจารย์จากวิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช ประชุมร่วมกับปราชญ์งานหัตถกรรม ทีมวิจัยและชาวบ้านผู้สนใจ การแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อเลือกประเภทงานหัตถกรรมที่จะฝึกฝน คัดเลือกจากงานแกะสลัก งานต่อเรือ งานตีเหล็ก และงานจักสาน ในการคัดเลือกครั้งนี้ได้คำนึงถึงความพร้อมของผู้ที่จะเข้ามาฝึกฝนเป็นลำดับแรก สิ่งที่มีผู้ให้ความสนใจที่จะฝึกฝนให้เกิดการพัฒนาผลงานมากที่สุดคืองานแกะสลักไม้ จึงเป็นที่ตกลงร่วมกันที่จะให้อาจารย์เข้ามาฝึกฝนการแกะสลักไม้ด้วยการผสมผสานความรู้ของปราชญ์และความรู้สมัยใหม่กับปราชญ์และผู้สนใจ

โดยเป้าหมายของการฝึกฝนความรู้งานแกะสลักสมัยใหม่ให้แก่ปราชญ์และบุคคลผู้สนใจทั่วไปครั้งนี้ต้องการให้เกิดการนำทักษะของการสร้างงานหัตถกรรมด้วยความรู้สมัยใหม่ไปช่วยให้งานแกะสลักเกิดความสมดุลและสวยงามมากขึ้น

ขั้นตอนการฝึกฝน

1. ค้นหาข้อแตกต่างของการแกะสลักแบบภูมิปัญญาอยู่กับศิลปะสมัยใหม่ ในครั้งแรกของการพบปะอย่างเป็นทางการระหว่างกลุ่มปราชญ์งานแกะสลัก ผู้สนใจ และนักวิชาการคือ อาจารย์ณัฐนันท์ ะพงษ์ วิทยาลัยศิลปหัตถกรรมนครศรีธรรมราช เกิดข้อสังเกตที่เป็นประโยชน์สำหรับการปรับปรุงงานแกะสลักของปราชญ์ในสองเรื่อง หนึ่ง การออกแบบไม้ไม่ได้สัดส่วน เนื่องจากงานแกะสลักไม้ของปราชญ์เป็นงานแกะสลักภาพลอยตัว ซึ่งงานแกะสลักประเภทนี้เป็นรูปสามมิติ หรือรูปที่สามารถมองเห็นได้รอบด้านมีความละเอียดและสมบูรณ์ มีฐานรองรับอยู่ทางตอนล่าง การสร้างสรรค์ของช่างจึงต้องให้มีความงามทุกด้าน และจัดตั้งให้มีการทรงตัวที่ดี ข้อนี้นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นว่าผลงานแกะสลักไม้ของปราชญ์ยังมีข้อบกพร่องของการสร้างแบบก่อนจะนำไปวางลงบนเนื้อไม้ ยังคงเป็นการวาดรูปขึ้นมาจากกระดาษของประสบการณ์เดิม ไม่มีการใช้เครื่องมือวัดสัดส่วน และโดยส่วนมากเป็นการวาดแบบลงบนเนื้อไม้โดยตรงไม่ลงในกระดาษร่างแบบก่อน ทำให้ภาพรวมของผลงานการแกะสลักไม้

สมดุล สอง ความปราณีตน้อย ในข้อนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาในข้อแรกซึ่งคือไม่มีการร่างแบบที่สมบูรณ์ไว้บนกระดาษลอกลายก่อนนำไปวาดลงบนเนื้อไม้ ทำให้ลวดลายของชิ้นงานมีการผิดเพี้ยนเมื่อมองดูโดยเผินๆ ก็อาจจะเห็นเป็นรูปร่างของสิ่งนั้นได้แต่ในรายละเอียดแล้วยังไม่มีความปราณีตงดงาม การแก้ปัญหาคือขอพร่องนี้หากอาศัยศิลปะสมัยใหม่ต้องออกแบบรูปร่างและลวดลายลงบนกระดาษลอกลายซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการสร้างความสมดุลและปราณีตของงานแกะสลัก จึงเป็นที่ตกลงกันให้มีการฝึกฝนออกแบบรูปร่างและลวดลายตามหลักการลงบนกระดาษลอกลาย

2. การฝึกฝนออกแบบลายไทย การเริ่มต้นฝึกฝนออกแบบรูปร่างและลวดลายได้มีความต้องการจากผู้เข้าฝึกให้สอนการออกแบบลวดลายที่ซับซ้อนเพื่อสามารถประยุกต์ใช้กับงานได้หลากหลายแบบ อาจารย์ในฐานะที่จึงเลือกสอนวิธีการออกแบบบนกระดาษลอกลายโดยใช้ทฤษฎีการออกแบบลายไทย มีการสอนให้ผู้เข้าฝึกฝนเรียนรู้วิธีการออกแบบที่ถูกต้องเพื่อให้งานมีลวดลายที่สวยงามสมดุล โดยได้สอนวิธีการออกแบบลายไทยเบื้องต้นที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับงานแกะสลักได้หลากหลาย วิธีการฝึกฝนออกแบบลายไทยที่ได้ฝึกให้แก่ปราชญ์และผู้สนใจเป็นดังนี้

2.1. แม่ลายกระจิง เป็นแม่ลายพื้นฐานตัวแรกที่ใช้ฝึกปฏิบัติเขียนลายไทย แม่ลายกระจิงแบ่งออกได้หลายชนิดตามลักษณะที่แตกต่างกัน คือ กระจิงฟันปลา กระจิงดาอ้อย กระจิงใบเทศ กระจิงรวนหรือกระจิงหู แต่การฝึกฝนครั้งนี้อาจารย์ได้เลือกสอนวิธีการเขียนกระจิงดาอ้อย เนื่องจากเห็นว่าเป็นรูปแบบพื้นฐานของการฝึกหัดลากเส้นการเขียนลายไทยก่อนที่จะประยุกต์เป็นลายอื่นๆ ต่อไป

ขั้นตอนการฝึกฝนเขียนลายกระจิงดาอ้อย มีชื่อเรื่องเรียกอีกอย่างว่า "บัว" รูปทรงอยู่ในรูปสามเหลี่ยม เขียนเป็นเส้นโค้ง มีความอ่อนช้อย เป็นลายติดต่อซ้ายและขวา นิยมใช้ประดับสิ่งของเครื่องใช้

1. เริ่มด้วยการเขียนโครงรูปสามเหลี่ยม โดยมีความสูงจากฐาน 1.5 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว และลากเส้นแบ่งกึ่งกลาง ข้างละ 1 นิ้ว

2. เมื่อได้รูปสามเหลี่ยมสมบูรณ์แล้วจึงเริ่มวาดเส้นรูป แม่ลายกระจิง โดยเริ่มวาดจากยอดลาย โค้งลงมา ตามรูปทรงของลายกระจิงดาอ้อย ทั้ง 2 ด้าน

3. จากนั้นจึงวาดลายสอดไส้ไว้ภายในตัวกระจิง การเขียนลายสอดไส้นี้ ใช้วิธีการเขียนเช่นเดียวกับการเขียนเส้นรูป แต่มีขนาดเล็กกว่า เสร็จสิ้นขั้นตอนการเขียนแม่ลายกระจิง

2.2 การบากลาย การบากลายเป็นการเน้นตัวลายไม่ให้เรียบจนเกินไป และยังเพิ่มความสวยงามของรูปทรงให้มีลักษณะเหมือนธรรมชาติ การบากลายมี 2 แบบคือ แบบที่ 1.การบากลายเข้า และแบบที่ 2. การบากลายออก โดยการใช้การบากลายแต่ละแบบขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของตัวลายที่จะนำไปใช้ประกอบในพื้นที่ต่างๆ

บากลายเข้า เริ่มต้นการวาดด้วยการลากเส้นจากยอดลาย จนมาถึงกึ่งกลางของตัวลาย และบากลายเข้าภายในตัวลาย พร้อมกับตัวเส้นออกให้เป็นเส้นโค้งพองามทั้งสองด้าน

บากลายออก เริ่มต้นเช่นเดียวกับการบากลายเข้า แต่เมื่อลากเส้นจนถึงกึ่งกลางตัวลายให้ตัวเส้นออก ดังเหตุจะมีลักษณะเป็นยอดแหลมเหมือนกลีบดอกไม้

ปัญหาในการบากลายที่พบจากการฝึกฝน คือ ผู้ฝึกฝนเริ่มวาดรูปแม่ลายกระจังพร้อมกับบากตัวลายเลยโดยมิได้คำนึงถึงโครงร่างเดิมของแม่ลาย ทำให้ตัวลายมีลักษณะบิดเบี้ยว ไม่งาม ผิดลักษณะการเขียนแม่ลายกระจังที่ดี จึงมีข้อเสนอแนะให้ควรร่างโครงของลายเป็นเส้นนำด้วยเส้นร่างเบาๆ เสียก่อน แล้วจึงลากเส้นพร้อมกับบากลายตามอีกครั้งหนึ่ง

2.3 แม่ลายประจำยาม เป็นแม่ลายสำคัญอีกแม่ลายหนึ่งของการเขียนภาพไทย โดยรูปทรงทั่วไปจะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ตรงกลางเป็นรูปวงกลม มีสี่กลีบคล้ายกับดอกไม้ และกลีบทั้งสี่ก็มาจากรูปทรงของแม่ลายกระจังตาอ้อยนั่นเอง ซึ่งแม่ลายประจำยามนี้สามารถแตกแขนงออกไปได้อีกมากมาย โดยการใส่ไส้ซ้อนเข้าไปจนดูหนาหนักขึ้น และรูปทรงยังสามารถเปลี่ยนจากสี่เหลี่ยมจัตุรัสเป็นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนได้อีกด้วย ซึ่งทำให้เกิดความงามที่แตกต่างไปอีกแบบหนึ่ง นิยมใช้เป็นลายตกแต่งสิ่งต่างๆ ขั้นตอนการฝึกฝนเขียนแม่ลายประจำยามเป็นดังนี้

1.เริ่มจากการเขียนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้าง 3 นิ้ว แบ่งกึ่งกลางข้างละ 1.5 นิ้ว และส่วนที่เป็นทรงกลมตรงกลาง 1 นิ้ว

2. เมื่อได้รูปโครงร่างตามแบบแล้ว ขั้นตอนมาให้เขียนรูปวงกลมก่อน โดยกางวงเวียนออกครึ่งหนึ่ง วาดทั้งทรงกลมด้านในและด้านนอก โดยให้ทรงกลมด้านในที่เป็นไส้ลายมีน้ำหนักเส้นเบาว่าทรงกลมที่เป็นเส้นรูปด้านนอก

3.วาดกลีบดอกทั้ง 4 กลีบ กรรมวิธีเช่นเดียวกับการเขียนลายกระจังตาอ้อยโดยเลือกเขียนให้กลีบมีรูปแบบเป็นการบากลายเข้า หรือบากลายออกก็ได้

4.เมื่อวาดได้รูปทรงทั้งหมดแล้วขั้นสุดท้ายคือการใส่กลีบรองดอกที่มุมเว้าทั้ง 4 เป็นการสิ้นสุดขั้นตอนการเขียนแม่ลายประจำยาม

ปัญหาที่พบจากการฝึกฝนแม่ลายประจำยาม คือวาดกลีบดอกเลยจากรูปโค้งทำให้รูปทรงบิดเบี้ยวไม่งาม จึงได้แนะนำให้ผู้เข้าฝึกเริ่มหัดวาดแม่ลายกระจังตาอ้อยเพิ่มอีกหลายๆ ครั้งจะทำให้เกิดทักษะการวาดรูปโค้งได้ดีขึ้น

2.4 แม่ลายกนก เป็นลวดลายที่เลียนแบบธรรมชาติของเปลวไฟ ดอกไม้ ใบไม้ ลายกนกมีความหมายว่าลายทอง เป็นแม่ลายของลายไทยที่สำคัญแบบหนึ่งที่ประดิษฐ์เป็นตัวยาวรวมกันสามส่วนคือ ตัวหาง ตัวประกบ ตัวเปลว เมื่อมารวมกันเรียกว่า "ลายกนกสามตัว" แต่ในขั้นนี้ได้สอนให้เขียนลายกนกตัวเดียว เพื่อเป็นพื้นฐานที่ไม่ซับซ้อนจนเกินไปต่อการเรียนรู้ แม่ลายกนกนับเป็นแม่ลายที่สำคัญที่สุดในการเขียนลายไทย เพราะถ้าหากไม่สามารถฝึกเขียนลายกนกจนชำนาญแล้วก็จะไม่สามารถเขียนลายไทยในขั้นต่อไปได้ ในการฝึกฝนครั้งนี้ได้ฝึกให้วาดกนกตัวเดียวและให้วาดสลับทั้งด้านซ้าย และด้านขวา โดยรูปทรงของตัวกนกนี้มาจากรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก โดยส่วนหัวของกนกยื่นเลยจากรูปทรงสามเหลี่ยมออกมาเล็กน้อย เพื่อให้ตัวกนกมีความพริ้วไหวมากขึ้น แต่หากเขียนให้อยู่ภายในรูปทรงสามเหลี่ยมก็ได้แต่ตัวกนกที่ได้จะดูแข็งความอ่อนช้อยลดลง ขั้นตอนการเขียนแม่ลายกระหนก (ตัวเดียว) เป็นดังนี้

1. เริ่มจากการวาดรูปสามเหลี่ยมมุมฉากขึ้นก่อน ส่วนสูง 3 นิ้ว กว้าง 2 นิ้ว และที่มุมซ้ายวาด สามเหลี่ยมด้านเท่าเล็กๆ กว้างจากฐาน 2 ซม. สำหรับให้ตัวกนกเกาะ
2. เริ่มลากเส้นโค้งจากฐาน พอดีส่วนหัวกนกให้วาดเส้นขดเหมือนกับก้นหอย แล้วลากเส้นต่อเนื่องจนถึงยอดปลาย และวัดลงให้โค้งแหลมจนสุดโคนก้านตัวกระหนก
3. สำเร็จเป็นตัวกนก วาดเส้นเล็กๆ บางๆ อยู่ระหว่างกลางทั้งสองด้านของตัวกนกซึ่งมีความสำคัญมากในการแบ่งตัวกนกเพื่อปากลาย หรือวาดขีด สะบัดยอดปลายเป็นลายกนกหางไหล
4. เมื่อวาดกนกด้านขวาสำเร็จแล้ว ต่อไปจึงให้หัดกนกที่พลิกกลับด้านซ้าย เพราะในการใช้งานจริงๆ นั้นจำเป็นต้องเขียนได้ทั้งด้านซ้าย และด้านขวา วิธีการวาดก็เช่นเดียวกับการวาดตัวกระหนกด้านขวา

ปัญหาที่พบจากการฝึกฝนวาดลายกนก คือส่วนโค้งที่ยื่นเลยออกมาจากโครงสามเหลี่ยมผู้ฝึกฝนมักวาดอยู่ในโครงทำให้ภาพดูไม่อ่อนช้อย

2.5 การเขียนหางไหล ลายหางไหลส่วนใหญ่แล้วจะใช้ประกอบเป็นยอดของตัวนก ลักษณะคล้ายหางของสัตว์จำพวกงู และเปลวเพลิง ลักษณะรูปร่างของหางไหล โคนหางอ้วน ส่วนปลายเรียวแหลม และสลับเลื้อยไปมา การฝึกเขียนหางไหลค่อนข้างทำได้ยาก มีขั้นตอนในการฝึกฝนดังนี้

1. วาดสามเหลี่ยมมุมฉากที่มีขนาดเดียวกับการเขียนลายกนก ต่างกันที่ไม่ต้องวาดสามเหลี่ยมด้านเท่าเล็กๆ แต่ให้แบ่งกึ่งกลางขนาด 1 นิ้วแทน เพื่อลากเส้นประนำแบ่งกึ่งกลางของรูปสามเหลี่ยม

2. วาดเส้นโค้งจากโคนลายเลื้อยมาเรื่อยๆ จนถึงยอดลาย และลากให้เลื้อยกลับ ให้สังเกตการโค้งของเส้นไปเล็กที่สุดคือส่วนยอดลายเหมือนหางงู

3. ลากเส้นกึ่งกลางหนึ่งเส้นให้คดโค้งไปตามรูปจนถึงยอดลาย

4. วาดหางไหลที่พลิกกลับด้านซ้าย โดยใช้วิธีการวาดเช่นเดียวกับการวาดด้านขวา

ปัญหาที่พบจากการฝึกเขียนหางไหล คือ ผู้ฝึกฝนที่ไม่ใช่ปราชญ์เขียนแล้วไม่สมดุลกันทำให้หางไหลสลับไม่เป็นธรรมชาติ

3. การฝึกลอกลายลงบนเนื้อไม้และแกะสลักตามแบบ เมื่อการฝึกฝนออกแบบลายไทยผ่านไป แล้ว ครูผู้สอนได้ให้หลักการของการแกะสลัก ผู้เข้าฝึกทุกคนสามารถลอกลายได้เป็นอย่างดี และสามารถแกะสลักตามแบบได้อย่างสวยงาม เมื่อทดลองเปรียบเทียบกับงานเดิมที่ปราชญ์เคยทำไว้ก็พบว่างานที่ผ่านการเขียนแบบและลอกลายนี้มีความปราณีตกว่ามาก

ผลจากการฝึกฝนการแกะสลักไม้

ในระหว่างการฝึกฝนการวาดแบบและการแกะสลักตามแบบ ทั้งปราชญ์และผู้สนใจที่เข้าฝึกต่างให้ความสนใจการฝึกฝนเป็นอย่างดี แต่ในภายหลังผู้เข้าฝึกทุกคนทั้งที่เป็นปราชญ์และบุคคลทั่วไปซึ่งเป็นช่างไม้ ต่างให้ความเห็นว่าการฝึกเขียนแบบตามหลักการของศิลปสมัยใหม่นี้ทำให้เสียเวลาในการทำงานแกะสลัก อีกทั้งปราชญ์เองมีงานสั่งทำอยู่อย่างต่อเนื่อง มีรายได้ที่แน่นอนอยู่แล้ว หากต้องเพิ่มขั้นตอนการเขียนแบบและลอกลายเข้าไปจะทำให้งานช้าลงไม่ทันกับการส่งสินค้าตามกำหนด ซึ่งลูกค้าที่สั่งชิ้นงานอยู่ในปัจจุบันก็ไม่ได้ต้องการความปราณีตเพิ่มเติม ต่างก็พอใจกับผลงานที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ส่วนผลที่เกิดขึ้นกับผู้สนใจอื่นที่เข้าฝึกซึ่งก็เป็นช่างไม้ ไม่ได้นำความรู้ในการออกแบบนี้ไปใช้เนื่องจากเมื่อกลับไปทำงานเป็นช่างไม้ก็ต้องมุ่งผลิตงานไม้ที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างเป็นส่วนใหญ่ซึ่ง

ก็ไม่ได้มีความเกี่ยวเนื่องกับการนำงานแกะสลักไปใช้แต่อย่างใด แต่ก็สามารถนำเทคนิคการแกะสลักไม้ที่ฝึกฝนไปทำงานแกะสลักไม้อย่างง่ายได้ เช่น ทำเหล็กชุบใช้เองในครัวเรือน

สรุปผลจากการฝึกฝนหากเทียบกับเป้าหมายที่ได้วางไว้ให้เกิดการนำทักษะของความรู้สมัยใหม่ไปช่วยให้งานแกะสลักเกิดความสมดุลและสวยงามมากขึ้นนั้น เกิดผลเฉพาะในระหว่างการฝึกฝนเท่านั้นกล่าวคือทั้งปราชญ์และผู้สนใจสามารถพัฒนาการแกะสลักไม้ได้สวยงามกว่าเดิม แต่ภายหลังการฝึกฝนแล้วไม่ได้นำความรู้นี้ไปใช้จริง ยังคงกลับไปทำตามแบบเดิม และไม่ได้นำไปสู่การยกระดับฝีมือของงานแกะสลักคอนตรอแต่อย่างใด

การฝึกฝนการแกะสลักเหล็กชุบ(กระทาย)ของ “เยาวชนกลุ่มน้ำใส”

ความคาดหวัง “สื่อสารงานหัตถกรรมถึงผู้ประกอบการและสาธารณะ”

กลุ่ม “เยาวชนกลุ่มน้ำใส” เกิดขึ้นหลังจากความพยายามในการฝึกฝนกลุ่มปราชญ์และผู้สนใจไม่นำไปสู่การสร้างงานที่ผสมผสานความรู้ของภูมิปัญญาและศิลปสมัยใหม่อย่างที่คาดหวัง จึงเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายการฝึกงานหัตถกรรมมาที่เยาวชนในชุมชน แต่ความคาดหวังของการฝึกฝนเยาวชนในครั้งนี้ต่างไปจากความคาดหวังจากผู้ใหญ่ ด้วยข้อจำกัดของเยาวชนที่ไม่อาจสร้างงานหัตถกรรมให้ปราชญ์ได้เท่าผู้ใหญ่ ทีมวิจัยได้เพียงคาดหวังให้งานหัตถกรรมที่จะฝึกฝนให้แก่เยาวชนเป็นสื่อที่จะสื่อสารไปถึงผู้ประกอบการและสาธารณะเพื่อการเผยแพร่ผลงานหัตถกรรมของคอนตรอให้เป็นที่ยอมรับในวงกว้างมากขึ้น โดยมีเป้าหมายไปที่เด็กที่รวมกลุ่มอยู่บ้างแล้วในศูนย์เรียนรู้การพัฒนาเด็กและเยาวชนสุกนิมิต และต้องการให้เกิดการขยายกลุ่มเด็กให้มากที่สุดครอบคลุมนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ โรงเรียนคอนตรอ และเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือแต่ตั้งใจจะเรียนรู้ โดยตั้งเป้าหมายให้ปราชญ์ชาวบ้านฝึกฝนงานหัตถกรรมให้แก่เยาวชนเหล่านี้จนสามารถพัฒนาเป็นผลงานของกลุ่มได้หนึ่งชนิด และนำผลงานดังกล่าวสื่อสารถึงงานหัตถกรรมของคอนตรอต่อสาธารณะในวงกว้าง

กระบวนการฝึกฝนการแกะสลักเหล็กชุบ

1. ก่อตั้งกลุ่ม “เยาวชนกลุ่มน้ำใส” เริ่มต้นรวบรวมเยาวชนและก่อตั้งโดยนักวิจัยนายอิสระ ตัวตั้ง ซึ่งขณะนั้นมีบทบาทเป็นคณะทำงานของศูนย์เรียนรู้การพัฒนาเด็กและเยาวชนสุกนิมิต ได้หยิบเรื่องนี้ขึ้นมาหารือในทีมวิจัยว่ามีกลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อให้เยาวชนใช้เวลาว่างในทางที่สร้างสรรค์ห่างไกลจากยาเสพติด โดยกิจกรรมที่เยาวชนกลุ่มนี้ทำอยู่คือ การเล่นดนตรี ตีกลอง

ยาว จัดรายการวิทยุชุมชน โดยใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนและวันหยุดมาร่วมกันฝึกซ้อม เปิดแสดงในงาน
สาธารณะต่างๆ เยาวชนกลุ่มนี้เป็นเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ
โรงเรียนคอนตรอ และเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือส่วนหนึ่ง จึงคิดที่จะดึงเยาวชนกลุ่มนี้เข้ามาเรียนรู้เรื่อง
งานหัตถกรรมไปพร้อมกัน จึงได้ประชาสัมพันธ์รับสมัครสมาชิกกลุ่มเพิ่มเติมจากที่มีอยู่เดิมโดยให้
ครอบคลุมตามที่คาดหวังไว้คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ
โรงเรียนคอนตรอ และเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือแต่ตั้งใจจะเรียนรู้

การก่อตั้งเป็นกลุ่ม เยาวชนกลุ่มน้ำใส เริ่มในเดือนพฤษภาคม 2552 มีสมาชิก 24 คน
ประกอบด้วยเยาวชนทั้งชาย หญิง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ของโรงเรียนเฉลิมพระเกียรติ
โรงเรียนคอนตรอ และเด็กที่ไม่ได้เรียนหนังสือแต่ตั้งใจจะเรียนรู้ ตามที่ได้วางเป้าหมายไว้

2. การเรียนรู้งานหัตถกรรมทุกแขนงเพื่อคัดเลือกงานหัตถกรรมสร้างผลงานของกลุ่ม ทีมวิจัย
ได้นำเยาวชนทั้งหมดไปเรียนรู้งานหัตถกรรมในชุมชนทั้งสามแขนงคือจักสาน ติเหล็ก และแกะสลักไม้
แต่ละจุดการเรียนรู้ปราชญ์ได้สาธิตวิธีการทำและเยาวชนทั้งหมดได้ทดลองทำตาม ระหว่างการเรียนรู้
งานหัตถกรรมแต่ละแขนงนี้เยาวชนมีความสนใจใฝ่รู้เป็นอย่างดี ผลการเรียนรู้เป็นดังนี้

การเรียนรู้งานจักสาน สอนโดยปราชญ์นายวนิตย์ คงฉิม ปราชญ์ได้แสดงวิธีการสานเขย
โดยเริ่มตั้งแต่การสอนเลือกไม้ไผ่สีสุกอายุ 2-3 ปี สักเกตจากสีของลำต้นมีผิวโทสนีเทา ซึ่งเหมาะต่อการ
นำมาทำงานจักสาน หากไม้ไผ่อ่อนผิวมีสีเขียว อายุขนาดนี้ใช้ในการทำกระบอข้าวหลาม แต่หากผิว
โทสนีแดงแสดงว่าเป็นไม้ไผ่แก่ที่เหมาะสมในการทำเฟอร์นิเจอร์และการเป็นไม้ทำขอบของงานจักสานได้
ดี การตัดไม้ไผ่ต้องตัดให้สูงระดับคอ หรือระดับศีรษะหากเป็นระดับต่ำกว่านั้นลำต้นจะมีข้อสันไม้
สามารถนำมาจักสานได้ เมื่อได้ไม้ไผ่มาทั้งลำแล้วนำมาตัดด้วยเลื่อย วัตรระยะยาวให้เหมาะกับผลิตภัณฑ์
แต่ละประเภท ข้อสำคัญคือระยะตัดต้องให้ข้ออยู่ระหว่างกลาง นำมาผ่าด้วยขวานให้เป็นซี่ความหนา
ประมาณ 2 เซนติเมตร แล้วแช่น้ำไว้ประมาณ 2 ชั่วโมงให้ไม้ไผ่อ่อนตัวผ่าได้ง่าย นำมาผ่าอีกครั้งเป็น
การแบ่งครึ่งซีกของไม้ไผ่ดังกล่าวเรียกว่า “เตรียก” เมื่อผ่าดังนี้แล้วจะได้ไม้ไผ่ออกมาเป็นสองอัน อัน
ด้านหน้าที่ไม่ติดเปลือกกับอันที่ติดกับเปลือกซึ่งจะเลือกใช้งานต่างกัน นำไม้ไผ่ที่ได้จากขั้นตอนแรกมา
แช่น้ำประมาณ 2 ชั่วโมง เพื่อให้ไม้ไผ่ไม่ลื่นแล้วนำมาเหลาด้วยมีดดอกเรียกว่า เหลาดอก ในการเหลา
ดอกต้องใส่ถุงมือผ้าเพื่อป้องกันไม้ไผ่บาดมือ เหลาจนกระทั่งดอกบางและราบเรียบ นำดอกที่เหลา
เรียบร้อยแล้วมาแช่น้ำประมาณหนึ่งชั่วโมงเพื่อทำให้ดอกไม่ลื่นสามารถจักสานและจัดลวดลายได้ง่าย
ขึ้น จากนั้นเริ่มการจักสาน ปราชญ์เลือกสอนลายขัดและลายสองให้แก่เยาวชนทดลองสานเขย ในขั้นนี้มี

เยาวชนบางคนที่เป็นเด็กโศกทดลองสานด้วยดอกจริง แต่ส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กเล็กใช้ดอกทดลอง ซึ่งทำจากใบตาลโตนดมาทดลองสานตามแบบที่ปราชญ์สอน ส่วนมากสามารถสานได้ตามที่ปราชญ์สอน แต่การจัดจังหวะของดอกยังไม่สวยงาม เมื่อมาถึงขั้นตอนการเข้าขอบ คือการนำไม้ไผ่ที่มีความแข็งแรงมาประกบระหว่างดอกที่ยื่นออกมาด้านปลายสุดเพื่อเก็บดอกให้เรียบร้อยและได้ขอบของเจ็ยที่แข็งแรงสวยงาม เด็กเล็กส่วนมากที่ใช้ดอกทดลองก็ไม่สามารถทำขั้นตอนนี้ได้เพียงนั่งดู มีเพียงเด็กโตไม่กี่คนที่ใช้ดอกจริงในการสานเจ็ยทดลองเข้าขอบดูแต่ปรากฏว่าไม่มีใครสามารถทำได้เนื่องจากต้องใช้แรงข้อมือและทักษะในการจับดอกและใส่ขอบ แม้ว่าปราชญ์จะสอนให้ใช้คีมช่วยในการจับและดึงขอบแต่เยาวชนซึ่งไม่เคยมีทักษะเรื่องนี้จึงไม่สามารถทำได้

สรุปการฝึกฝนจักสานเจ็ย เยาวชนสามารถจักสานลายขัดและลายสองได้ในขณะที่ปราชญ์ทำให้ดู แต่ไม่มีใครสามารถเข้าขอบได้ จึงเป็นที่สรุปว่าการทดลองผลิตชิ้นงานจักสานเยาวชนไม่สามารถทำได้ตลอดชิ้นงานเพียงลำพังต้องมีปราชญ์คอยช่วยในบางขั้นตอนจึงจะสามารถทำชิ้นงานจักสานเสร็จสมบูรณ์ได้

การเรียนรู้งานตีเหล็ก ทั้งหมดได้ไปเรียนรู้ที่บ้านปราชญ์นายเรียน อ่อนคำ และนายสมศักดิ์ อ่อนคำ การตีเหล็กต้องใช้ทักษะและแรงมาก ในการเรียนรู้จึงไม่ได้ให้เยาวชนทดลองทำได้เพียงสาธิตให้ดูตั้งแต่การแนะนำการใช้งานของอุปกรณ์ที่ใช้ในการตีเหล็กประกอบด้วย เตาเผา ทุบลม ทั้ง คีมจับ สกัด ค้อน เครื่องตัดเหล็ก เครื่องเจียไฟฟ้า คางเสือ เครื่องเชื่อม ตะไบ กระบวยดักถ่านตักน้ำ อ่างน้ำชุบเหล็ก จากนั้นเริ่มตีเหล็กให้ดูด้วยการแนะนำวัสดุที่ใช้ไปพร้อมกันด้วย เริ่มจากการใช้ถ่านไม้ตะเคียนก่อไฟในเตาเผาให้ถ่านร้อนจนแดง นำเหล็กแหวนรถยนต์ที่ตัดเตรียมไว้ให้มีขนาดใกล้เคียงกับมิดที่จะตีแล้วมาเผาจนแดงก่ำ นำมาวางบนทั้งตีด้วยค้อนโดยช่างใหญ่ตีนำ ช่างรองอีกสองคนตีตามในจุดเดียวกับที่ช่างใหญ่ตีไว้ ตีกระทั่งเหล็กคลายร้อนก็นำไปเผาในเตาใหม่ ระหว่างนั้นก็ค้อยโยกคันโยกของทุบลมเพื่อเป่าลมให้ถ่านติดไฟดี เมื่อเหล็กร้อนอีกครั้งก็นำมาวางตีอีก ทำแบบนี้จนกระทั่งได้รูปร่างเป็นมิดที่ต้องการ ซึ่งนับจำนวนแล้วประมาณ 10 ครั้ง จากนั้นนำไปเจียรด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าตกแต่งเหล็กให้ราบเรียบสวยงามขึ้นใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง นำชิ้นงานนั้นไปเผาไฟให้แดงแล้วคืบด้วยคีมจับเหล็กไปชุบในอ่างน้ำแช่ไว้พอประมาณไม่นานเกินไปจะทำให้เหล็กแตกร้าวแต่ก็ต้องไม่เร็วเกินไป นำชิ้นมาสังเกตความคมโดยใช้ตะไบมาลองดูที่คมหากตะไบสีไม่เข้าแสดงว่าคม หากว่าตะไบสีแล้วเหล็กอ่อนตัวแสดงว่ายังไม่คม ต้องเผาไฟและชุบน้ำอีกรอบ นำชิ้นงานที่ชุบคมเรียบร้อยแล้วไปเผาไฟอีกครั้งแล้ว

นำมาทาน้ำมันเครื่องที่ใช้แล้วเพื่อป้องกันสนิมและเพิ่มความแวววาวให้ชิ้นงาน ในทุกขั้นตอนของการตีเหล็กให้เยาวชนเรียนรู้ เยาวชนต่างมุ่งดูด้วยความตั้งใจ

สรุปการเรียนรู้งานตีเหล็ก เยาวชนที่เป็นผู้หึงฉนวนไม่มีความสามารถในการทำงานนี้ได้ เพราะต้องใช้แรงมาก ส่วนเยาวชนผู้ชายส่วนมากก็ไม่มีแรงในการตีเหล็ก บางคนก็ตัวโตแข็งแรงมีแรงในการตีเป็นช่วงตีตามได้ แต่ไม่มีเวลาในการฝึกฝนวิธีการตีให้ได้รูปสวยงามและทำให้คมใช้งานได้ เพราะเยาวชนส่วนมากต้องใช้เวลาส่วนมากไปกับการเรียนหนังสือ ดังนั้นการสร้างชิ้นงานหัตถกรรมด้วยงานตีเหล็กจึงแทบเป็นไปไม่ได้สำหรับเยาวชนกลุ่มนี้

การเรียนรู้งานแกะสลักไม้ จุดเรียนรู้คือบ้านนายเลิศ นาคบรรจง โดยมีปราชญ์ช่วยสอน สองท่านคือนายเลิศ นาคบรรจง และนายปัด ยะพงศ์ ปราชญ์ให้ความรู้การเลือกชนิดไม้ มีหลักการ 3 อย่างคือ หนึ่งต้องเป็นไม้ประเภทที่สามารถแกะสลักได้ง่าย สองต้องสามารถหาได้จากในท้องถิ่น สามไม่เป็นไม้เศรษฐกิจ ดังนั้นวัตถุดิบหรือไม้ที่นำมาแกะสลักของปราชญ์ที่นี่คือไม้เนื้ออ่อนที่สามารถหาได้จากในท้องถิ่น และรากไม้ตะเคียนที่ฝังอยู่ใต้ดินในป่าพรุ ส่วนของไม้ที่นำมาใช้ในงานแกะสลักนั้นสามารถใช้ได้ทั้งลำต้นและกิ่ง มีเพียงไม้ตะเคียนเท่านั้นที่นำส่วนรากมาใช้ในการแกะสลัก ไม้ที่เหมาะสมในการนำมาใช้แกะสลักและยังมีในท้องถิ่นได้แก่ จามจุรี(มะขามหวาน ก้ามปู จำปา) ส้มแขก เทียม(สะเดา) หว้า แพน นน ค่วน ท่อมนา(กระท่อมนา) ท่อมขี้หมู(กระท่อมขี้หมู) แต่อย่างไรก็ตามไม้ที่ยังคงหาได้ง่ายและปราชญ์เลือกใช้งานมากคือ จามจุรี เป็นไม้เนื้ออ่อนที่ให้ลวดลายสวยงาม เนื้อเหนียว ไม่แตกง่าย เหมาะสมกับงานแกะสลัก รองลงมาคือไม้เทียม(สะเดา) มักเลือกมาทำเหล็กชุด(กระทาย)

เมื่อได้ไม้มาแล้ววาดแบบลงไปบนไม้นั้นแล้วใช้เลื่อยโค้งตัดตามแบบให้ใกล้เคียงกับรูปร่างที่ต้องการมากที่สุด ต่อมาเป็นการตกแต่งให้เป็นรูปร่างโดยใช้ขวานฉากและขวานชุดตกแต่งไม้ ส่วนที่ถูกเลื่อยแล้วยังมีส่วนที่ไม่เข้ารูปโดยเฉพาะส่วนโค้ง ส่วนมุมมักต้องตกแต่งด้วยขวานให้เป็นรูปร่างมากขึ้น ขั้นตอนนี้ต้องใช้ทักษะในการใช้ขวานหากไม่เชี่ยวชาญจะทำให้ชิ้นงานผิดรูปเสียหาย เมื่อใช้ขวานตกแต่งได้รูปแล้วใช้สว่านตกแต่งตามมุมหรือส่วนโค้งที่ไม่สามารถใช้ขวานได้ เสร็จแล้วนำมาขัดด้วยกระดาษทรายให้ราบเรียบ ในขั้นตอนนี้ปราชญ์ได้สาธิตการขัดด้วยเครื่องเจียไฟฟ้าซึ่งใช้กระดาษทรายเบอร์ 30 ไม่เกินเบอร์ 36 เป็นการขัดรอยขวานรอยสว่านให้ราบเรียบ หลักจากนั้นใช้เบอร์ 100 หรือเบอร์ 120 ขัดอีกครั้งทำให้เนื้อไม้ราบเรียบและละเอียดขึ้น แล้วนำมาตกแต่งลวดลาย ด้วยการใช้สว่านตกแต่งลวดลายให้คล้ายกับรูปร่างของสิ่งที่แกะสลัก แต่หากเป็นชิ้นงานที่ไม่ต้องการลวดลายก็ผ่านขั้นตอนนี้ไป จากนั้นนำชิ้นงานไปผึ่งไว้ในร่มให้แห้งซึ่งใช้เวลาประมาณ 1-2 เดือน ขึ้นอยู่กับชนิด

ไม้ หากตากแดดแห้งเร็วกว่าแต่มีโอกาที่ทำให้ไม้แตก เมื่อแห้งแล้วนำมาขัดตกแต่ง ลงแลกเกอร์ 2-3 ครั้ง ครั้งแรกลงแลกเกอร์เบอร์ 6 ผสมทินเนอร์ยูริเทน หรือหากต้องการให้ไม่มีสีอื่นก็ลงแลกเกอร์เบอร์อื่นที่ออกสีก่อนแล้วจึงลงแลกเกอร์เบอร์ 6 รอประมาณหนึ่งชั่วโมงให้แห้งแล้วใช้กระดาษทรายเบอร์ 1 ขัดด้วยมือเบาๆ ครั้งที่สองลงแลกเกอร์ผสมยูริเทน ขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 0 ครั้งที่สามลงยูริเทน อย่างเดียว ขัดด้วยกระดาษทรายเบอร์ 0

สรุปการเรียนรู้งานแกะสลักไม้ ชาวชนต่างให้ความสนใจและสนุกกับการหยิบจับ ไม้มาฝึกขัดถูด้วยกระดาษทราย ทาแลกเกอร์ เด็กผู้ชายส่วนมากสนุกกับการเลื่อยไม้ตามแบบ แต่ขั้นตอนที่เยาวชนทุกคนยังไม่สามารถทำได้คือการใช้ขวานถากไม้เพื่อขึ้นรูป และการใช้สิ่วแกะสลักลวดลาย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับภารกิจสานและการตีเหล็กสามารถสรุปได้ว่าเยาวชนให้ความสนใจและมีศักยภาพในการพัฒนางานแกะสลักอย่างง่าย ๆ ได้

3. **คัดเลือกงานแกะสลักไม้เป็นผลงานหัตถกรรมของเยาวชน** ภายหลังจากการพาเยาวชนไปเรียนรู้งานหัตถกรรมทุกแขนงดังข้างต้น ทีมวิจัย ปราชญ์ และเยาวชนสรุปบทเรียนร่วมกันว่าสิ่งที่เยาวชนกลุ่มนี้จะสามารถพัฒนาเป็นผลงานของกลุ่มได้คืองานแกะสลักไม้อย่างง่าย จากการแลกเปลี่ยนถึงประเด็นเร่งด่วนที่มีผู้ติดต่อมาให้เยาวชนกลุ่มนี้ไปร่วมแสดงนิทรรศการในงาน ลานวัฒนธรรม เทศกาลอาบน้ำผู้สูงอายุวันสงกรานต์ที่วัดคอนทรอ ซึ่งจะเกิดขึ้นอีกประมาณสองอาทิตย์จากวันที่สรุปบทเรียนนี้ ปราชญ์จึงให้ข้อเสนอแนะถึงงานแกะสลักที่จะสามารถทำได้ง่ายต้องไม่มีลวดลายซับซ้อน มีขนาดเล็กไม่ใหญ่ สามารถพกพาได้ง่ายเพื่อเป็นของฝากที่ระลึก และได้เสนอให้ทดลองทำเหล็กขูดขนาดเล็กซึ่งไม่มีรายละเอียดซับซ้อนสามารถดัดแปลงเป็นพวงกุญแจได้ง่าย ที่ประชุมเห็นด้วยกับความเห็นนี้ จึงได้สรุปให้มีการ แกะสลักเหล็กขูดขนาดเล็ก เป็นผลงานหัตถกรรมของเยาวชนกลุ่มน้ำใส

4. **การฝึกฝนแกะสลักเหล็กขูดขนาดเล็ก** มีการนัดหมายเพื่อฝึกฝนทุกวันหลังเลิกเรียน เป็นเวลาสองอาทิตย์ มีขั้นตอนการฝึกฝนดังนี้

4.1. การเตรียมไม้เนื้ออ่อน การแกะสลักเหล็กขูดขนาดเล็กครั้งนี้ได้เลือกไม้ตีนเป็ดมาใช้ เนื่องจากเป็นไม้เนื้ออ่อนที่มีผิวขาว สามารถเปลี่ยนสีง่าย หากต้องการตกแต่งด้วยสีจะทำให้สวยงามกว่าไม้ชนิดอื่น ในการเตรียมไม้ได้จ้างช่างไม้มาเลื่อยไม้ออกเป็นชิ้นเล็กๆ ขนาดใกล้เคียงกับเหล็กขูดขนาดเล็ก เยาวชนช่วยกันนำไม้ที่ตัดแล้วไปตากแดดครึ่งวัน แล้วเก็บไปผึ่งไว้ในที่ร่ม 1 คืน

4.2. การร่างแบบ ขั้นตอนนี้มีปราชญ์คือนายเลิศ และนายปิด เป็นผู้วาดรูปหลักชุดขนาดเล็กลงบนแผ่นฟิวเจอร์บอร์ด เขาชวนช่วยกันใช้มีดคัตเตอร์ตัดฟิวเจอร์บอร์ดออกตามแบบที่ปราชญ์วาดไว้

4.3. การขึ้นรูป เมื่อได้แบบแล้วเขาชวนช่วยกันนำแบบไปทาบลงบนไม้วาดรูปตามแบบลงบนเนื้อไม้ จากนั้นเด็กโตม.5 ม.6 ช่วยกันตัดไม้ตามแบบด้วยมีดถากและเลื่อยแต่ก็พบว่าชิ้นงานเสียหายไปมาก ทีมวิจัยจึงแก้ไขด้วยการขอสนับสนุนงบประมาณจากมูลนิธิศุภนิมิตซื้อเครื่องฉลุ ส่วนแทนสำหรับเจาะ เครื่องขัดกระดาษทราย และเครื่องมืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในราคา 30,000 บาท ภายหลังจากได้เครื่องมือมาช่วยก็ได้แบ่งหน้าที่ให้เด็กโตคือ ม.5-6 ช่วยกันใช้เครื่องฉลุตัดไม้ตามแบบเป็นรูปหลักชุด

4.4. การตกแต่งให้ราบเรียบ เด็กม.4 ลงมาช่วยกันนำชิ้นงานที่ตัดในครั้งแรกนั้นไปใช้มีดเหลาให้เรียบได้เป็นรูปร่างหลักชุดที่ชัดเจนขึ้น ในขั้นตอนนี้เด็กโตคือระดับม.4ขึ้นไปสามารถทำได้ ปราชญ์คิดว่าเด็กเล็ก จากนั้นเขาชวนทุกคนช่วยกันนำชิ้นงานที่ตกแต่งด้วยมีดจนเรียบแล้วไปขัดด้วยเครื่องขัดกระดาษทราย ซึ่งการขัดด้วยเครื่องขัดกระดาษทรายนี้สามารถขัดได้เฉพาะส่วนที่ราบเรียบเท่านั้น ส่วนที่โค้งเว้าตามมุมนั้นเขาชวนได้ขัดกระดาษทรายด้วยมืออีกครั้งหนึ่ง

4.5. การประกอบหัวหลักชุดและใส่พวงกุญแจ เขาชวนทุกคนสามารถทำขั้นตอนนี้ได้ดี โดยนำตะปูมาทาบหัวให้แบน แล้วตัดให้งอเป็นหัวหลักชุด จากนั้นเป็นการเจาะรูที่หัวหลักชุดโดยใช้หลักขนาดเล็กเจาะลงไป ในขั้นนี้เด็กที่มีแรงก็สามารถเจาะได้ง่าย แต่สำหรับเด็กที่ไม่มีแรงพอก็นำหลักไปเผาไฟแต่ไม่ต้องให้ร้อนเกินไปเพราะหากร้อนเกินไปเมื่อนำไปเจาะเนื้อไม้จะทำให้เกิดเป็นรูขนาดกว้างเกินไปใช้งานไม่ได้ เมื่อนำหลักไปเผาไฟพอประมาณแล้วนำไปเจาะลงบนเนื้อไม้ให้เป็นรูขนาดเล็ก จากนั้นนำตะปูเสียบลง การเสียบตะปูหันด้านปลายแหลมเข้าไปในรู หันด้านหัวตะปูที่ทาบจนแบนแล้วออกด้านนอกจะได้เป็นหัวหลักชุด จากนั้นที่ส่วนท้ายของหลักชุดก็เจาะรูด้วยวิธีการเดียวกันเพื่อใส่ห่วงเป็นพวงกุญแจ

4.6. การทาแล็กเกอร์เพิ่มความแวววาว ปราชญ์ช่วยกันเตรียมแล็กเกอร์สำเร็จรูปไว้ให้ เมื่อประกอบหลักชุดเรียบร้อยแล้ว เด็กทุกคนช่วยกันทาแล็กเกอร์ลงไปแต่ชิ้นงานมีขนาดเล็กเกินไปจับไม่ถนัดจึงทาแล็กเกอร์ได้ยากมาก เด็กจึงแก้ปัญหาด้วยการนำหลักชุดไปร้อยด้วยเชือกแขวนแล้วใช้แล็กเกอร์ชนิดพ่นมาพ่นลงไป วิธีการนี้ทำได้รวดเร็วและได้ความปรารถนากว่าการทาด้วยมือเป็นอย่างมาก เมื่อพ่นเสร็จแล้วตากแดดไว้ประมาณ 2-3 ชั่วโมง ได้ชิ้นงานที่เห็นสีเนื้อไม้ชัดเจนสวยงาม

4.7. การบรรจุถุง นำเหล็กชุดดั่งข้อ 4.6 มาบรรจุใส่ถุงพลาสติกใส ใส่ป้ายชื่อกลุ่ม ระบุราคา แล้วใช้แม็กเย็บปิดปากถุง ได้ผลงานดังรูป

5. การฝึกจัดนิทรรศการแสดงผลงาน ผลงานชุดแรกนี้ได้นำไปร่วมจัดแสดงและจำหน่ายเป็นครั้งแรกในงาน ลานวัฒนธรรม เทศกาลอาบน้ำผู้สูงอายุวันสงกรานต์ของวัดคอนทรอ การแสดงผลงานครั้งนี้ได้รับความสนใจจากผู้ปกครองเด็ก และผู้เข้าร่วมงานอื่นๆ เป็นอย่างดี สามารถจำหน่ายเหล็กชุดได้เกือบทั้งหมดมีรายได้ประมาณ 2,000 บาท สิ่งสำคัญที่สุดของการจัดงานนี้คือการได้รับคำแนะนำจากผู้ซื้อผลงานให้ปรับปรุงรูปแบบการนำเสนอด้วยการมีข้อความบอกถึงเรื่องราวของเหล็กชุดเพื่อบอกเล่าถึงคุณค่า และควรแต่งแต้มสีสันให้สดใสเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ผู้สนใจได้หลากหลายมากขึ้น

6. การพัฒนาเป็นเหล็กชุดแต้มสี ผลจากการจัดแสดงผลงานในครั้งแรกทำให้ได้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาผลงานให้เป็นที่น่าสนใจมากขึ้น ชาวชนได้ปรับปรุงเหล็กชุดให้มีสีสันโดยในการผลิตมีขั้นตอนที่เพิ่มขึ้นมาจากตอนแรกคือ การแต้มสี ภายหลังจากการประกอบเสร็จแล้วก็นำผ้าชุบน้ำเช็ดเหล็กชุดให้แห้งเพื่อเอาฝุ่นออกจากเนื้อไม้ไม่ให้ผิวเรียบ จากนั้นเด็กแต่ละคนก็ออกแบบสีสันและลวดลายของตัวเอง ใช้สีน้ำพลาสติกทาและระบายสีตามที่ออกแบบไว้ บางคนทาสีพื้นอย่างเดียว บางคนวาดเป็นรูปดอกไม้ บ้างวาดเป็นลายจุด เมื่อทาสีเสร็จแล้ววางไว้รอให้สีแห้ง จากนั้นนำไปพันแลคเกอร์ด้วยวิธีการเดิม ในขั้นตอนการบรรจุถุงก็ได้เพิ่มเติมเนื้อหาการบอกเล่าเรื่องราวของเหล็กชุดลงไปด้วย ในการพัฒนาผลงานเป็นเหล็กชุดแต้มสีได้ผลงานดังรูป

ผลการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ไม้

7. การจัดแสดงผลิตภัณฑ์ไม้เพื่อสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

เมื่อเยาวชนกลุ่มน้ำใสมีผลงานผลิตภัณฑ์ไม้และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปและหน่วยงานบ้างแล้วจึงนำไปสู่การถ่ายทอดภูมิปัญญางานแกะสลักของคอนครอสู่สาธารณะมากขึ้นผ่านทางการร่วมจัดแสดงในนิทรรศการของหน่วยงานต่างๆ ที่จัดขึ้นเพื่อสืบสานศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น ผลจากการจัดแสดงผลงานที่นำไปสู่การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้

7.1 แสดงในงานของมูลนิธิศุภนิมิต งานนี้เป็นงานระดับอำเภอที่จัดขึ้นเพื่อแสดงผลงานและการแสดงของเยาวชนที่อยู่ในเครือข่ายมูลนิธิศุภนิมิต นับเป็นครั้งแรกของการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ไม้และมีเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ไม้ในบรรจุภัณฑ์ด้วย ในงานแสดงครั้งนี้เยาวชนกลุ่มน้ำใสที่เป็นผู้ดูแลกิจกรรมได้บรรยายให้ผู้เยี่ยมชมสินค้าได้ฟังถึงเรื่องราวของผลิตภัณฑ์ไม้ และขั้นตอนการผลิตผลิตภัณฑ์ไม้ได้อย่างคล่องแคล่ว สร้างความประทับใจแก่ผู้เยี่ยมชมเป็นอย่างมาก ทำให้มีการอุดหนุนผลงานในครั้งนี้ถึงประมาณ 500 ชิ้น สินค้าส่วนหนึ่งที่เหลือมาจากกิจกรรมนี้ส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์ไม้ที่ไม่ได้แต้มสี ผลของการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ไม้ครั้งนี้ทำให้เยาวชนกลุ่มน้ำใสเป็นที่รู้จักของผู้คนในวงกว้างมากขึ้น โดยเฉพาะบุคคลที่มาจากหน่วยงาน และสถาบันการศึกษาหลายแห่งต่างให้ความสนใจถึงวิธีการนำวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมาบอกเล่าผ่านเยาวชน โดยหลายหน่วยงานได้บันทึกชื่อผู้ประสานงานของกลุ่มเอาไว้เพื่อประสานงานในภายหน้า

7.2 แสดงดนตรีคู่กับระบายสีผลิตภัณฑ์ไม้ในงาน จัดแสดงในงานสงกรานต์หลวงปู่สังข์ และจัดแสดงในงานทอดกฐิน ของวัดคอนครอ การจัดแสดงผลิตภัณฑ์ไม้ครั้งนี้ไม่ได้ผลิตชิ้นงานมาเพิ่ม ได้นำผลิตภัณฑ์ไม้ที่เหลือจากการจัดแสดงร่วมกับมูลนิธิศุภนิมิตมาจัดแสดง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ไม้ที่ยัง

ไม่ได้เต็มสี่ ขอนี้จึงเป็นความกังวลของกลุ่มเยาวชนว่าลูกค้ำที่จะมาเที่ยวชมงานนี้คือลูกค้ำกลุ่มเดิมที่เคยให้ข้อเสนอแนะต่อผลงานว่าน่าจะมีการให้สีสันที่สวยงาม ดังนั้นจึงได้วางแผนกันที่จะปรับรูปแบบการจัดแสดงครั้งนี้เป็นการเล่นดนตรีไปด้วย และเปิดให้ผู้เข้าร่วมงานได้ออกแบบลวดลาย และระบายสีเหล็กชุดด้วยตัวเอง ปรากฏว่ากิจกรรมนี้ได้รับความสนใจจากผู้เข้าชมงานเป็นอย่างมาก มีทั้งเยาวชนและผู้ใหญ่ต่างเข้ามาดูการแสดงดนตรีพร้อมไปกับซื้อเหล็กชุดตัวละ 10 บาท มานั่งระบายสีเป็นลวดลายต่างๆ อย่างสนุกสนาน

ผลตอบรับต่อผลงานหัตถกรรมของเยาวชนทั้งสองครั้งนี้ ได้รับการชื่นชมจากคนกลุ่มเดิมที่เคยแนะนำเรื่องการใส่คำอธิบายเรื่องราวของเหล็กชุดและการเต็มสี่สีให้แก่เหล็กชุด คนกลุ่มเดิมดังกล่าวถ่ายทอดให้ทีมวิจัยฟังว่าประทับใจต่อการพัฒนาผลงานหัตถกรรมที่สื่อถึงรากเหง้าความเป็นคอนตรอผสมผสานกับศิลปะสมัยใหม่ที่สร้างสีสันให้ชิ้นงานและสามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้ำได้หลากหลายมากขึ้นกว่าสินค้าจากงานหัตถกรรมขนาดใหญ่ที่วางจำหน่ายอยู่แล้วซึ่งมักเน้นไปที่ประโยชน์การใช้งานในบ้าน

7.3 จัดแสดงเหล็กชุดเต็มสี่ร่วมกับผลงานหัตถกรรมของปราชญ์คอนตรอในงานระดับจังหวัด ภายหลังจากการจัดแสดงผลงานเหล็กชุดเต็มสี่หลายครั้งที่กล่าวมาแล้ว เยาวชนกลุ่มน้ำใสเป็นที่รู้จักมากขึ้น มีการติดต่อให้ไปร่วมจัดแสดงผลงานหัตถกรรมเหล็กชุดเต็มสี่หลายครั้งตลอดเวลา 2 ปี และทุกงานที่ไปจัดแสดงนั้นจัดแสดงในบู๊ธเดียวกับผลงานหัตถกรรมของปราชญ์คอนตรอนั่นเอง งานที่ไปจัดแสดงเป็นงานเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เช่น งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนภาคใต้ ครั้งที่ 59 จังหวัดนครศรีธรรมราช ณ ท่าลาด งานวิชาการประวัติศาสตร์จังหวัดนครศรีธรรมราชของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช เป็นต้น

7.4 คู่มือการจัดแสดงงานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และรับผิชอบงานพัฒนาต่างๆ ของคอนตรอ จากผลการร่วมกิจกรรมนำเสนอผลงานเหล็กชุดขนาดเล็กของเยาวชนกลุ่มน้ำใสดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ทำให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นที่ไว้วางใจของชุมชนให้เป็นผู้รับผิดชอบดูแลงานที่เกี่ยวข้องกับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และงานพัฒนาชุมชน อีกทั้งกลุ่มเองยังมีรายได้ที่เป็นกองทุนสำหรับการดำเนินการดังกล่าวได้ในบางส่วน ในทุกปีของการจัดงานวันเด็กขององค์การบริหารส่วนตำบลคอนตรอได้มอบหมายให้เยาวชนกลุ่มนี้เป็นผู้รับผิดชอบวางแผนการจัดนิทรรศการของเด็กในชุมชน ในบทบาทของการพัฒนาชุมชนนั้น กลุ่มได้เป็นผู้ร่วมวางแผนพัฒนาวัด ด้วยการร่วมเสนอให้มีการพัฒนาให้เกิดมูลนิธิหลวงปู่สังข์ของวัดคอนตรอ และได้มอบเงินสมทบกองทุนหลวงปู่สังข์จำนวน 1,000 บาท ใน

ด้านการพัฒนาชุมชนกลุ่มเคยได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จัดสถานที่ในชุมชนเพื่อเตรียมรับเสด็จสมเด็จพระเทพฯ ในครั้งที่ทรงเสด็จมาที่อำเภอเฉลิมพระเกียรติ

ผลของการฝึกฝนงานแกะสลักเหล็กชุด

จากกระบวนการฝึกฝนงานแกะสลักเหล็กชุดและฝึกกระบวนการจัดนิทรรศการแก่เยาวชนกลุ่มน้ำใส กล่าวได้ว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ว่าการสื่อสารงานหัตถกรรมถึงผู้ประกอบการและสาธารณะได้จริงอีกทั้งยังเกิดผลอื่นๆ ตามมาอีกหลายประการ สรุปผลของการฝึกฝนงานแกะสลักเหล็กชุดของเยาวชนกลุ่มน้ำใสได้ดังนี้

1. เยาวชนสามารถแกะสลักงานอย่างง่ายได้ จากกระบวนการแกะสลักที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้น เห็นได้ว่าเยาวชนในระดับม.1-6 ที่เข้าร่วมกิจกรรมนี้สามารถผลิตผลงานเหล็กชุดขนาดเล็กนี้ได้เอง ภายใต้การแบ่งภาระงานยากง่ายให้เหมาะกับวัยของเด็ก กล่าวคือในขั้นตอนที่ยากคือการใช้เครื่องฉลุเพื่อตัดไม้ตามแบบเป็นเหล็กชุดตอนแรกนั้นต้องอาศัยความแข็งแรงของเด็กชั้นม.5-6 ช่วยทำให้ แต่เมื่อถึงขั้นตอนอื่นๆ เด็กทุกคนสามารถทำเองได้จนเสร็จสิ้นขั้นตอน ซึ่งความสามารถของเด็กที่เห็นจากกิจกรรมนี้สรุปได้ว่าเด็กในช่วงอายุดังกล่าวมีศักยภาพพอที่จะสร้างงานหัตถกรรมอย่างง่ายได้อย่างไม่ยากนัก

2. ผู้ประกอบการและสาธารณะให้ความสนใจแก่ผลงานเหล็กชุดอย่างต่อเนื่อง การได้รับความสนใจนี้ได้เกิดขึ้นต่อเนื่องมาตั้งแต่ครั้งแรกที่เยาวชนได้นำผลงานเหล็กชุดไปวางจำหน่ายที่งาน ลานวัฒนธรรม จัดขึ้นโดยวัดคอนทรอ เป็นเทศกาลอาบน้ำผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ เห็นได้ว่าครั้งนี้สามารถจำหน่ายเหล็กชุดได้เกือบทั้งหมดมีรายได้จากการจำหน่ายประมาณ 2,000 บาท ทั้งยังได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ซื้อเหล็กชุดว่าควรระบายสี วาดลวดลายและมีข้อความบอกเล่าเรื่องราวของเหล็กชุดเพื่อเพิ่มความน่าสนใจของสินค้า เกี่ยวกับข้อเสนอแนะนี้ทั้งเยาวชนและทีมวิจัยได้ช่วยกันนำมาพัฒนาผลงานเหล็กชุดในครั้งถัดมาโดยได้ระบายสี วาดรูปลงบนเหล็กชุดด้วยจินตนาการของเยาวชนเองและพิมพ์ข้อความลงในกระดาษเกี่ยวกับที่มาของเหล็กชุดในบ้านคอนทรอใส่ลงไปตอนบรรจุถุงด้วย เมื่อนำออกจำหน่ายในงานสงกรานต์นำหลวงปู่สังข์และงานทอดกฐินของวัดคอนทรอก็ได้รับความสนใจจากผู้ใหญ่ที่ร่วมงานอย่างมาก ซึ่งผู้ที่มาร่วมในงานนี้นอกจากชาวคอนทรอแล้วยังมีลูกหลานชาวคอนทรอที่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อื่นมาได้เห็นได้ซื้อติดมือไปเผยแพร่ผลงานด้วย

หลังจากการเผยแพร่ผลงาน 2 ครั้งดังกล่าวต่อจากนั้นก็ยังมีหน่วยงานและสถาบันการศึกษาต่างๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราชติดต่อมายังกลุ่มเยาวชนอย่างต่อเนื่องเพื่อเข้าร่วมจัดนิทรรศการในงานที่

เกี่ยวข้องกับงานศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ตลอดเวลาประมาณ 2 ปี แม้หลังจากที่กลุ่มเยาวชนน้ำใสได้ยุติการทำเล็คชูดังที่กล่าวในข้างต้นแล้วแต่ก็ยังมียุทธศาสตร์ที่เป็นที่รู้จักของหน่วยงานต่างๆ อยู่ถึงปัจจุบัน เมื่อมีงานนิทรรศการของหน่วยงานใดก็ยังคงประสานเข้ามายังทีมวิจัยเพื่อสอบถามให้เยาวชนกลุ่มนี้ได้ไปแสดงผลงานอยู่เสมอ

3. สร้างความเป็นผู้นำแก่เยาวชน สิ่งนี้เป็นผลที่ได้รับนอกเหนือจากความคาดหวังเดิม ในกระบวนการฝึกฝนงานแกะสลักเล็คชูดังนี้ได้ทำให้เยาวชนได้ฝึกการทำงานเป็นทีม เพราะต้องมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานในกลุ่มมีการเลือกประธาน เกรียงไกร เลขา และกรรมการเพื่อเป็นกลไกการทำงาน ผลที่เกิดจากการฝึกรับผิดชอบวางแผนงาน ลงมือทำงานตามแผนให้เล็คชูดเสร็จทันต่อการจัดแสดงในงาน การประสานงานกับเพื่อนในกลุ่ม ประสานงานกับทีมวิจัย การนำเสนอผลงานต่อที่สาธารณะในขณะจัดแสดงในงานต่างๆ การจดบันทึกรายรับ รายจ่ายของกลุ่ม การจดบันทึกกิจกรรมของกลุ่ม เหล่านี้ทำให้เยาวชนถูกฝึกฝนให้ทำงานเป็นขั้นเป็นตอน มีเป้าหมาย และมีการสรุปบทเรียนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของแต่ละกิจกรรม เมื่อเด็กเหล่านี้ไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยจึงมีหลายคนที่ได้รับการคัดเลือกให้ทำหน้าที่เป็นผู้นำของกลุ่มนักศึกษา หรือเป็นตัวแทนในการแสดงออกของนักศึกษา เช่น เป็นประธานองค์กรนักศึกษา เป็นผู้นำกล่าวสุนทรพจน์ เป็นประธานวงดนตรีของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

การล้มเลิกสร้างงานหัตถกรรมของเยาวชนกลุ่มน้ำใส

เยาวชนกลุ่มน้ำใสแม้จะมีการจัดแสดงผลงานเล็คชูดอย่างต่อเนื่องดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แสดงถึงการตอบรับเรื่องงานหัตถกรรมจากสังคมเป็นอย่างดี แต่ในระยะหลังทางมูลนิธิศุภนิมิตได้สนับสนุนเครื่องดนตรีชุดใหญ่ให้แก่เยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมทักษะด้านดนตรีดึงดูดความสนใจของเยาวชนให้ห่างไกลจากการติดยาเสพติด และมีการเร่งรัดให้เกิดการฝึกซ้อมเพื่อแสดงผลงานตอบสนองโครงการนี้ จึงเป็นเหตุให้เยาวชนกลุ่มนี้ซึ่งมีความสนใจดนตรีเป็นพื้นฐานอยู่แล้วได้หันไปให้ความสำคัญและทุ่มเทเวลาให้กับการฝึกซ้อมดนตรีอย่างจริงจัง จนกระทั่งไม่มีเวลาผลิตเล็คชูดหรือพัฒนางานแกะสลักไม้ให้เป็นผลงานอื่นๆ อีกเลย ในระยะหลังเมื่อถึงเวลาต้องจัดแสดงนิทรรศการตามที่ได้รับเชิญจึงต้องปฏิเสธงานไปทั้งหมด เป็นเหตุให้งานแกะสลักไม้ของเยาวชนกลุ่มน้ำใสเป็นอันต้องยุติไปตั้งแต่นั้นมา

อย่างไรก็ตามแม้กลุ่มจะล้มเลิกการทำงานหัตถกรรมแล้วแต่ความเป็น เยาวชนกลุ่มน้ำใส ก็ยังคงดำเนินกิจกรรมเดิมอยู่คือ การเล่นดนตรี การตีกลองยาว การจัดรายการวิทยุชุมชน ที่สร้างสรรค์สิ่ง

ดีในชุมชน เช่น การรณรงค์อนุรักษ์ป่า การหาเงินสมทบกองทุนหลวงปู่สังข์ วัดคอนตรอ การร่วมกิจกรรมอาสาชุมชนต่างๆ โดยมีสมาชิกกลุ่มที่เป็นเยาวชนรุ่นน้องมาแทนรุ่นพี่ที่ออกไปเรียนระดับมหาวิทยาลัยรุ่นแล้วรุ่นเล่า

การฝึกฝนงานแกะสลักแก่กลุ่มผู้สูงอายุ

เมื่อผ่านความล้มเหลวจากการฝึกฝนหัตถกรรม 2 ครั้งที่ผ่านมา เป็นบทเรียนที่ทำให้นักวิจัยกลับมาขบคิดกันใหม่ถึงแนวทางการฝึกฝนงานหัตถกรรมแบบค่อยเป็นค่อยไป เริ่มด้วยคนที่พร้อมและลงทุนน้อย จึงหันมาสนใจกลุ่มที่มีเวลาว่างพอจะฝึกหัดงานหัตถกรรมจากปราชญ์ได้ และคาดหวังว่าจะสามารถสร้างผลงานที่ผสมผสานภูมิปัญญากับความรู้สมัยใหม่ให้เกิดผลงานงานเป็นที่รู้จักของสาธารณะแล้วจะทำให้คนรุ่นอื่นๆ ในบ้านคอนตรอตระหนักถึงคุณค่าและหันมาสืบทอดงานหัตถกรรมในที่สุด

การเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่มผู้สูงอายุนี้ เริ่มจากผู้สูงอายุที่นั่งพบปะกันที่ร้านน้ำชาตอนเช้าของทุกวัน ได้นำเรื่องนี้เป็นหัวข้อสนทนากันหลายครั้ง เพราะบางส่วนในกลุ่มผู้สูงอายุที่พบปะกันที่ร้านน้ำชานี้คือปราชญ์ที่อยู่ในทีมวิจัย ได้บอกเล่าถึงปัญหาของการก่อตั้งกลุ่มหัตถกรรมที่ผ่านมาประสบความล้มเหลว ก็มีการแสดงความเห็นกันต่างๆ นานา สุดท้ายเมื่อลองหาหรือถึงแนวทางอื่นที่ไปขบเรียนจากครั้งแรกมาปรับปรุงก็ได้ข้อสรุปว่า งานหัตถกรรมที่จะสร้างนั้นต้องเริ่มจากผู้สนใจจริงจังและมีเวลาสำหรับฝึกหัดอย่างจริงจัง กลุ่มที่พูดถึงนี้ก็หนีไม่พ้นผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเฉย ๆ ไม่มีแรงจะออกไปทำงานหนักนอกบ้านได้อีกแล้ว แต่สามารถทำงานเบาๆ ในร่มอยู่กับบ้านได้ อีกทั้งกลุ่มนี้เป็นผู้ที่สะสมภูมิปัญญาและประสบการณ์เกี่ยวกับสร้างเครื่องมือเครื่องมือประกอบอาชีพมาแต่วัยหนุ่ม จะพอมีความสามารถความเข้าใจเกี่ยวกับการผลิตชิ้นงานจากวัตถุดิบในท้องถิ่นได้ดีกว่าคนอื่น ดังนั้นกลุ่มผู้สูงอายุที่เห็นด้วยกันนี้เริ่มรวมตัวกันได้ 12 คน เริ่มคิดถึงงานหัตถกรรมที่จะสามารถผลิตขึ้นได้จากวัตถุดิบในท้องถิ่น มีความหมายที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของคอนตรอ และสามารถจำหน่ายเป็นรายได้จุนเจือตัวเองเป็นค่าน้ำชาในแต่ละวันได้

คำถามถัดมาคือ จะเลือกใช้วัตถุดิบอะไร และหาต้นทุนมาซื้อเครื่องมือได้จากไหน เกิดการถกเถียงกันว่าหากจะใช้ไม้ในท้องถิ่นมาทำงานแกะสลักผู้สูงอายุเหล่านี้ไม่สามารถฝึกทักษะจนสามารถทำงานแกะสลักให้สวยงามได้ อีกทั้งเครื่องมือในการแกะสลักต้องลงทุนสูงไม่มีเงินทุน จึงมองหาวัตถุดิบที่นำมาผลิตงานหัตถกรรมได้ง่าย ไม่ซับซ้อน คือ มะพร้าวลืบ กะลามะพร้าว ไม้ไผ่ ไม้เนื้ออ่อน

เป็นวัตถุดิบที่สามารถนำมาดัดแปลงเป็นสินค้าได้หลากหลายชนิด ใช้ทักษะพื้นฐาน ใช้เครื่องมืออย่างง่ายในการผลิตชิ้นงาน ชิ้นงานที่คิดกันว่าจะสามารถทำกันได้โดยมีตลาดรองรับคือ กระดาษต้นไม้ที่เป็นรูปสัตว์ต่างๆ

เริ่มแรกทีมวิจัยได้จัดหาเครื่องมืออย่างง่ายให้แก่สมาชิกจำนวน 12 ชุด ในหนึ่งชุดประกอบด้วย มีดคัตเตอร์ บุ้ง กระดาษทราย ปราชญ์ได้ช่วยฝึกหัดให้แก่สมาชิกกลุ่มผู้สูงอายุนี้ระยะหนึ่งเห็นว่าทุกคนเข้าใจและมีความสามารถในการผลิตชิ้นงานได้แล้วจึงมอบหมายให้แต่ละคนแยกย้ายกันกลับไปทำที่บ้านของตัวเอง แล้วค่อยนำชิ้นงานที่ได้กลับมารวมกันเพื่อออกจำหน่ายต่อไป

ผลจากการกลับไปสร้างชิ้นงานของแต่ละคนปรากฏว่ามีเพียงสองชิ้นเท่านั้นที่นำมาส่ง นอกจากนั้นไม่สามารถสร้างชิ้นงานตามที่ตกลงกันได้ เพราะเมื่อแต่ละคนกลับไปที่บ้านต่างก็อยู่กับวิถีแบบเดิมของตัวเอง ไม่มีการติดตามหรือกระตุ้นให้สร้างงานหัตถกรรมความสำคัญของการสร้างชิ้นงานก็ลดน้อยลงจนค่อยๆ หายไป

ในอีกด้านหนึ่งของการเลือนหายของความตั้งใจสร้างชิ้นงานของกลุ่มผู้สูงอายุนี้คือ มีการพูดคุยและเกิดความท้อแท้ในการสร้างศูนย์งานหัตถกรรมชุมชนด้วยเหตุผลที่แสดงความเห็นกัน 2 ประการคือ

ประการแรก ความวิตกเรื่องการตลาด มีการหารือกันถึงตลาดของผลงานที่จะนำมาวางจำหน่ายที่ศูนย์ มีความวิตกว่าชิ้นงานที่นำมาวางจำหน่ายซึ่งมาจากสมาชิกเพียง 12 คน เป็นจำนวนเพียงเล็กน้อย ไม่มีแรงจูงใจให้ลูกค้าเข้ามาแวะชม ในที่สุดก็ขายไม่ได้

ประการที่สอง ความคาดหวังการช่วยเหลือจากหน่วยงานสนับสนุน เมื่อมีความวิตกเรื่องจุดดึงดูดผู้เข้ามาเยี่ยมชมจึงหารือต่อกันถึง การลงทุนสร้างศูนย์งานหัตถกรรมที่ต้องมีลานจอดรถกว้างขวาง มีห้องน้ำสะอาด มีร้านค้าแฟ มีทุนรับซื้อสินค้าที่เป็นงานหัตถกรรมหลากหลายประเภทมาวางจำหน่ายเพื่อสร้างจุดสนใจ และได้้นำความกังวลทั้งหมดนี้ไปปรึกษากับนายกอบต.ก็เห็นด้วยแต่ต้องให้ชาวบ้านเขียนโครงการแล้วนำไปเสนอตามขั้นตอนของการพิจารณางบประมาณ กลุ่มนี้จึงเกิดความท้อแท้ว่าไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างจริงจังจากหน่วยงานในท้องถิ่น การหวังพึ่งกันเองก็แทบเป็นไปไม่ได้อยู่แล้วเพราะแต่ละคนต่างก็หาไม่มีรายได้มาสมทบเป็นเงินทุน

เมื่อคนกลุ่มนี้มองว่าทั้งหมดคือข้อจำกัดที่ไม่สามารถจำหน่ายสินค้าได้ จึงไม่มีความพยายามที่จะผลิตชิ้นงานหัตถกรรมต่ออีกเลย

สรุป

การฝึกฝนงานแกะสลักให้แก่คนทั้งสามกลุ่มเกิดผลที่ไม่แตกต่างกันมากนัก หนึ่ง การฝึกฝนงานแกะสลักแก่ปราชญ์และบุคคลผู้สนใจ ในขณะที่ฝึกฝนการวาดแบบและลวดลายต่างให้ความสนใจเป็นอย่างดี และสามารถวาดแบบและแกะสลักได้ในระดับดี แต่ภายหลังการฝึกฝนแล้วยังหันกลับไปใช้วิธีการเดิมในการแกะสลักซึ่งก็ไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาผลงานให้ปราชญ์ขึ้นได้ สอง ชาวชนกลุ่มน้ำใส เป็นเด็กม.1-6 เข้ามาฝึกหลังเลิกเรียน ในระหว่างการฝึกทำผลิตภัณฑ์ขนาดเล็กเด็กทุกวัยต่างให้ความสนใจและสนุกกับการทำผลิตภัณฑ์เป็นอย่างดี สามารถจัดนิทรรศการแสดงผลผลิตตามงานต่างๆ ได้ต่อเนื่องถึง 2 ปี แต่ในภายหลังต้องยุติการผลิตผลิตภัณฑ์ไปเนื่องจากเด็กหันมาให้ความสนใจกับการฝึกซ่อมดนตรีมากกว่า อีกทั้งเมื่อเด็กรุ่นพี่ม.6 เรียนจบก็ไปต่อมหาวิทยาลัยที่อื่น เด็กรุ่นน้องก็ต้องฝึกฝนการใช้เครื่องมือไม้แทนแต่ก็ไม่สามารถทำได้ในเวลาอันสั้น ทำให้ผลงานผลิตภัณฑ์ขาดช่วงจนถูกกิจกรรมอย่างอื่นดึงความสนใจไปในที่สุด สาม การฝึกฝนแกะสลักกระถางต้นไม้ของกลุ่มผู้สูงอายุ แต่ละคนต่างก็มาเรียนรู้จากปราชญ์แล้วกลับไปฝึกหัดทำที่บ้านท้ายสุดก็ตั้งใจอยู่กับภาระงานที่บ้านจนไม่ได้สร้างงานแกะสลักได้

บทที่ 7

บทเรียนจากความพยายามสร้างศูนย์งานหัตถกรรมชุมชน

นักวิจัยได้ทดลองรวมกลุ่มเพื่อรองรับการบริหารจัดการผลผลิตของงานหัตถกรรม ซึ่งแม้ว่าในขณะที่ทำงานวิจัยตลอดโครงการยังไม่เกิดขึ้นงานหัตถกรรมที่สื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ของคอนตรอ แต่ความพยายามในการทดลองบริหารจัดการกลุ่มก็เป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ โดยมีแรงจูงใจจากผลงานของปราชญ์ที่สามารถส่งขายให้แก่ร้านค้าริมทางได้ตลอดทั้งปีจึงเป็นที่คาดหมายว่าหากสามารถสานต่องานหัตถกรรมบางอย่างที่คนทั่วไปสามารถฝึกฝนให้มีฝีมือได้ไม่ยากโดยทำร่วมกันเป็นกลุ่มและจำหน่ายให้แก่คนผ่านทางไปมาได้ อาจจะเป็นทางหนึ่งของการทดลองบริหารจัดการกลุ่มที่จะรองรับการผลิตชิ้นงานที่มีอัตลักษณ์ของคอนตรอในอนาคตได้

การทดลองสร้างกลุ่มเกิดขึ้น 5 ครั้ง ซึ่ง 3 ครั้งแรกเกิดขึ้นพร้อมกับการฝึกฝนงานหัตถกรรมแก่กลุ่มผู้สนใจ กลุ่มเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 6 ซึ่งทั้งสามกลุ่มดังกล่าวไม่สามารถสร้างผลงานหัตถกรรมขึ้นมาได้อย่างต่อเนื่องจึงไม่สามารถสร้างศูนย์งานหัตถกรรมได้ จึงได้มีความพยายามต่ออีก 2 ครั้งดังนี้

กลุ่มปราชญ์งานหัตถกรรม

เมื่อได้บทเรียนจากการทดลองก่อตั้งศูนย์ฯ จากทุกกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นไม่ประสบความสำเร็จ จึงลองหาวิธีถึงการรวมผลิตภัณฑ์ทั้งหลายของปราชญ์ทุกแขนงมารวมกันบริหารจัดการเป็นศูนย์ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนคอนตรอ ก็มีความพยายามในระดับการพูดคุยแนวทางที่พบอุปสรรคเรื่องตลาดประจำคือ ปราชญ์ทุกคนต่างมีลูกค้าประจำของตัวเอง บางส่วนผลิตและขายที่ร้านของตัวเอง มีลูกค้ามาสั่งผลิต มาหาซื้อถึงที่ร้าน บางส่วนไม่มีร้านของตัวเองแต่มีรายการสั่งเป็นประจำและแน่นอนจากร้านค้าที่นำไปขายต่ออีกทีหนึ่ง แต่ทั้งหมดก็ล้วนเป็นรายได้ประจำที่แน่นอน หากต้องเปลี่ยนช่องทางการสร้างตลาดใหม่โดยการรวมเป็นศูนย์ดังกล่าว มีความเป็นไปได้สูงที่จะทำให้ลูกค้าประจำหายไปในระยะแรก หรือบาดหมางกับพ่อค้าที่มารับซื้อประจำจะส่งผลให้เกิดความขัดแย้งของชุมชนในระยะยาว แนวทางดังกล่าวนี้จึงจบลงที่ข้อสรุปจากการพูดคุยที่ไม่พบความเป็นไปได้ของการปฏิบัติ

แต่หากมองอีกด้านที่เห็นว่าปราชญ์ของงานหัตถกรรมแต่ละแขนงนั้นต่างก็มีการสร้างชิ้นงาน มีความสามารถในการปรับตัวของการสร้างชิ้นงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์แต่ละยุคสมัยและมีรายได้อย่างต่อเนื่อง เป็นจุดแข็งของงานหัตถกรรมบ้านคอนตรอ ซึ่งผลงานทั้งหมดของปราชญ์งานดี

เหล็ก งานแกะสลักไม้ งานจักสาน ล้วนแล้วแต่เป็นผลงานที่มีประโยชน์การใช้งานไม่ต่างจากงานหัตถกรรมของท้องถิ่น แต่หากจะสร้างสัญลักษณ์อะไรสักอย่างที่บอกถึงเอกลักษณ์เฉพาะของคอนตรอจากภูมิปัญญาทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวแล้วบริหารจัดการรวมเป็นกลุ่มเพียงเฉพาะในกลุ่มปราชญ์ทั้งหมดเป็นเบื้องต้นก่อน ก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากลักษณะเฉพาะตัวของปราชญ์บ้านคอนตรอเป็นบุคคลที่มีจุดเด่นในตัวเองที่คล้ายคลึงกันคือ มีอารมณ์ขัน ยิ้มแย้มแจ่มใส ส่วนใหญ่มีพรสวรรค์ด้านขับร้อง ว่ากลอน วาดรูป และสนใจทางศิลปวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน แต่เมื่อทำงานต้องแยกเป็นส่วนตัวเนื่องจากแต่ละคนมีความโดดเด่นในการสร้างสรรค์ชิ้นงานเฉพาะตัวแตกต่างกัน มีการตัดสินใจบนพื้นฐานความเชี่ยวชาญเฉพาะบุคคล ต้องมีสมาธิอยู่คนเดียวในการคิดและลงมือทำงาน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าปราชญ์แต่ละคนแม้จะสร้างผลงานในแขนงเดียวกันแต่มีความแตกต่างหลากหลายของการสร้างสรรค์สร้างผลผลิตที่มีความเฉพาะของแต่ละคน เมื่อใครเห็นก็จะสามารถบอกได้ทันทีว่าเป็นผลงานของปราชญ์ท่านไหน

ดังนั้นด้วยข้อจำกัดด้านตลาดประจำและลักษณะเฉพาะตัวของปราชญ์แต่ละท่านก็เป็นข้อสรุปของอุปสรรคที่ไม่สามารถรวมผลงานปราชญ์ของแต่ละท่านเป็นศูนย์ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมชุมชนได้

ชมรมผู้สูงอายุบ้านคอนตรอ

จากบทเรียนการพยายามสร้างศูนย์งานหัตถกรรมที่ไม่ประสบความสำเร็จ คนกลุ่มนี้ก็ไม่ได้สลายตัวแต่ได้รวมเข้ากับชมรมผู้สูงอายุซึ่งมีอยู่เดิมแล้ว แต่บุคคลกลุ่มที่ได้เข้าร่วมงานวิจัยหัตถกรรมนี้ได้้นำเรื่องคุณค่าของงานหัตถกรรมบ้านคอนตรอมาใส่เข้าไปในกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุด้วย ซึ่งแต่เดิมชมรมผู้สูงอายุนี้มีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง มีกิจกรรมเพียงเรื่องการรวมกลุ่มกันไปร่วมงานศพ การตักบาตรวันสำคัญ การร่วมงานประเพณีของชุมชน แต่ภายหลังคนกลุ่มที่ผ่านงานวิจัยดังกล่าวได้นำเรื่องคุณค่างานหัตถกรรมบ้านคอนตรอเข้าไปทำความเข้าใจจนกระทั่งชมรมผู้สูงอายุเกิดความตระหนักว่าในยุคสมัยปัจจุบันงานหัตถกรรมกำลังถูกทดแทนด้วยสินค้าพลาสติก ความสำคัญที่เป็นข้อกังวลร่วมกันไม่ใช่การเข้ามาของสินค้าพลาสติกแต่เป็นวิธีคิดที่มาพร้อมสินค้าพลาสติกเป็นการคิดที่เน้นความสะดวก รวดเร็ว ละเลยภูมิปัญญาที่เป็นรากเหง้าชุมชนเป็นสิ่งที่ช่วยขัดเกลาให้คนมีจิตใจที่เยือกเย็น แบ่งปัน ไม่เอารัดเอาเปรียบคนอื่นหรือส่วนรวม คิดถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบประหยัด คุ่มค่า และให้มีสืบทอดถึงคนรุ่นหลังในจำนวนที่ไม่น้อยไปกว่าเดิม คุณสมบัติทั้งหมดทำให้การอาศัยอยู่ร่วมกันในชุมชนหรือสังคมเกิดความสงบ แต่งานพลาสติกหรือของใช้อย่างอื่นที่มาทดแทนงานหัตถกรรมนั้นต่างก็มาด้วยวิธีคิดที่สอนให้คนรักความสบายและไม่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของ

ท้องถิ่นแต่กลับทำลายทิ้งอย่างไม่สนใจผลกระทบเช่น คัดไม้ต้นเล็กต้นน้อยเพื่อขายไม้ฟืน เปลี่ยนพื้นที่ป่าที่มีระบบนิเวศหลากหลายเป็นพืชเศรษฐกิจ

เหล่านี้เป็นข้อกังวลที่ชมรมผู้สูงอายุได้นำมาเป็นประเด็นในการกำหนดกิจกรรมของชมรมใหม่ เป็นการทำงานที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างจิตสำนึกชุมชนให้เห็นความสำคัญของงานหัตถกรรมที่ผูกโยงอยู่กับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กิจกรรมที่กำหนดได้แก่ การประชาสัมพันธ์กับชุมชนให้มีการใช้ผลงานหัตถกรรมของชุมชนแทนการใช้ผลงานพลาสติก โดยเริ่มต้นผลักดันให้เกิดโครงการเข้าวัดวันพระ เข้าวัดวันอาทิตย์ แล้วสอดแทรกเรื่องงานหัตถกรรมเข้าไป เช่น มีการณรงค์ให้ชาวบ้านใช้ตะกร้าที่สานจากไม้ไผ่ หรือตะกร้าหวาย แทนการใช้ตะกร้าพลาสติก ชมรมผู้สูงอายุเองก็ทำเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านเห็น บางท่านนำชิ้นหมากมาจากบ้านเพื่อแสดงให้เห็นผลงานหัตถกรรมเก่าแก่ที่คนยุคปัจจุบันหลงลืมหรือไม่เคยเห็นมาทำให้เกิดประเด็นพูดคุย กิจกรรมเหล่านี้ได้สร้างความตื่นตัวให้ชาวบ้านได้มีหัวข้อสนทนาระหว่างการอยู่ในวัดจากเดิมที่คุยเรื่องทั่วไปมาเป็นการพูดคุยเรื่องผลงานหัตถกรรมที่ผู้สูงอายุถือมาสืบสาวความเป็นมา บ้างก็ไม่เคยเห็นงานชิ้นนั้น บ้างก็จับกลุ่มเล่ากันถึงเรื่องการผลิตงานหัตถกรรมใช้เองในอดีตแต่ระยะหลังละเลยไปใช้สิ่งอื่นทดแทน

เรื่องราวที่ถูกนำมาเรื่องพื้นเกี่ยวกับงานหัตถกรรมของบ้านคอนตรอก้อยๆ ขยายจากวันพระ เป็นงานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า งานศพ งานบวช ซึ่งทุกงานล้วนต้องมาสัมพันธ์กับวัดอย่างเลี่ยงไม่ได้ และผู้สูงอายุก็ใช้โอกาสเหล่านั้นเป็นการบอกเล่าและเชิญชวนเรื่องการหันกลับมาใช้งานหัตถกรรมของท้องถิ่น

ในบางโอกาสก็จัดกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นโดยตรงที่ร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น กิจกรรมลานวัฒนธรรม ซึ่งจัดโดยชมรมผู้สูงอายุ ชมรมข้าราชการบำนาญ อบต. เครือข่ายกองทุนหมู่บ้าน บริษัท ห้างร้านที่สนใจ งานดังกล่าวนี้ได้จัดให้มีการแสดงประเพณีท้องถิ่นเป็นซุ้มได้แก่ ซุ้มดนตรีพื้นบ้าน มีการแสดงเพลงร้องเรือ สีซอเพลงโบราณ ซุ้มเหล็กชุดแค้นสี มีการวางเป็นโต๊ะญี่ปุ่นเป็นกลุ่มๆ ให้เด็กๆ และผู้สูงอายุมานั่งระบายสีเหล็กชุดตัวเล็กที่เขาวชนกลุ่มน้ำใส่เคยผลิตไว้ พร้อมทั้งมีแบบสอบถามให้ผู้มาร่วมงานบอกรูปแบบงานประเพณีที่ต้องการให้จัดขึ้นในชุมชน มีผู้สะท้อนให้จัดตลาดย้อนยุค แต่งกายย้อนยุค เป็นต้น

ผลจากกิจกรรมดังกล่าวนี้ไม่สามารถวัดออกมาได้เป็นจำนวนที่แน่นอนของผู้คนที่เข้าใจและปรับเปลี่ยนแนวคิด และยังไม่สามารถบอกได้ว่าที่สุดแล้วชาวบ้านทุกคนจะหันกลับมาสนใจใช้งานหัตถกรรมของชุมชนหรือไม่ แต่เสียงสะท้อนจากชาวบ้านไม่น้อยเห็นด้วยกับการสืบทอดผลงาน

หัตถกรรมที่เป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน ยอมรับว่ามีความคงทนแข็งแรงมากกว่าผลงานของต่างชาติ และเมื่อชำรุดเสียหายแล้วก็สามารถย่อยสลายได้ในธรรมชาติต่างกับพลาสติกเมื่อชำรุดใช้งานไม่ได้แล้ว กลายเป็นขยะไม่มีค่า ย่อยสลายยากในธรรมชาติส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ความตระหนักของชาวบ้านดังกล่าวบอกถึงแนวโน้มของการเพิ่มจำนวนผู้ที่เห็นคุณค่าของงานหัตถกรรมจนอาจถึงขั้นจะหันมาคิดสร้างงานหัตถกรรมที่สอดคล้องความต้องการของยุคสมัย และสามารถสร้างสรรค์ให้มีความหลากหลายโดดเด่นพอจะแข่งขันกับสินค้าอื่นได้มากขึ้นในอนาคต

บทที่ 8

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

1. ภูมิปัญญางานหัตถกรรมที่ยังคงเหลืออยู่ในบ้านคอนตรอ

ภูมิปัญญาที่ยังคงเหลือในบ้านคอนตรอแบ่งหมวดได้เป็น 4 หมวดคือ งานแกะสลักไม้ งานต่อเรือ งานตีเหล็ก งานจักสาน สถานการณ์ของงานหัตถกรรมทางด้านความรู้ของการสร้างงานหัตถกรรมล้วนแต่มีวิธีการที่เหมือนเดิมจากรุ่นบรรพบุรุษ หากจะมีเปลี่ยนแปลงบ้างก็เป็นบางขั้นตอนที่เปลี่ยนไปตามการใช้เครื่องมือที่ทันสมัย ประหยัดเวลามากขึ้น งานที่ปรับเปลี่ยนในลักษณะนี้ได้แก่ งานตีเหล็ก งานแกะสลัก งานต่อเรือ แต่สำหรับงานจักสานนั้นไม่มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการจากเดิมเลยเนื่องจากเป็นงานที่ใช้เครื่องมืออย่างง่ายไม่เกื้อหนุน และหากต้องปรับเปลี่ยนบางชิ้นที่มีขายในท้องตลาดแล้วก็คือ เครื่องเหลาดอก ซึ่งมีราคาสูงมากชาวบ้านซึ่งทำในลักษณะครัวเรือนไม่มีการรวมกลุ่มก็ไม่มีเงินลงทุน

สถานการณ์ของงานหัตถกรรมด้านการปรับเปลี่ยนลักษณะผลงานหัตถกรรม การผลิตชิ้นงานหัตถกรรมสอดคล้องกับการเปลี่ยนไปของยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ทั้งงานตีเหล็กที่เพิ่มเติมการตีเหล็กแทงปาล์ม การต่อเรือปรับเปลี่ยนมีการต่อเรือขนาดเล็กไว้แสดงสินค้า สถานการณ์ของงานหัตถกรรมด้านการสืบทอดภูมิปัญญา เป็นการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นในครอบครัวไม่มีบุคคลจากครอบครัวอื่นเข้ามาเรียนรู้เพื่อสืบทอดเพิ่มเติม อีกทั้งการสืบทอดแบบรุ่นสู่รุ่นก็ยังมีความเสี่ยงที่คนรุ่นลูกจะไม่สืบทอด โดยภาพรวมก็ยังคงน่าเป็นห่วงว่าภูมิปัญญาของบางครอบครัวจะสูญหายไป

2. ทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาสร้างงานหัตถกรรม

ทรัพยากรธรรมชาติของบ้านคอนตรอในปัจจุบันยังคงมีเหลือให้สามารถนำมาใช้ในงานหัตถกรรมได้ทั้งในป่าพรุ บริเวณทุ่งนา และบริเวณหลังบ้าน ไม้ประเภทที่นำมาแกะสลัก ได้แก่ จามจุรี กระท่อมจี๋หมู กระท่อมนา นน หว้า คอแห้ง รากไม้ตะเคียนทอง ไม้ที่นำมาต่อเรือคือ ไม้ตะเคียนทองเป็นหลัก และใช้ไม้ หว้า ยาง กง เป็นส่วนประกอบบางส่วน ไม้ที่นำมาจักสานคือ ใผ่สีสุก แต่สถานการณ์ของไม้ทุกประเภทก็มีความเสี่ยงที่จะทำให้ขาดแคลนในอนาคตด้วย 2 ปัจจัยคือ การปล่อยให้มีการขยายพันธุ์เองตามธรรมชาติ และสองคือการตัดไม้ขายโรงงาน ทำให้มีการเร่งตัดไม้ทุกชนิดทุกขนาดเพื่อขายในขณะที่ไม่มีการปลูกทดแทน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนมี 2 ส่วนคือ 1)การจัดการโดยใช้ระบบความเชื่อแบบเดิมที่สืบทอดมา ชุมชนยังใช้เรื่องเล่าของดาอินทองที่ปกป้องป่าพรุ และยายเจียวที่ปกป้องป่าในโซนนานา และประเภทไม้ต้องห้ามหรือไม้ผีสิง มาเล่าสืบทอดให้คนรุ่นหลังเคารพและไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ของการใช้ป่า ใช้ประโยชน์ป่าเพียงความจำเป็นในการใช้งานของครัวเรือน แต่อย่างไรก็ตามยุคหลังมีสถานการณ์ของการตัดไม้ขายโรงงานทำให้ไม้เล็กไม้ใหญ่ทุกประเภทที่สามารถตัดด้วยตัวเองได้ชาวบ้านก็ตัดเพื่อขายโดยไม่เกรงต่อความเชื่อดังกล่าว และ2)การจัดการทรัพยากรธรรมชาติตามแบบแผนที่จัดการโดยชุมชน ส่วนนี้ยังไม่มีแบบแผนของการใช้ป่าร่วมกันมีเพียงกิจกรรมการณรงค์ให้เกิดจิตสำนึกปลูกป่าทดแทนในลานวัดคอนตรอ

3.การค้นหาลักษณะเพื่อสร้างงานหัตถกรรม

การคัดเลือกสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมมี 2 ส่วนคือ ประการแรกเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่หยิบมาเรียนรู้เพื่อหาสัญลักษณ์ในการสร้างงานหัตถกรรมมีเรื่องราวของหลวงปู่สังข์ แห่งวัดคอนตรอความเป็นชุมชน 3 วัดของบ้านคอนตรอ ระบบนิเวศป่าพรุของอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พระธาตุทองคำ บ้านคูเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราช ทำวาดูคามรามเทพ และ 12 นักยตร์ สัญลักษณ์ประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช สุดท้ายได้ข้อสรุปการเลือกสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็น 12 นักยตร์ ประการที่สองคือสัญลักษณ์ของทรัพยากรธรรมชาติประจำท้องถิ่นซึ่งก็คือ ไม้ตะเคียนทอง แต่เมื่อนำมาแกะสลักด้วยไม้ให้เป็นสัตว์ขนาดเล็กและใช้ฝีมือเพียงอย่างเดียวเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ใช้เวลานาน ผลการแกะสลักจึงไม่ประสบความสำเร็จ ผนวกกับไม้ในท้องถิ่นที่นำมาใช้แกะสลักคือ ไม้ตะเคียน เป็นสัญลักษณ์ที่สาธารณะยังคงยึดว่าเป็นสิ่งไม่เป็นมงคล ไม่เหมาะกับการนำมาสื่อสารถึงความป็นมงคลในเรื่อง 12 นักยตร์ ทั้งความยากของการแกะสลักสัตว์ขนาดเล็ก และความไม่เป็นมงคลของไม้ตะเคียนเป็นปัจจัยที่ทำให้การสร้างผลงานที่สื่อถึงอัตลักษณ์ครั้งนี้เลื่อนหายไปมากที่สุด

4.กระบวนการฝึกฝนงานหัตถกรรม

การฝึกฝนงานแกะสลักให้แก่คนทั้งสามกลุ่มเกิดผลที่ไม่แตกต่างกันมากนัก หนึ่ง การฝึกฝนงานแกะสลักแก่ปราชญ์และบุคคลผู้สนใจ ในขณะที่ฝึกฝนการวาดแบบและลงลายต่างให้ความสนใจเป็นอย่างดี และสามารถวาดแบบและแกะสลักได้ในระดับดี แต่ภายหลังการฝึกฝนแล้วก็ยังหันกลับไปใช้วิธีการเดิมในการแกะสลักซึ่งก็ไม่ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาผลงานให้ปราคิ์ดีขึ้นได้ สอง เยาวชนกลุ่มน้ำใส เป็นเด็กม.1-6 เข้ามาฝึกหลังเลิกเรียน ในระหว่างการฝึกทำหลักขูดขนาดเล็กเด็กทุกวัยต่างให้ความสนใจและสนุกกับการทำหลักขูดเป็นอย่างดี สามารถจัดนิทรรศการแสดงผลหลักขูดตามงานต่างๆ

ได้ต่อเนื่องถึง 2 ปี แต่ในภายหลังต้องยุติการผลิตเหล็กชุดไปเนื่องจากเด็กหันมาให้ความสนใจกับการฝึกซ้อมดนตรีมากกว่า อีกทั้งเมื่อเด็กรุ่นพี่ม.6 เรียนจบก็ไปต่อมหาวิทยาลัยที่อื่น เด็กรุ่นน้องก็ต้องฝึกฝนการใช้เครื่องดนตรีไม้แทนแต่ก็ไม่สามารถทำได้ในเวลาอันสั้น ทำให้ผลงานเหล็กชุดขาดช่วงจนถูกกิจกรรมอย่างอื่นดึงความสนใจไปในที่สุด สาม การฝึกฝนแกะสลักกระถางต้นไม้ของกลุ่มผู้สูงอายุ แต่ละคนต่างก็มาเรียนรู้จากปราชญ์แล้วกลับไปฝึกหัดทำที่บ้านท้ายสุดก็ตั้งใจอยู่กับภาระงานที่บ้านจนไม่ได้สร้างงานแกะสลักได้

5.บทเรียนจากความพยายามสร้างศูนย์งานหัตถกรรมชุมชน

มีความพยายามสร้างศูนย์งานหัตถกรรมชุมชน 5 ครั้ง คือ กลุ่มบุคคลทั่วไป กลุ่มเยาวชนน้ำใส กลุ่มผู้สูงอายุ ทั้งหมดไม่สามารถผลิตชิ้นงานที่จะสามารถนำมารวมกันเป็นศูนย์แสดงสินค้าของตนเองได้ เนื่องจากในระหว่างการดำเนินการได้พบกับความยากของการแกะสลัก สมาชิกกลุ่มทั้งหมดเกิดความท้อถอย สุดท้ายต้องหันกลับไปให้เวลากับการประกอบอาชีพหลักที่สร้างรายได้เลี้ยงครอบครัว ก่อน ส่วนกลุ่มปราชญ์งานหัตถกรรม ไม่ได้ก่อตั้งศูนย์อย่างเป็นทางการเป็นจังเพียงแค่นี้ได้หารือแนวทางกันเท่านั้นเองก็พบอุปสรรคที่ไม่สามารถรวมกันได้ คือ ลักษณะเฉพาะของการสร้างงานหัตถกรรมของแต่ละคนแตกต่างกัน และเกรงความขัดแย้งระหว่างพ่อค้าที่เคยรับซื้อกับปราชญ์ ความพยายามสร้างศูนย์งานหัตถกรรมยังไม่ยุติลงแค่นี้แต่มีความพยายามที่จะปรับทิศทางการทำงานใหม่โดยการใช้ชมรมผู้สูงอายุเป็นกลไกทำงานกระตุ้นให้ผู้คนในชุมชนได้เห็นความสำคัญของงานหัตถกรรมเป็นเบื้องต้นก่อนจะนำไปสู่การเริ่มต้นสร้างชิ้นงานหัตถกรรมที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนต่อไป

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานวิจัย

1. ทีมวิจัยทั้งหมดเป็นชาวบ้านซึ่งไม่มีทักษะในการจดบันทึกหรือจัดเก็บข้อมูล แม้จะได้มีการเตรียมความพร้อมทีมวิจัยแล้วก็ตาม เมื่อดำเนินงานวิจัยจึงมีข้อจำกัดในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลทั้งหมดต้องพึ่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งเนื้อหาและเอกสารการเงิน ดังนั้นในระหว่างการดำเนินงานวิจัยจึงเกิดความล่าช้าในการรายงานผลและการเขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์อย่างมาก

2. การเปลี่ยนเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราชถึง 3 ครั้ง ทำให้ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยเกิดปัญหาข้อมูลไม่ต่อเนื่อง นักวิจัยต้องเสียเวลาในการอธิบายข้อมูล

ทั้งหมดให้เจ้าหน้าที่คนใหม่ฟังทุกครั้ง นักวิจัยหลายคนไม่พอใจที่ต้องเสียเวลาพูดเรื่องเดิม แต่จำเป็นต้องอธิบายเพราะเจ้าหน้าที่ของศูนย์ต้องเป็นผู้ที่รวบรวมข้อมูลทั้งหมดดำเนินการรายงานผล

3. หัวหน้าโครงการไม่มีความรู้ในเรื่องงานหัตถกรรมและไม่มีความชำนาญในหน่วยงานราชการ ทำให้การดำเนินกิจกรรมตามแผนงานวิจัยส่วนที่เป็นเรื่องงานหัตถกรรมไม่เกิดความชัดเจนเท่าที่ควร และไม่สามารถเชื่อมโยงหน่วยงานราชการให้มาเห็นด้วยในการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาศูนย์งานหัตถกรรม

4. ระหว่างการดำเนินงานวิจัยเกิดปัญหาการเมืองครั้งใหญ่ในกรณีเสื้อเหลือง เสื้อแดง ทำให้นักวิจัยพุ่งความสนใจไปที่การเมือง รุนววยอยู่กับการประท้วง ทำให้งานวิจัยหยุดชะงักอยู่ช่วงเวลาหนึ่ง

5. ความเข้าใจของชุมชนต่องานหัตถกรรมมีน้อยมาก ชาวบ้านสนใจเรื่องกระแสทุนนิยม ความทันสมัยที่เห็นจากสื่อมากกว่าการตระหนักถึงงานหัตถกรรม ทำให้การดำเนินงานวิจัยพัฒนางานหัตถกรรมครั้งนี้เกิดขึ้นเพียงในกลุ่มปราชญ์เท่านั้น

6. ความจำเป็นในการหารายได้เลี้ยงครอบครัว เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้การเริ่มพัฒนางานหัตถกรรมทุกครั้งไม่มีผู้เอาใจจริงเอาใจมาร่วมพัฒนาชิ้นงาน เพราะชาวบ้านต้องเลือกไปรับจ้างทำงานก่อสร้างที่ไม่ต้องฝึกทักษะเพิ่มเติม และมีรายได้ประจำวันแน่นอนอยู่แล้ว

7. การค้นหาอัตลักษณ์ชุมชนในระหว่างการทำงานวิจัยครั้งนี้เป็นเรื่องที่ทำได้ยากในระยะเวลาจำกัด ควรค้นพบอัตลักษณ์ก่อนแล้วจึงใช้งานวิจัยพัฒนาชิ้นงาน

ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยต่อจากนี้ควรจะเป็นการวิจัยเรื่องการสร้างฐานชุมชนโดยใช้กลุ่มคนที่เกิดจากงานวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มข้าราชการบำนาญ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เป็นฐานการทำงานในเชิงการสืบสานวัฒนธรรมชุมชนซึ่งเป็นงานที่กลุ่มคนดังกล่าวมีความเชี่ยวชาญและสามารถประสานการทำงานกันได้ง่าย ซึ่งในขณะนี้ได้มีการก่อร่างไว้บ้างแล้วเป็น เครือข่ายท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไหว้พระ 9 วัด อำเภอเฉลิมพระเกียรติ